

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MOŽNOSTI A PŘESAHY TRADIČNÍ LIDOVÉ ARCHITEKTURY JAKO INSPIRACE PRO EKOLOGICKY ŠETRNOU ARCHITEKTURU SOUČASNOSTI

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Marie Kurincová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 5.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

3. dubna 2009

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Ireně Kovářové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji PhDr. Janě Tláskalové za korekturu celého textu.

Úvod.....	7
1. Vymezení základních pojmů.....	10
2. Obecná problematika současné architektury.....	13
2.1 Aspekty modernosti	13
2.1.1 Povaha architektonických objektů.....	15
2.1.2 Města ve městě.....	17
2.1.3 Individualismus a odpovědnost	18
2.2 Místo a lidé	20
2.2.1 Organický vývoj místa.....	24
2.2.2 Region a styl.....	25
2.2.3 Vliv lidského faktoru	27
2.3 Kritika modernistické ideologie	29
2.4 Tvorba v kontextu života	31
2.5 Modernost tradiční architektury	33
3. Tradiční lidová architektura.....	36
3.1 Stručná historie venkova.....	36
3.2 Obydlí je přizpůsobeno podmínkám kraje.....	40
3.3 Stavební materiál	43
3.4 Výrazné znaky lidové architektury.....	45
3.4.1 Prostorové rozložení staveb	46
3.4.2 Vnější omítka.....	48
3.4.3 Štíty	48
3.4.4 Komíny a kabřince.....	48
3.5 Typy obytných staveb.....	49
3.5.1 Špýcharový dům	51
3.5.2 Roubený dům	52
3.5.3 Zděný dům	54
3.6 Typy hospodářských staveb.....	55
3.6.1 Stáje a zařízení pro zvířata	56

3.6.2 Sklady a přípravný krmiva a steliva, sklady potravinářských plodin	56
3.6.3 Ohradní zdi a vjezdové brány	57
4. Dřevěné a polozděné lidové stavby jižních Čech	59
4.1 Krajina jižních Čech	59
4.1.1 Blata	61
4.1.2 Šumava	62
4.1.3 Pošumaví	62
4.1.4 Horažďovicko	63
4.2 Charakter osídlení na Šumavě	63
4.3 Obytné stavby a bydlení na Šumavě	65
4.3.1 Chodský a pošumavský špýcharový dům	66
4.3.2 Dřevěný dům v jižních Čechách a na Plzeňsku	67
4.3.3 Alpský dům v Pošumaví	71
4.4 Charakteristické stavební prvky pro šumavské dřevěné domy ...	74
4.4.1 Zápraží	74
4.4.2 Lomenice stavení, kabřince	75
4.4.3 Střešní krytiny	76
5. Typologie současných ekologických směrů	78
5.1 Ekologie a moderna	80
5.2 Principy ekologické architektury	85
5.2.1 Individualismus	86
5.2.2 Tolerance a ohled k druhým	87
5.2.3 Globální ekologický respekt	88
5.2.4 Klimaticko geografický kontext	88
5.2.5 Kulturní a sociální kontext	89
5.3 Podoby současné ekologické architektury	90
5.3.1 Architektura nenáročná na fosilní paliva	90
5.3.2 Architektura na bázi přírodních stavebních materiálů	91
5.3.3 Zelená architektura	92
5.4 Zdravé stavení	93

6. Možnosti dřevostaveb v současnosti	95
6.1 Vhodná lokace	96
6.1.1 Venkov jako nový rozměr	96
6.1.2 Lesy a zralé stromy	97
6.2 Dřevěné konstrukce pod širým nebem	98
6.2.1 Nabídka dřevěných staveb	99
6.3 Dřevo - zvláštní materiál	104
6.3.1 Dřevo vhodné pro stavby	105
6.3.2 Doba sklizně, stáří stromu a původ	106
Závěr	108
Seznam použitých zdrojů	111
Monografie	111
Elektronické zdroje	112
Seznam příloh	114
Přílohy	115
Příloha č. 1	115
Příloha č. 2	116
Příloha č. 3	117
Příloha č. 4	118
Příloha č. 5	119
Příloha č. 6	120
Příloha č. 7	121
Příloha č. 8	122
Příloha č. 9	123
Příloha č. 10	124
Příloha č. 11	125
Abstrakt	126
Abstract	127

Úvod

Každá doba má svá oblíbená slova. Obliba a hojně používání takových slov s sebou ale přináší často i změnu významu. Co je to vlastně „ona“ ekologie? Jak vypadá ekologický dům? Je nízkoenergetická stavba automaticky i ekologická? Znečišťuji životní prostředí svým životním stylem? Jak sám mohu přispět k trvale udržitelnému rozvoji? Zkušenosti nás vedou k poznání, že to, co je důležité, o tom se nejdříve nemluví. Ve chvíli, kdy to někdo pojmenuje, rozjede se lavina. Takové slovo se na nás začne valit ze všech stran, ve všech oblastech a ve všech podobách. Přitom se původní a pravý význam slova rozmělnuje a postupně vytrácí. Posledním stupněm degradace smyslu slova je, že se ho zmocní politická propaganda a obchodní reklama. Vše lze v dnešní době přece zpeněžit. A tak téměř každý výrobek je dnes ekologický. Jak si máme v takovém chaosu najít ten správný směr a cíl? Je zvláštní, že ještě před několika desítky let neměli naši předkové o ekologii ani ponětí, a přesto dokázali vytvářet místa, která byla harmonická, zapadala do krajiny. Jejich život byl spjatý s přírodou. Využívali jí k obživě a současně věděli, že jí za to musí na oplátku také něco poskytnout, aby vše bylo v rovnováze. Ekologie se na nás dnes vrhá ze všech stran, a přesto ignorujeme možnosti a dary konkrétních lokalit. Zdá se, že ekologie funguje spíše jako výhodný obchod pro podnikatele. Přepočítáváme vše na zisk, a proto se tento trend nemůže vyhnout ani této oblasti. Ale umíme ještě dnes vytvořit harmonická místa? Jsme schopni udržet přirozený koloběh?

Jaký význam má vlastně slovo udržitelnost? Jedna z definic říká, že děti našich dětí budou užívat svět alespoň stejně tak dobrý, jako je ten náš. Vnímáme ekologické, sociální, kulturní, zdravotní a ekonomické aspekty udržitelnosti, ale protože se asi polovina veškerého poškozování životního prostředí pojí s výstavbou, stává se způsob, jakým stavíme naše domy, využíváme je a žijeme v nich, jednou z ústředních otázek. Moderní města můžeme přirovnat k jednosměrným kanálům, které polykají bohaté zdroje a tvoří nezměrné množství odpadu. Jsou závislá na cizích zdrojích, na regionálním vzduchu, nadregionálních

zdrojích vody a globální energii a materiálech. Takový prostor nazýváme „ekologický otisk“. Prostor, kde jenom bereme, ale nic nevracíme. Architektura vytváří umělé prostředí v protikladu k přírodnímu prostředí. Naší snahou by však mělo být, aby tato dvě prostředí byla v souladu, ne v protikladu. O to se - podle mého názoru - má snažit ekologická architektura. Objevit znovu možnosti, které nám dávají přírodní materiály v našem prostředí. Jak můžeme využívat alternativních zdrojů energie, a zároveň jak můžeme přispívat k udržení přirozeného koloběhu. Vždyť přírodní materiály a systémy životního prostředí nás spojují se životem, ožívují a posilují přirozenou imunitu. Okolí zdravé na fyzické úrovni zároveň nabíjí ducha i duši.

Ekologická architektura bývá často dávána do protikladu k architektuře moderní. Je chápána jako snaha o návrat do minulosti, s pocitem nutnosti zakonzervovat tradiční postupy a způsob života. Ale je tomu opravdu tak? Právě díky rozmělnění slova ekologie do všech oblastí je jeho význam nejasný a často je zaměňován za něco, čím není. Možná je to dáno i jejím širokým zaměřením. Pokud si klade za cíl uspokojit potřeby jedince, zároveň s ohledem na jeho okolí, je to velká oblast působení. Každý jsme jiný, máme jiné potřeby a přání, žijeme na jiném místě a s jinými lidmi. Je tedy mnoho faktorů, které takovou výstavbu ovlivňují.

Mnoho lidí se nechce vracet k minulosti. Ale můžeme skutečně žít bez kořenů? Je to dobrá cesta, když vše, co už je léty prověřené zahodíme a začneme znovu s nepopsaným listem? Jistě se v minulosti nestaly jen dobré události, i naši předkové zkoušeli nové cesty a možnosti, ale přežily a uchovaly se jen ty nejlepší způsoby a postupy. Proč toho tedy nevyužít a nezdokonalovat je pomocí našich moderních technik. Není přece nic špatného na tom, nechat si poradit a poučit se od zkušenějších. S tím přece pokrok není v rozporu. Či snad ano?

To je jen několik otázek a myšlenek, nad kterými se zamýšlím v této práci. A nejen zde. Přemýšlím nad nimi i v běžném životě. Vždy, když někam cestuji,

pozorují okolí a stavby v krajině. Poslední dobou mívám často pocit, že ať jedu kamkoli, města vypadají téměř stejně. Člověk nemusí ani cestovat, stačí, když si koupíte několik časopisů o současných trendech v architektuře nebo bydlení a zdá se, že časopis je jen jeden, protože obrázky v nich jsou téměř stejné. Už v dětství mě bavilo sedět při cestě u okna a pozorovat měnící se krajinu. Dnes si však raději zdřímnu, protože krajina vypadá stejně a její monotónnost mě uspává.

Osobně se mi nelíbí, jak se krajina mění v jedno velké město se stejnými rodinnými domy, stejnými obchodními centry a stejnými kulturními komplexy. Každý máme možnost s tím něco udělat. Každý se můžeme svobodně rozhodnout, kde a jak chceme bydlet. Jak budeme přistupovat ke svému okolí a co budeme předávat dalším generacím. Cílem této práce je informovat o jedné z mnoha možností volby bydlení, které se v současné době nabízí. Volbě, která staví na kladných hodnotách minulosti a směřuje, doufejme, k ještě lepší budoucnosti. Podle mého názoru je to jedna z těch dobrých voleb. Taková, která bude využívat poznatků z minulosti, ty obohatí novými zkušenostmi ze současnosti a vše využije s ohledem na okolní prostředí. Nevyužívat přírodu jen jako zdroj, ale chápat ji jako partnera, který nám nabízí své služby, a chce za to jen naši úctu. Příroda je dnes často chápána jako „něco tam venku“, co nás obtěžuje svými rozmarnými počasí, a my si z ní bereme, co uznáme za vhodné. Ale příroda je pořád ta, která nám dává i bere život.

Práci jsem rozdělila do několika oblastí. Nejprve se zabývám problematikou současné architektury. Následující dvě kapitoly jsou zaměřeny na lidovou architekturu Jižních Čech, především oblasti Šumavy, odkud pocházím. Pokusila jsem se vystihnout techniky výstavby, které jsou využitelné i dnes a jsou typické pro tuto oblast. Poslední část je věnována ekologické architektuře. Nejprve se pokusím o její vymezení, následně se zaměřím na stavby, které by navazovaly na krajinný ráz v Pošumaví.

1. Vymezení základních pojmů

Architektura

Slovo architektura se skládá z řeckých slov *arkhé* (počátek) a *tektón* (tesařství), což se dá vyložit jako původ konstrukce. Představuje původ i formu, je tedy archetypem oproštěným od dodatků a konkrétních aspektů stylu. Toto slovo souzní také s výrazem *arkhaios*- „od nepaměti starobylé“, tedy s něčím trvalým, co má nadčasové hodnoty. Architektura je tvorba umělého, člověkem vybudovaného životního prostředí¹

Architekturu v minulosti jsme mohli rozdělit do tří úseků podle jejich původců:

- vysoká architektura navrhovaná kvalifikovanými osobami a vztahující se k veřejným a monumentálním stavbám, jako jsou kostely, zámky a radnice ve velkých městech,
- architektura středních objektů navrhovaná většinou méně kvalifikovanými projektanty, jedná se především o městské domy,
- drobná architektura venkova, její tvůrci byli zručnější a nadanější řemeslníci a zedníci- lidový výtvarníci.²

Po sociální stránce se umění štěpilo na dvě paralelně se rozvíjející větve. Jedna z nich byla uměním lidovým a druhá uměním vyšších společenských tříd, vázaná slohově na evropskou kulturu.³

Lidová architektura

Jako lidovou architekturu lze u nás označit venkovské stavby asi od 17. do 18. století, vrcholným obdobím je 19. století. Od 18. století díky

---

¹ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 161.

² Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 1.

³ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 585.

zlepšení hospodářských podmínek na venkově a po tereziánských a josefínských reformách začínají řemeslně náročné práce provádět specialisté. Podle místního rozvoje řemesel (tesaři, zedníci), dosažitelnosti stavebního materiálu (dřevo, kámen, hlína, cihly), sociální organizace a podobně, vznikaly regionální typy staveb, lišící se půdorysným a vnitřním uspořádáním, materiálem, jeho zpracováním a výtvarným pojetím.⁴

Ekologie

Ekologie je věda o vztahu organismů mezi sebou a k prostředí, v němž žijí. Pojem *ekologický* je chápán jako optimalizující tento vztah. Ekologické je tedy to, co je v souladu s přirozenými životními podmínkami, co respektuje přírodní zákonitosti a vztahuje se k životnímu prostředí.⁵

Ekologická architektura

Ekologická architektura je architektura, která optimalizuje vztah umělého a přirozeného prostředí na jedné straně a na druhé straně optimalizuje formu umělého prostředí k různorodým potřebám lidí. Ekologická architektura je rozmanitá a nebrání se kráse a jedinečnosti. Klíčovou otázkou pro ni je vztah jedince ke svému životnímu prostoru.⁶

Moderní a modernistické

Výrazy „moderní“ a „modernistické“ jsou běžně zaměňovány. Většinou se mluví o moderním hnutí, ale ve skutečnosti je tím myšleno modernistické hnutí. Výraz „moderní“ má chronologický význam a naznačuje časový faktor. Výraz „modernistické“ je označením ideologickým. Problémem je tvrzení modernismu, že jen on je jedinou formou modernosti. Proto je důležité ujasnit si význam těchto dvou slov, i když znějí podobně a často dochází k záměně.

---

⁴ Srov.: dostupné na: <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/65139-lidova-architektura>

⁵ Srov.: Škrdlant, T. *Demokracie přírody*, s. 26, 27.

⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 122, 123.

Někdy i vědomě, a to z ideologických důvodů. Tradice a modernost nejsou protichůdné kategorie.⁷

Tradice

Předávání, dědění; historicky vzniklé zvyky, společenské instituce, ideje, normy a pravidla chování, jež se předávají z generace na generaci. Způsob tohoto předávání i jeho společensko ideový obsah jsou součástí sociálně kulturního dědictví, jež se uchovávají ve společenských třídách a skupinách po dlouhou dobu. Oblast působení tradic je velmi široká. Tradice ve vědě se týkají hlavně poznatků a výzkumných metod, tradice v umění především uměleckého mistrovství a stylu.⁸

Urbanismus

Urbanismus je architektonická disciplína, jejímž cílem není navrhovat jednotlivé domy, ale projektovat sídelní útvary (města, vesnice) jako funkční a vyvážené celky. Zabývá se tvorbou a regulací vývoje měst, venkovského osídlení a krajiny. Usiluje o směřování k optimálnímu vývoji sídelních struktur, harmonickému uspořádání území, udržení ekologické rovnováhy a ochraně kulturního dědictví s cílem zajištění setrvalého rozvoje.⁹

Trvale udržitelný rozvoj

Trvale udržitelný rozvoj má svou sociální, ekonomickou a ekologickou stránku. Všechny tři stránky by měly být v rovnováze, v harmonii a souladu. Často jsou připojovány i stránky kulturní. To vše má přispívat k dlouhodobému rozvoji, který uspokojí současné potřeby obyvatel, a zároveň neohrozí potřeby budoucích generací, se zachováním kulturní rozmanitosti. Musí jít tedy

---

⁷ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 35.

⁸ Srov.: dostupné na: <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/104066-tradice>

⁹ Srov.: dostupné na: <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/463675-urbanismus>.

o vyvážený rozvoj všech složek území, nelze rozvíjet jednu složku na úkor druhé.¹⁰

2. Obecná problematika současné architektury

Existují ještě města a vesnice, která by nás přitahovala a oslovovala? Dokážeme vytvořit místa, která budou harmonická a zároveň udržitelná? Co po sobě zanecháme dalším generacím? Co si klade současná architektura za cíl? V jakých domech chtějí lidé bydlet a kde se opravdu cítí jako doma? To je jen několik základních otázek, kterými se chci zabývat v této kapitole. A nejen zde. Takovými otázkami bychom se měli zabývat my všichni, a to nejen v okamžiku, kdy hledáme nový prostor pro život a chystáme se zakládat nové bydlení.

Prostředí ovlivňuje každého z nás. 90% prostředí dnes tvoří plocha pozměněná člověkem. Stavby z toho pokrývají jen zlomek, ale jsou odpovědné za polovinu znečištění životního prostředí, za spotřebu poloviny veškeré energie. Jen cestování mezi nimi spotřebuje další čtvrtinu energie. Nejsme to tedy jen my lidé, koho stavby ovlivňují. Ovlivňujeme tak i přírodu, a tím i podmínky pro další lidský život.¹¹

2.1 Aspekty modernosti

Moderní architekturu bychom mohli v současnosti rozdělit do dvou velkých základních směrů. První směr představuje standardizovaný mezinárodní styl tzv. *architekturu architektů*, která je určena pro veřejné budovy. Stavby jsou výsledkem oficiálních zakázek a soutěží. Druhý směr, který je určený pro soukromé stavby, někdy vychází z regionálních vzorů a harmonicky splývá s místní architekturou a krajinou. Častěji jde však o šablonovité stavby, které jsou

---

¹⁰ Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodomu*, s. 13.

¹¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 15.

zaměřené na co největší zisk, ne na jejich budoucí majitele. Stavby jsou výsledkem soukromé iniciativy, vznikají tak vesnice a města v konkrétním regionálním prostředí. V současné době se drobné i větší rozdíly, které charakterizovaly stavby v konkrétním místě, stírají.¹²

Architektura není jednotnou profesí. Není potřeba ji slučovat, je potřeba vysvětlit a přiznat rozdíly, tolerovat pluralitu moderní architektury a uplatnit svobodu volby, která již funguje např. v politické a náboženské sféře. Architekti utvářejí charakter a obsah plánu, který je základem každé koncepce. Mají vliv na utváření materiálního světa. Rýsování plánu je výkonem autority odborníka, a proto by měl plán představovat i odpovídající morální záruky. Uplatňuje se zde morální odpovědnost a svědomí, smysl pro pravdu a spravedlnost, cit pro krásu, měřítko a proporce.¹³ „*Architektura má být pluralitním celkem, který široce pojímá rozdílné a protichůdné koncepty.*“¹⁴

Aspekty moderního prostředí i přes svůj luxus podporují aspekt odcizení. Opravdovost místa znamená mnoho. Je potřeba si vážít upřímnosti míst, abychom podporovali její hodnotu ve společnosti. Mělo by být samozřejmostí, že se člověk necítí dobře mezi imitacemi materiálů nebo mezi okázalými fasádami skrývajících pouze užitkové části. Důležitá je kontrola nad místem, kde žijeme. Nad tím, jak bude vytvořeno, jaký bude jeho duch. Nejsou to architekti, ani stavitelé, ale obyvatelé, kteří v daných místech žijí a dávají jim jejich ducha. Proto by se měli podílet na návrzích těchto míst. Jen když místa reflektují naše potřeby a hodnoty, jsou utvářena smysluplně.¹⁵

Dřívější místa utvářela především nutnost a přijímání způsobů, jak se věci dělají. Nad ničím se nepochybovalo. Dnes máme téměř ve všech oblastech možnost volby. Což samozřejmě nepřináší jen výhody, ale i rizika.

---

¹² Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 14-15.

¹³ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 21-23.

¹⁴ Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 18.

¹⁵ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 18-19.

O to důležitější je, abychom se na problémy a řešení otázek dívali komplexně. I architektura má své módní trendy. Styl se týká především individualismu, a ten jako takový nikdy nebyl předmětem lidové architektury.

Nenajdeme žádné občanské hnutí namířené proti tradiční architektuře. Oproti tomu mnoho občanských hnutí by chtělo ovlivňovat rozhodování v oblasti architektury a plánování měst, vyplývající z nedůvěry k modernismu. Většina staveb tradiční architektury nebyla ani navržena architekty, ale jen venkovskými staviteli, kteří se řídili zvyklostmi a vycházeli z tradice.¹⁶ „*Činnost architekta sestává z praktické a ideové zdatnosti, která má být racionálně sdělitelná. Vážnost profese je tedy založena na platném názoru, vědomostech a realizační schopnosti.*“¹⁷

Na plánování projektu, vytváření nového místa a samotné realizaci, by se měl podílet i člověk, pro kterého je stavba určena. Vždyť je to právě on, kdo si buduje nový domov, a pokud s ním bude spojen už při realizaci, stává se jeho součástí, chápe hodnotu místa. Zná své potřeby, které jsou korigovány architektem. Místa by měla být vytvářena se spoluúčastí všech, aby bylo dosaženo co nejlepšího výsledku.

2.1.1 Povaha architektonických objektů

V minulosti se v architektuře jasně rozlišovaly stavby veřejné, posvátné a stavby užitkové a privátní. V současnosti je však identita architektury ohrožena. Kostely vypadají jako skladiště, továrny jako katedrály a obytné domy se tváří jako paláce. Stavby by měly vyjadřovat vždy něco ze základních hodnot, které motivovaly stavebníka i architekta. Stavby není možné chápat izolovaně od okolního světa, nejsou neutrální, vždy působí na okolí. Stavby mají být pojímány jako části většího celku. Současné stavby napodobují parníky, letadla,

---

¹⁶ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 19.

¹⁷ Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 20.

rafinérie, a místo aby svět obohacovaly, zahrnují ho absurditou, což však může být jen přechodným zjevem.¹⁸

Stavby narušují také klima. Každý dům vyprodukuje ročně v průměru tunu oxidu uhličitého. Moderní stavební materiály se skládají přibližně ze 70 tisíc chemických produktů a každý se podepisuje na znečištění životního prostředí. Tradiční stavby tolik škody nenadělaly a ani ty současné nemusejí. Dnes nemůžeme žít podle starých pravidel, ale můžeme se něco naučit z vědomostí zakódovaných ve starých stavbách. Žijeme v těchto stavbách, ať už nových nebo starých, a proto jsme to také my, kdo je může změnit.¹⁹

Tradiční stavby vyžadují větší počáteční investice, ale ty jsou opodstatněné zvýšenou trvanlivostí, menšími náklady na údržbu, a proto jsou lepším způsobem řešení. Tradiční postupy jsou i snadno dostupné. Hlavní překážkou jsou zde modernistické předsudky, kdy se mnozí snaží tradiční řešení ignorovat. Tradiční řemeslné kultury vytvářely především objekty pro dlouhodobé užívání, kdežto modernistické velkovýrobní kultury inklinují k produkci objektů krátkodobé spotřeby.²⁰

Současné stavební technologie změnilly dvě hlavní konvence. Způsobily, že oddělené nosné konstrukce se již nijak neprojevují na povrchu stavby, a přírodní stavební materiály byly nahrazeny umělými. Dále se redukovaly obvodové zdi na jednoduché rošty, vytvořené neklasickými materiály, a ty udávají modernistický charakter staveb. Stavby mají omezenější životnost, vyžadují vysoké náklady na údržbu. Hloubka tradiční architektury byla nahrazena prostým členěním fasády. Ale tradiční stavební techniky a přírodní materiály jsou nenahraditelné už pro své konstrukční záruky a estetickou integritu.²¹

---

¹⁸ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 25-29.

¹⁹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 15.

²⁰ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 32-33.

²¹ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 32.

Vnější objem stavby by měl odpovídat jejímu vnitřnímu uspořádání. Architektonická kompozice by měla být jednotnou realizací konkrétního typologického druhu, jinak architektonická kompozice degeneruje. *Syndrom nemocného domu* je dnes obecně známý pojem. Už se uznává, že stavba může negativně ovlivnit lidské zdraví. Je důležité pochopit, jak nám místa mohou způsobit onemocnění. Prostředí nemusí mít jen negativní vliv a neúčinkuje pouze na fyzické úrovni. Pokud máme někde pocit, že se obnovuje naše energie a jsme ponořeni do klidu, víme, že místo nám může skutečně dávat zdraví. Ale k podpoře našeho zdraví nestačí, když se budeme vyhýbat syndromu nemocných domů. Zde se může dobře uplatnit naše možnost volby.²²

2.1.2 Města ve městě

Město, jako žijící organismus, má své přirozené meze. Mělo by mít odpovídající rozlohu, půdorys a panorama, které bude odpovídat počtu obyvatel. Pokud se město neohraničeně rozvíjí do šířky nebo do výšky, ztrácí tak svou kvalitu a podstatu. Architekt Krier přirovnává rozvíjející se město k rozrůstající se rodině. Ta se také množí opakováním podobných celků. Jedině tak se může město stát polycentrickým útvarem, jehož základním kamenem je městská čtvrť – skutečné město ve velkém městě.²³

Jedním z prvních úkolů ekologické nápravy je snížení počtu kilometrů, které musí občan denně překonat, když cestuje do zaměstnání, jede domů, do školy, nakupovat nebo za zábavou. Velikost městské čtvrti by měla být určována kapacitou chodce, vše by mělo být v dosahu desetiminutové chůze. Každá čtvrť má mít své hlavní náměstí a hlavní třídu, které vytvářejí páteř celé sítě. Je třeba se vyhnout slepým a jednosměrným ulicím. Půdorys města a jeho

---

²² Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 202.

²³ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 107-108.

silueta mají využívat specifického charakteru místní topografie, charakteristické rysy krajiny by měly být zvýrazněny.²⁴

Příroda má schopnost samoregulace svými prostředky, které pro nás nejsou vždy příznivé, např. hladomor nebo různé nemoci. Člověk zase používá technologie, které nejsou vždy výhodné pro přírodu. K zlepšení situace lidstva i přírody potřebujeme tedy nový způsob myšlení. Myšlení blízké přírodním procesům, ale inspirované morálkou, tedy vědomím směřováním.²⁵

Veškerá zkušenost vychází z minulosti. Moudrost a inteligence jsou výsledkem nashromážděného poznání. Mít „minulost“ v patrnosti neznamena krok zpět. Tradice vlastně znamená přenášení a zprostředkování existujících informací a zkušeností. Tradice v architektuře nevedou automaticky k zaostalosti a nedostatku vize. Naopak jsou velkým zdrojem reálných řešení.²⁶

Nejkrásnější a nejpříjemnější města, která se nám dochovala, byla vystavěna ze dvou až pětipatrových budov. Budovy se dvěma patry zároveň nevylučují vznik vysokých a monumentálních staveb. Katedrály nebo i Eiffelova věž respektují omezení pater v tomto rozsahu. Oproti tomu výstavba panelových domů nebo mrakodrapů je z ekologického hlediska nepřijatelná. Vznikají pro vysoký zisk, jsou náročné na údržbu a užití technologie. Při překračování limitu pěti pater v centrech měst stoupá cena pozemku, což zároveň vede k větší hustotě osídlení.²⁷

2.1.3 Individualismus a odpovědnost

Lidské konání bývalo řízeno duchovními hodnotami. Dnes se morálka stala minulostí a technologie nám dávají moc. Dřívější místa utvářela nutnost

---

²⁴ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 112-113.

²⁵ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 20.

²⁶ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 151.

²⁷ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 139-143.

a přijímání způsobů, jak se věci dělají. Nad ničím se nepochybovalo. Dnes máme téměř ve všech oblastech možnost volby. I přesto máme stále potřebu duchovní moudrosti, duchovní hodnoty formují praktické konání ve světě pevných látek. Jen tak můžeme vytvořit budoucnost, na kterou se můžeme těšit. Duchovní tradice mají kořeny ve vědě, spíše než ve znalosti.²⁸

Na rozdíl od našich předků si můžeme svobodně zvolit cestu životem, ale i náš hodnotový žebříček. Tím se dostávají do popředí otázky odpovědnosti. Moderní život je vzdálený přírodě, nemůžeme se dívat na svět očima minulosti. Sami si musíme najít nový způsob vidění, který nás znovu propojí se zdrojem a celistvostí života. Obvyklá cesta funguje jen na materiální rovině, odděluje duchovní od fyzického, a tak i člověka od přírody. Čistě materiální přístup ignoruje fakt, že okolí spojuje život na mnoha úrovních. Ekologie, společnost a osobní zdraví jsou propojeny, a tak krize v jakékoli z těchto oblastí ovlivní fungování všech ostatních.²⁹

Architektura je uměním vytvářet místa, propojovat nové s již existujícím. I „stavby na zelené louce“ jsou přestavby, jde o proměnu místa, nejen o jeho pouhé využití. V minulosti byla normální hladká ekologická harmonie a tradice, ale nevědomý zvyk a nepochopená tradice, která se dnes projevuje, nemohou podporovat svobodu člověka. Taková místa nepodporují vývoj ani nepřinášají odpovědi na aktuální témata. Problémy si žádají holistický přístup a umění naslouchat.³⁰ „*Odhalují se tak viditelné konflikty, jako je rozpor šetření energie a zdraví, zaměstnání a životní prostředí, či atraktivita a ekologie, což jsou jen jednotlivé fasety jediného celku.*“³¹

Holistický přístup je závislý na mnoha faktorech. Třeba na kulturním, sociálním nebo klimatickém kontextu. Jsou to faktory, které člověk zná

---

²⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 20.

²⁹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 20.

³⁰ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 21.

³¹ Day, Ch. *Duch a místo*, s. 21.

již dlouho, ale často na ně zapomíná. Architektonický prostor je definovaný podle potřeb, které jsou jen zdánlivě skutečné. Prostor, který nebere ohled na tradiční uspořádání, prostor, který může negativně ovlivňovat duševní rovnováhu jeho uživatelů. V „lepší“ případě konzument takové architektury pouze pluje na společensko-módní vlně.³²

Člověk si vždy může zvolit prostředí, které by mu vyhovovalo a přinášelo mu radost. Je to jeho svobodná vůle. Mnoho domů je postaveno jen podle módních šablon, kdy aplikace různých principů je užívána bez pochopení funkce. Jde jen o snahu být módní. Ale takový dům si nemůžeme „užít“. Vhodným příkladem je užívání velkých oken. Funkcí těchto oken je propojit co nejvíce interiér se zahradou nebo okolní přírodou. Šablonovitě používaná velká okna bez možnosti výhledu jsou tedy jen snahou být v trendu. Někdy může mít špatná volba domu vliv na zhoršení našeho zdraví, než výběr použitých materiálů.

Na druhou stranu, co je módní, nutně nemusí vylučovat citlivost a uměleckost. Móda podporuje nápady vedené egem, je tedy individualistická. I když se, na rozdíl od módy, lidová architektura řídila vždy stereotypy, její stavby nejsou nikdy identické. Opakování na základě mechanického konceptu se objevuje až v době průmyslové revoluce. I když stavby lidové architektury byly často osobitě zdobené, pravý individualismus v nich nenajdeme.³³

2.2 Místo a lidé

Krásná místa jsou podložena „správností místa“, tedy jeho ekologickým zdravím. Mají integritu, celistvost i rovnováhu. Duch místa je posílen tím, že si ho ceníme. U nás se pak konkrétně projevuje tím, že ovlivňuje naše cítění a definuje nás. Duch místa je ten, který určuje, jak jednáme a kým jsme.³⁴

---

³² Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 12, 13.

³³ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 23.

³⁴ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 127, 128.

Architektura musí brát ohled i na ostatní, kteří kolem ní jen procházejí, a kterým dotváří jejich životní prostředí. Dobrá architektura nesnáší extremismus. Ekologická architektura je často dávána do opozice vůči moderní architektuře. Obě si ale přece kladou za cíl vytvořit optimální životní prostor zbavený přebytečného balastu.³⁵

Pokud jsou místa příliš nudná, nevnímáme je. Dopravní ruch ve městech je často tak dominantní, že si nevšímáme jiných kvalit. Stejně působí i jednotvárnost, která bývá výsledkem plánování, kde myšlenka ničí pocity a spontánní jednání. K tomu dochází poměrně často, protože vzdělání upřednostňuje intelektuální vývoj před rozvíjením smyslů.³⁶

Možná právě proto budovám postaveným z materiálů, které nevyžadují údržbu, nevěnujeme tolik pozornosti. Mnoho lidí si klade otázku: „Proč bych měl pečovat o něco, když to nikdo jiný nedělá?“ Obecně máme menší tendence angažovat se ve veřejných prostorech, kde nemůžeme dění kontrolovat. Pokud komunita nemá veřejná místa, neexistuje prostor pro vykonávání společných funkcí. O prostory, u nichž nemáme pocit, že jsou naší součástí, nemáme ani potřebu se starat. Společná místa potřebují kontinuitu, a mohou ji kolem sebe vytvořit jen tehdy, když se obyvatelé cítí jejich vlastníky.

Prostředí může uzdravovat i ubližovat. Pravdivost místa se týká také materiálů použitých při stavbě. V blízkosti svého přirozeného zdroje předávají materiály našim smyslům řadu informací. Čím blíže jsou věci ke svému zdroji, tím lépe víme, co znamenají, a kde se nacházíme. Pomáhají nám tak lépe se sžít s okolím a stabilizovat. Spojení se zdrojem musí být pravdivé. Rozvoji okolí a společnosti

---

³⁵ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 8, 9.

³⁶ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 128.

budeme rozumět jen tehdy, když pochopíme strukturu. Tedy když budou tím, čím se zdají být.³⁷

Vedle otázky, jak stavět, stojí i druhá – kde? A dost možná je i důležitější. Podle architekta Suskeho je to i otázka poměrně nová. K tomuto poznání dospěl při svých cestách po takzvaně zaostalých zemích. Tam, kde ještě nezasáhla pomoc z rozvinutých zemí, je lidská stopa v krajině velmi kulturní a symbiotická. Pojmy, kterými se zabýváme, jsou tam zcela cizí, a přesto je zřejmé, že architektura i krajina jsou v harmonii. Využívání krajiny i architektura zde vznikají spontánně, ale i racionálně a logicky, protože na nic jiného nejsou prostředky. Stejným způsobem u nás vznikala lidová architektura.³⁸

Stavba je tím vhodnější, čím více vyrůstá z tlaků, vlastností a procesů přítomných v lokalitě. *Pokud forma vychází přímo z duchovních i materiálních potřeb uživatelů a z účelu, působí na nás „pravdivějším“ dojmem. Stavby utvářené klimatickými podmínkami, sociální strukturou a designem reagujícím na lokalitu také obsahují stejnou respektující autenticitu.*³⁹

Místa jsou definována svými hranicemi. Vztah k místu, kde žijeme, se mění v závislosti na tom, zda je domov identifikovatelná stavba na kousku země, nebo jedna z vrstev někde nad zemí. Když víme, kde žijeme, tím jasnější je naše identita a hranice vlastnictví našeho a někoho jiného. Pokud domov není zakotven v místě jako součást země, nemáme důvod pociťovat zodpovědnost za toto místo, jehož součástí v podstatě nejsme. Naopak zahrady, vstupní dveře a majetnická zodpovědnost vytvářejí teritoriální vlastnictví. Pro mnoho lidí je to první krok k ocenění určitého místa a péči o něj.⁴⁰

---

³⁷ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 133.

³⁸ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 81.

³⁹ Day, Ch. *Duch a místo*, s. 134.

⁴⁰ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 140 - 144.

Každá budova obsahuje duši. Ať už jsou ale jednotlivé budovy samy o sobě výjimečné, nemůžeme je vnímat mimo kontext. Jsou to právě vztahy, které mají vliv na harmonii či kakofonii míst. Místo netvoří jen země a stavby. Velkou mírou charakter lokality ovlivňuje doprava. Motorová vozidla existují teprve něco málo přes sto let, ale už změnila některá místa k nepoznání. Auta způsobují růst měst, který je na nich závislý. V ulicích s nízkou intenzitou dopravy je až třikrát více přátel, více smyslu pro konkrétní vlastnictví. Odcizenost je skutečnost, která patří k modernímu životu. Nová města potřebují nejméně jednu generaci, aby uzrála ve vyváženou komunitu.⁴¹

Ve městech se rodí nápady, umění a inovace. Lidé se zde soustřeďují v odlišném světě, než jaký stvořila příroda. Klasická barokní kulturní krajina byla tvořena cestami s různými zastaveními. Dnešní urbanismus nám podobné věci nedovolí. Vše je rozděleno do zón. Jsou místa určená k bydlení a místa určená k trávení času v přírodě. Ještě před průmyslovou revolucí byla myšlenka propojení obou funkcí naprosto běžným jevem. Dnes je však něčím nepředstavitelným.⁴²

Architektura by ale měla být integrována do krajinného a regionálního rámce, měla by být tvořena v kontextu. Jen tak může přispívat k rozvíjení kulturní krajiny. V současnosti bylo vytvořeno mnoho pravidel, která určují jak a kde by se mělo stavět. Jistě jsou to pravidla míněná dobře, ale ve výsledku jsou jen příčinou fádních a kobercových zástaveb. Předpisy totiž platí pro všechny parcely stejně, a tak vznikají stavby podle jedné šablony. Dobře míněná ochrana životního prostředí se na tomto základě májí účinkem.

---

⁴¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 149, 150.

⁴² Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 85.

2.2.1 Organický vývoj místa

Život vyžaduje změnu. Nevyhnutelným důsledkem je vývoj, který nemusí být nutně destruktivní. Rozvíjet znamená přece růst a rozšiřovat přítomné. Rozvoj může revitalizovat zničené oblasti a posílit komunity. Může spustit pochody přinášející ekonomickou, sociální i ekologickou udržitelnost.⁴³

Kulturní krajina Evropy v sobě nese stopy tisíce let křesťanství. Duchovní hodnoty a sociální struktury pronikaly každým obydleným stavením stejně jako zvuk kostelních zvonů. Vybudování hradu, kláštera nebo chrámu bylo těžkým zásahem do krajiny. Přesto působí většinou harmonicky a krajinu spíše obohacují. Tyto stavby jsou příkladem, kdy umělé prostředí rozvíjí charakter krajiny.⁴⁴

Tradiční lidová architektura vycházela z podvědomé zvykové intuice, moudré, ale nesvobodné. Každodenní život se utvářel podle krajiny, vegetace, klimatu, lidé jen málo cestovali. Přímá zkušenost s tím, co je nutné dělat pro přežití, vylepšovaná po generace, začlenila lidstvo do širšího ekologického systému. Normu tvořil soulad postavených tvarů a přírodních sil. Pro nás to ale už neplatí, tyto síly nejsou podvědomou součástí našeho bytí. Dnes si musíme vědomě vybírat svou cestu a snažit se pochopit, jak ji zvládnout.⁴⁵

Rozvoj a proměna měst a obcí spočívala zprvu ve stavbě budov a ulic. Dnes je vývoj zaměřen na výstavbu satelitních sídel, obchodních a kulturních center. Tato centra se vymykají měřítkově existujícímu řádu a jsou podřízena vlastnictví auta. Stavby jsou sebestředně nezávislé na okolní krajině, počasí, na roční době. Člověku nastavují většinou odpudivou tvář a zajímají se pouze o výhodné dopravní napojení. Ale ani výrobní hala v krajině nemusí být nutně odpudivá. Problém je především v respektu k okolí a krajině.⁴⁶

---

⁴³ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 179.

⁴⁴ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 83.

⁴⁵ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 182.

⁴⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 91.

*Existují způsoby, jak spojit stavbu s jejím okolím. Pracujeme-li s procesy organického růstu, můžeme dosáhnout stejných výsledků, jako domy z éry lidové architektury.*⁴⁷ Život zahrnuje procesy spojené s časem. Lidská aktivita místa mění a přitom také vždy mění jejich ducha. Stavby dozrávají, stárnou, opravují se a nakonec se zbourají nebo nahradí. To je přirozený proces. Místa zachovávaná v neměnné formě budí pocity prázdnoty a nereálnosti. Výjimečná a nenahraditelná místa si zaslouží zachování, ne zkosnatělé zakonzervování. Aby zůstala živá a stárla, musí procházet údržbami a opravami i novými aktivitami. Nové může být i v harmonii se starým.⁴⁸

Pokud pochopíme vývoj jako součást souvislostí, pochopíme i to, že nemusí být destruktivní. Svě stavby můžeme zapojit do krajiny stejně plynule, jako to uměli naši předkové. Na rozdíl od nich pro nás už není tento postup automatický. Vyžaduje vědomou snahu, počínaje citlivostí ke klimatickým změnám a k proudění času, vše podloženo úctou k duchu místa.⁴⁹

2.2.2 Region a styl

Lidová stavba je svým vznikem vázána na geoklimatické podmínky v dané oblasti a v místě dostupné stavební materiály. Regionální styl reprezentuje kultivované formy a techniky vhodné pro danou oblast, ověřené generacemi a prodlužující životnost stavby. Klasická architektura ve svém vývoji přesahuje regionální styl. Základy má ovšem pevně zakotveny v regionální danosti a v lidovosti.⁵⁰

Moderní architektura tyto mýty boří. Využívá všech dostupných prostředků a nových technologií. To samozřejmě nemusí být na škodu, ale často tomu tak je.

---

⁴⁷ Day, Ch. *Duch a místo*, s. 182.

⁴⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 182.

⁴⁹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 182.

⁵⁰ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 48.

Ve stavbách se uplatňují prvky, které jsou moderní, ale někdy neodpovídají teplotním změnám v krajině. Přináší tak s sebou vysoké náklady na údržbu, které jsou mnohdy zbytečné. Vždyť stavby, které budou vázány na regionální podmínky, jsou také krásné a mohou být i moderní, pokud využijí krajové zvyklosti.

Stavební materiály původně pocházely z bezprostřední blízkosti lokality. Místní dovednosti ve stavebnictví úzce souvisely s každodenní prací. Místa, která z nich vzešla, byla manifestem způsobu života zakotveného v geografii, ekologii a daném klimatu. Dnes jsou naprosto stejné typy staveb rozesety po celé zemi, bez ohledu na výše zmíněné vlastnosti krajiny. V takové uniformitě nelze vyčíst rozmanitost kultur. K ničení lokality a kultury se přidává poškozování životního prostředí a finanční náklady na topení a klimatizaci. Neměli bychom se tak rychle a snadno zbavovat svých kořenů. Vědomí toho, kdo jsme, má dopad i na naše zdraví a posiluje nebo oslabuje sociální soudržnost, hodnoty a stabilitu. Budovy, které jsou tím, čím se zdají být, nás posilují.⁵¹

Rozmanitost architektonických forem spojená s logikou jejich vzniku je také jedním z pilířů turistického ruchu. A turistický ruch je v mnoha zemích jedním z hlavních pilířů jejich ekonomiky. Paradoxně trh spěje ke globalizaci, a tím ke ztrátě specifik. Chránit kulturu a tradici neznamena bránit se pokroku, ale nezapomínat na to, co je dobré a kvalitní v existující kulturní tradici.⁵²

Pro správné usazení staveb je zásadní spojení domu a půdy. Na rozdíl od moderních staveb bylo pro lidovou architekturu typické, že vyrůstala ze země na vyvýšených základech. Tradiční stavby spočívaly na těžkých, s půdou spojených vrstvách a byly tak bezčasově zakotveny a pomáhaly posilovat vlastní kořeny v měnícím se a nejistém světě.⁵³

---

⁵¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 46.

⁵² Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 32, 33.

⁵³ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 49.

Jak tedy můžeme budovám pomoci, aby opět zapustily svoje kořeny v určité lokalitě? Jak je zakotvíme v čase? Jak je můžeme propojit s ekologickými systémy a cykly v jejich okolí? Dobrý pocit ze stavby máme jen tehdy, je-li zakotvena do časové a kulturní kontinuity. Každé místo má unikátní klimatické podmínky, které jsou dobře odlišitelné pozemek od pozemku, což se projevovalo i třeba jen v drobných detailech. Proto vznikaly malé rozdíly v lidové architektuře obec od obce, od návrší k údolím.

Architektura, respektující kulturní a sociální kontext regionu a s ním související kontext klimatický, patří do holisticky chápané ekologie. Nejde o zakonzervování starého životního stylu, ale o přístup srozumitelný a respektující tradici, která nám může být vlastní i v měnícím se moderním světě. Taková architektura přispívá k duševní pohodě svých obyvatel, protože jim poskytuje pocit sounáležitosti a srozumitelnosti.⁵⁴

2.2.3 Vliv lidského faktoru

Vzhled našeho světa je do značné míry výsledkem aktivní lidské činnosti. Jsme tedy zodpovědní za naše fyzické snažení, ale ne vždy se chováme zodpovědně. Během třiceti let, tedy během jedné generace, jsme zničili třetinu světových zdrojů. A to ještě před několika málo generacemi bylo lidstvo spoutáno zákony přírody. Dnes jsme schopni žít a užívat si všeho nezávisle na čase a ročních obdobích. Dalo by se říci, že přírodu považujeme za něco „tam venku“, za nezávislou a samostatnou substanci, jíž si nemusíme všimnout.

Jedna z mnoha definic přírody říká, že *příroda je něco stvořeného silami přesahujícími síly lidské*. Náš postoj k životu a ke světu se vyznačuje často tím, že nedomyšlíme dopady svých činů na životní prostředí. Žijeme dnes. Například plastová okna jsou velmi populární, ale už si neuvědomujeme jedovatost jejich

---

⁵⁴ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 118.

meziproduktů a odpadu. Pokud bychom si tyto souvislosti uvědomovali, bylo by snazší se rozhodnout. Vždyť svět, ve kterém žijeme, je výsledkem síly lidského myšlení.⁵⁵

Náročnost budov na životní prostředí lze do značné míry zredukovat. Můžeme snížit spotřebu energie, některé z nákladů převést na obnovitelné zdroje energie i zlepšit obslužnost budov. Nemusíme se při tom vzdávat moderního stylu života. Tím, že doplníme přírodní procesy o lidskou myšlenku, je můžeme urychlit a řídit. Takovouto korekcí lze dodat krajině i umělému prostředí kulturní a uměleckou hodnotu. Dát tedy místu „ducha“.⁵⁶

U měst i u zalesněné krajiny platí, že čím více úrovní chceme změnit, tím promyšlenější musí náš zásah být. Trvá dlouho, než si vytvoříme domov, než vytvoříme ulice, celé město. Jde o opakující se proces, kdy sázíme stromy a keře a příroda dodává místu život v podobě ptáků, červů a jiných živočichů. Stavíme jen domy a ulice, ale život do nich vnáší lidé, kteří v nich bydlí.⁵⁷

Původní lidová architektura nebyla jen ekologicky udržitelná. Představovala úplnou integritu, zakotvenost s místem, propojení se zdroji i lidskými žebříčky hodnot a s uspokojením lidských potřeb. Její tvary dokonale odpovídaly klimatu, sociální kultuře a odpovídaly i duchovnímu pohledu na svět. Lidé žili v nerozdělitelné celistvosti. Dnes chápeme každý aspekt, přítomný v našem myšlení, odděleně.⁵⁸

Zde je na místě otázka, proč tedy neděláme věci stejně jako za dob minulých? Odpověď je snadná. Protože nemůžeme. Nemáme stejné dovednosti a ani nechceme přijmout stejné nedostatky. Náš svět se zkrátka od před-industriálního světa příliš liší. I moderní architektura může být zakotvená

---

⁵⁵ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 28.

⁵⁶ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 28.

⁵⁷ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 34.

⁵⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 35.

do místního kulturního kontextu. Třeba použitím tradičních materiálů v nové formě, která vychází ze současných technických možností a životního stylu.⁵⁹

Existují různé pokusy kopírovat minulost ve snaze udržet a ochránit typický charakter krajinného rázu. To často vede k produkci kýče. Regionální kontext je sice klíčovou otázkou ekologické architektury, a stejně tak je, a vždy bylo, velmi důležité ovlivňování jednotlivých kultur. Importovaný architektonický prvek prošel místními úpravami. Přepisování tradiční lidové architektury je jen falešným napodobováním. Metoda reprodukce se tedy může zdát bezpečnou cestou k zachování tradičního rázu. Ve skutečnosti je to cesta nepochopení, které vede ke ztrátě tradic.⁶⁰

2.3 Kritika modernistické ideologie

Současně praktikovaná moderní architektura nepřináší lidem dostatek zakotvení v historickém a regionálním kontextu. Moderní architektura vykazuje rysy společné napříč zeměkouli, což vzbuzuje dojem unifikace⁶¹ architektonických přístupů. Technický pokrok s sebou mimo jiné přináší tvorbu univerzálního umělého prostředí a destrukci tradičních hodnot. Pro správnou identifikaci stavby je nutný alespoň minimální regionální kontext.⁶²

Modernistické budovy jsou energeticky velmi náročné. Často jsou závislé na klimatizaci, kdy při jejím selhání se stávají neobyvatelnými, a tedy nepoužitelnými. I obytné domy, které jsou vystaveny vedle hlavních silničních tepen, jsou závislé na klimatizaci. Ta je v dnešní době vymožeností, která ovšem zapříčiňuje mnoho chronických onemocnění dýchacích cest. Nové techniky

---

⁵⁹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 41.

⁶⁰ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 42-45.

⁶¹ Unifikace: sjednocování, jednotnost.

⁶² Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 39.

jsou důležité, ale zároveň je potřeba zlepšovat a zdokonalovat znalosti nabyté zkušenostmi.⁶³

Modernismus je revoluční hlavně v masivní a agresivní aplikaci univerzálních staveb. Omylem modernismu je fakt, že odmítá a diskvalifikuje vše staré a ověřené s tvrzením, že vše staré umí nahradit něčím lepším. Tradice a pokrok se ale přece nevylučují. Změny tradičních principů stavění je potřeba uskutečňovat tak, aby nám jejich způsob život ulehčoval a zpříjemňoval.

Modernismus nevytvořil skutečný architektonický jazyk, který by rozlišoval mezi veřejnou, sídelní, obchodní nebo průmyslovou stavbou. Příčinou je nejasná identifikace staveb, například kostel vyhlížející jako hala, knihovna tvářící se jako parník. Ucelená teorie charakteristik a symbolů, typů a znaků nebo představa o proporcích a měřítku zde neexistuje. Modernisté věří, že každá doba musí formovat svou architekturu. Znamená to tedy, že v revoluční a kruté době má být i architektura agresivní a zničující?⁶⁴

Ekologický přístup je často vymezován vůči modernistickému světu a je s ním v konfliktu. Modernisté ve skutečnosti často využívají některých z aspektů ekologie, jako například technické využívání sluneční energie. Na druhou stranu ekologii často spojují s tradicionalismem a označují ji za alternativní způsob stavění. Oba přístupy ale chtějí vytvořit optimální životní prostor. Největší chyba bude tedy nejspíš v komunikaci.⁶⁵

Moderna obecně zavrhuje dekor a dává přednost funkci, kterou často nahrazuje iluzí. „Přínosem moderního pojetí architektury je hledání optimální architektury vzhledem k potřebám uživatele a společnosti bez ohledu na zavedená klišé.“⁶⁶

---

⁶³ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 51-55.

⁶⁴ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 57.

⁶⁵ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 8, 9.

⁶⁶ Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 51.

O to jde přeci i ekologické architektuře, která navíc bere v potaz ohledy na potřeby přírody, kterou chápe jako nutnou součást života člověka.

2.4 Tvorba v kontextu života

Vše, co používáme k výstavbě, přináší náklady. Většinou jde o finanční nebo sociální náklady. Vždy to jsou ale náklady týkající se životního prostředí. Ekonomické náklady jsou hmatatelné a okamžité, jsou faktorem, který určuje, zda si to můžeme dovolit. Náklady na životní prostředí a sociální náklady se musí splatit později. Tyto náklady mohou být lokální, regionální, ale i globální. Lokální, jako například hluk nebo kouř, jsou zjevné, ty globální, jako třeba skleníkový efekt ve vzdálenosti prostoru a času, zjevné nejsou.⁶⁷

S každým materiálem souvisí určité náklady na energii a jeho získání. Náklady na životní prostředí se mohou značně lišit svým rozsahem. U dřevěné židle vyrobené z místního dřeva jsou téměř zanedbatelné. U plastové židle je tomu naopak. Výroba plastu obvykle vyžaduje asi patnáct syntetických kroků. Dalším důležitým problémem je uložení výrobku po skončení jeho životnosti. Některé plasty se při spalování přemění na toxický odpad vážící 1,5 x tolik, co původní produkt.⁶⁸

*Čím kratší je cesta od vytěžení, přes použití produktu až k recyklaci na konci jejich životnosti, tím nižší jsou nároky na životní prostředí. Jejich čitelnost pěstuje ekologické povědomí a přiměřenost postupu ve vztahu k lokalitě a sociálním okolnostem. Výsledkem je v každém případě místo s větší schopností dodávat člověku energii.*⁶⁹

---

⁶⁷ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 89.

⁶⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 90.

⁶⁹ Day, Ch. *Duch a místo*, s. 92.

Globalizační trend je obecně spojen s nevyhovujícími architektonickými formami do již existujících kulturních a klimatických poměrů. Tento trend, se stává velkým problémem. Díky informačnímu propojení oba světy o sobě vědí, ale mají jen povrchní informace. Obtížně se pak vysvětluje, že je třeba rozvíjet místní architekturu, protože je ekologická, pohodlná a lze ji snadno vylepšit, když ten, kdo to hlásá, žije úplně jinak.⁷⁰

Místní materiály snižují náklady na dopravu, hodí se pro místní podnebí, podporují místní zaměstnanost a společnost. Posilují identitu místa, protože stavby zakotvují v místní kultuře. V čím surovější podobě jsou použity, tím menší jsou náklady na spotřebu energie, vyprodukuje se méně odpadu, čímž se propojí zdroje. Životnost takovýchto staveb pak závisí na péči o design, výstavbu a následnou údržbu. Dřevo, hlína a sláma jsou materiály s obecně krátkou životností. Rozloží se většinou během několika málo let. Pokud se ale v navrženém prostoru užijí s rozmyslem a bude o ně dobře postaráno, mohou sloužit po staletí. Prvky s nižší životností musí být umístěny tak, aby byly snadno přístupné a daly se vyměňovat.⁷¹

Od staveb očekáváme dlouhodobou perspektivu. Rodiny se rozrůstají a zase zmenšují, životní styl se mění a budovy se používají k různým účelům. Proto je vhodné navrhovat budovy tak, aby se daly snadno přizpůsobit novým nárokům. Současně se důležitým pojmem stává mobilita. A tak i domy přecházejí spíše v tržní a spotřební předmět. Takový dům je lehký, vyměnitelný, bez významnějších historických kořenů.

Většina znečištění při procesu výroby stavebního materiálu není viditelná, a proto ho nespojujeme se svými pocity nebo myšlenkami. Domníváme se, že se nás to netýká. Moderní způsob života má tendenci přerušovat spojitost mezi

---

⁷⁰ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 22.

⁷¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 92.

příčinou a následkem. Vhodnou volbou stavebních materiálů můžeme omezit použití energie v domě.⁷²

Mnoho stavitelů, zaměřených na ekologii a zděšených kácením lesů, dává raději přednost recyklovatelné oceli před dřevem. I když je ocel stoprocentně recyklovatelná, vždy přináší zátěž pro životní prostředí. *Dřevo životní prostředí zatěžovat nemusí a váže uhlík. Problémem není materiál. Problémem je špatná praxe. Zasadme jeden akr stromů a můžeme v místě s čistým svědomím postavit dřevěný dům.*⁷³

2.5 Modernost tradiční architektury

Modernismus oslavuje inovaci jako hlavní princip umělecké tvorby. Modernisté tvrdí, že tradiční architektura představuje jen sumu znalostí převzatých z minulosti. Moderna tedy skoncovala s tradicí také tím, že ji zhistorizovala. Ve skutečnosti však tradiční architektura uplatňuje přirozené schopnosti a potřeby, které činí člověka člověkem. Nejde tedy o lpění na překonaných a zastaralých metodách a formách. Architektura je nejvyšším a nejviditelnějším výrazem obce a sama osobě není politickou, i když se dá politicky využít. Stavba se stává nehumánní, když ztratí svou kvalitu. Stavba se stává kýčem pro svůj lživý vzhled, nebo levnou formu abstrakce.⁷⁴

Tradiční architektura sloužila dobře ve všech érách a režimech, stále dává prostor pro adaptaci fantazie i pro měnící se potřeby společnosti. Tradiční architektura je srozumitelná všem lidem bez nutného překladu, vytváří objekty k dlouhodobému užívání. Techniky, principy a formy tradiční architektury

---

⁷² Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 95.

⁷³ Day, Ch. *Duch a místo*, s. 98.

⁷⁴ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 153-157.

odolávají módnosti. Tradiční postupy mohou být inovovány, o čemž svědčí i časté využití tradičních materiálů netradičním způsobem.⁷⁵

Tradiční architektura je sumou reálných a estetických odpovědí na praktické problémy. Podle Vitruvia⁷⁶ jsou základními principy tradiční architektury krása, kvalita konstrukce a účelnost. Není možné vyhovět jednomu z těchto tří požadavků bez ohledu na další dva, protože by jinak došlo ke znehodnocení těch zbývajících. Modernismus útočí právě na tuto jednotu. Tento Vitruviův princip bychom mohli označit za nadčasový; jde o pochopení architektury jako takové.⁷⁷

Kritika zprůmyslňování a modernismu se týká především toho, že stavby, které měly sloužit věčně, se mění na zboží krátkodobé spotřeby. Tím dochází k plýtvání stavebním materiálem, což je ekologicky nepřijatelné. Došlo také k potlačení tradičních řemesel. Zprůmyslnění stavebnictví nezkrátilo čas výstavby ani nezmenšilo finanční náklady, zato ale snížilo životnost samotných objektů. Tento proces zničil většinu ze třiceti devíti stavebních řemesel. Kvalita staveb je ale stále podmíněna řemeslnou prací víc než průmyslovým procesem. Je třeba brát v úvahu tři faktory, které určují celkovou kvalitu výstavby - výkonnost stavebních metod, ekonomickou hospodárnost výstavby a ekologickou kvalitu výstavby.⁷⁸

Všechny budovy mají svou „tvář“ určenou pro občanskou veřejnost. Mají svou fasádu, která má vždy buď příznivý, nebo škodlivý vliv na okolí. Architektura města a jeho prostory jsou věcí veřejného zájmu. „Domov“ chápeme jako naše útočiště. Tento pojem má pro nás zásadní význam. Každý odněkud pochází

---

75 Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 157-159.

76 Marcus Vitruvius Pollio (1. stol. př. n. l.), římský architekt, inženýr a teoretik. Jeho narození je kladeno přibližně do let 80 až 70 př.n.l. a smrt do roku 25 př.n.l.

77 Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 164-167.

78 Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 169-171.

a má potřebu někam patřit. Když tato potřeba nebude naplněna, bude nás to velmi oslabovat a zraňovat.⁷⁹

---

⁷⁹ Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 179.

3. Tradiční lidová architektura

Lidová architektura je pro českou vesnici typická. Každá usedlost byla vždy citlivě vsazena do krajiny. Umístění, velikost, skladba i funkce vesnického sídla se lišily dle rázu každého kraje. Jako stavebního materiálu užíval venkovský člověk všech zdrojů, které mu poskytovala místní příroda. Také při výzdobě svého obydlí se lidé nechávali inspirovat přírodními motivy.

Původní lidová architektura nebyla jen ekologicky udržitelná. Představovala úplnou integritu, zakotvenost s místem, propojení se zdroji i lidskými žebříčky hodnot a s uspokojením lidských potřeb. Její tvary dokonale odpovídaly klimatu, sociální kultuře, odpovídaly i duchovnímu pohledu na svět. Lidé žili v nerozdělitelné celistvosti.⁸⁰

3.1 Stručná historie venkova

V době předledové si primitivní člověk zařizoval své přístřešky nadzemní nebo mírně zapuštěné do země, i v našich krajinách. Drsnější podnebné podmínky ho pak zahnalí na ústup do jeskyň, ale s příchodem opět teplejšího období se vracel k bydlení ve volném prostoru. Přístřešky to byly velmi prosté, ale splňovaly svůj účel. Zřejmě to byly chýše se stěnami vypletenými proutím, popřípadě omazané *lepenicí*⁸¹. Tento typ staveb byl typický pro primitivní národy zabývající se zemědělstvím.⁸²

První Slované, kteří postupně upouštěli od kočovného způsobu života, se začali usazovat na našem území kolem 6. a 7. století. Začali tak zakládat i první města

---

⁸⁰ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 35.

⁸¹ Lepenice: hliněná mazanina na podlahy a omítky, hlína propracovaná s vodou (zvaná hliněné píse) s příměsí řezanky nebo pazdeří a vápna, též vápenné píse na vydusání zdí a výplní na dřevěné kostře nebo zed' z nepálených cihel, vepřovic, spojovaných na hlínu.

⁸² Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 16.

a vesnice. V 9. století začal u západních Slovanů mohutný kulturní rozmach. O existenci našich vesnic se dozvídáme z nejstarších kronik někdy kolem 12. století, kdy se také objevují první zděné tribunové kostely.⁸³

Proměna vesnice z její prehistorické podoby ve stabilní vesnici zbudovanou z nadzemních staveb s členěným vnitřním půdorysem neprobíhala na všech územích současně. Rozdíly byly značné ještě ve 12. století. Z kulturního hlediska vnesla největší proměnu na náš venkov až vlna kolonizace, která probíhala souběžně s hromadným zakládáním měst a hradů. Vesnice se organizovaly podle potřeb zemědělské výroby. Na přelomu 13. a 14. století se na našich venkovech začíná objevovat německá stavba zdvižená do patra a také stodoly. V této době se z mnoha domů již vytrácí otevřené ohniště.⁸⁴

Na našem území se rozkládal „středoevropský les“, a tak nemůže být pochyb o tom, že si člověk vyráběl své obydlí ze dřeva, které mu poskytovalo bezpečí i ochranu před zimou, díky dobrým tepelným vlastnostem dřeva. Lesy se však postupně stávaly majetkem vrchnosti a obyčejný člověk se z lovce a pastevce stával nevolníkem, který pracoval na pozemcích svých pánů. Nevolník však neprojevoval přílišný zájem o své bydlení, měl ho jen propůjčené a dočasné.⁸⁵

Venkovský člověk byl úzce spjat s přírodou, byl s ní neustále v těsném kontaktu, potřeboval ji k obživě. Někdy s ní musel tvrdě bojovat, jindy mu sloužila. Proto ji respektoval a měl ji v úctě.

V době, kdy se naše lidová architektura pozdvíhovala nad pouhé působení přírodních podmínek, začala se tato architektura vyvíjet v závislosti na okolním

---

⁸³ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 591.

⁸⁴ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 591-595.

⁸⁵ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 17.

slohovém dění. Lidová architektura tak u nás nevytvořila svébytný slohový řád, který by se vyvinul v krajinném či sociálním ústraní.⁸⁶

Území našeho státu nebylo z hlediska lidové architektury kulturně uzavřeným celkem s jednotnou strukturou. Tvořilo rozlehlou styčnou oblast několika základních evropských stavebních kultur. Nelze se tedy ztotožnit s názorem, že lidová architektura je zároveň architekturou národní. Více než polovinu plochy tvořil dům roubený. Závislost lidové tvorby na přírodě a na materiálu, který jí příroda poskytovala, nebyla závislostí pasivní. Lid dovedl přírodní hmotu zpracovávat, vycházel z jejích přirozených vlastností a využíval její struktury.⁸⁷

Mnoho našich vesnic bylo zakládáno nebo přebudovááno po roce 1600, kdy renesancí vystřídalo baroko. To se udrželo až do konce 1800 století. I když se renesance přizpůsobovala našim podmínkám a materiálům, zachovala si stále své přísné konstruktivní zákony. Naproti tomu baroko se vyznačovalo pohybem a dynamičností. Toto období bylo u nás obdobím feudalismu, kdy byl lid rozdělen na šlechtu, měšťanstvo a nejpočetnější a nejchudší třídu selského lidu.⁸⁸

V barokní době se vystupňovaly rozdíly mezi vesnicí a městem. Umění baroka představovalo pravý opak gotického slohu a prvků, které ještě přetrvávaly na venkově. Baroko se pak nakonec projevilo i na venkově jako selské nebo lidové baroko, a to především v nížinné oblasti jižních Čech. Opět si lidoví stavitelé vytvořili svůj vlastní přístup.

Změna na našich venkovech nastává až roku 1848 zrušením nevolnictví. Přichází nové období v bytových poměrech, kdy je za ně odpovědný sám zemědělec. V této době vzniká mnoho staveb. Jsou však nedokonalé a často

---

⁸⁶ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 564.

⁸⁷ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 561, 562.

⁸⁸ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 2-3.

podle vzoru městských staveb. Stavebním materiálem se stává kámen, který je však používán neúměrně, a tak vyrůstají chladné a vlhké domy. Naproti tomu mnoho zemědělců zůstává ve svých původních domech roubených ze dřeva. Jedním ze základních příčin byla chudoba.⁸⁹

Uvolněním selského lidu z poddanství, se sedlák stává sebevědomějším a díky dekretu i s konečnou platností samostatným. Postupně pak dochází k zlepšení výstavby selských usedlostí, především obytných částí.

Mistr, který převzal stavební práce, pokračuje v navazování na tradici převážně v barokním duchu. Zapojuje své dílo do krajiny i obrazu vesnice, bere v úvahu klimatické podmínky. Především v horských oblastech je bohatost štukového dekoru omezena vzhledem k drsnějšímu podnebí. Stále však zde převažují dřevěné stavby nad zděnými.⁹⁰

Proti umění vyšších vrstev bylo lidové umění úspornější. Neplýtvalo, nebylo marnotratné, ale uchovávalo se a strádalo. Tato jeho povaha však tkví hlouběji než v tradici, se kterou je často ztotožňováno. V lidovém umění má historický čas jinou, ne zcela jednoznačnou úlohu jako v umění vyšších vrstev, protože lidové umění pracovalo s kolektivně závaznými typy, které se obměňovaly a variovaly. Při zkoumání tvarů lidové architektury je zcela běžné, že se dospěje až do období prehistorie.⁹¹

O půdorysu usedlosti i o jednotlivých budovách rozhodoval vždy pozemek a místo, na kterém se bude budovat. Neexistuje proto žádná pravidelnost ani stereotypnost. Vesnické stavby jsou vždy unikátem. Ale i přesto mají

---

⁸⁹ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 18.

⁹⁰ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 4.

⁹¹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 608.

tyto budovy určitý charakteristický rys, který je sblížuje, a my pak můžeme mluvit o krajinném typu.⁹²

Jednotlivé stavby se lišily také podle majetnosti vlastníka. Záleželo na tom, šlo-li o lánový statek, o chalupu nebo barák. Všechny stavby se však vyznačují skromností, hospodárností a smyslem pro účelnost. Stejně jako procházela vývojem konstrukce lidového domu, měnil se i vnitřní vzhled a vybavení místností.

Kolem poloviny 19. století, vznikaly nejkrásnější stavby na českém venkově, a to díky dřevěným lomenicím a bedněným štítům. Šlo o poslední stavby podníčené ještě tradicí. Viz příloha č. 1. S pádem feudalismu se uzavřel samostatný vývoj stavebních typů, s jejichž vývojem bylo těsně spjato prostředí a materiály, které člověku poskytovala příroda. Zastavil se vývoj domu roubeného i hrázděného, přestal se používat dům s typickou starobyrou dispozicí. S tím vším se porušila anonymita lidového díla, tak typická pro bezprostřední a pouze k věci a funkci zaměřený způsob lidové tvorby.⁹³

V 2. polovině 19. století už okupoval naše vesnice pozdní romantismus, který je zaplňoval standardní bezduchou formou. V tomto okamžiku také končí lidová architektura a umění venkovského lidu, které nám poskytovalo osvěžení. S pádem feudalismu se rozplynula i specifická lidová kultura a její dějiny se tak uzavřely.⁹⁴

3.2 Obydlí je přizpůsobeno podmínkám kraje

Lidová stavba je svým vznikem vázána na geoklimatické podmínky v dané oblasti a na v místě dostupné materiály. Regionální styl reprezentuje kultivované

---

⁹² Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 20.

⁹³ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 607, 608.

⁹⁴ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 608.

formy a techniky vhodné pro danou oblast, ověřené generacemi a prodlužující životnost stavby.⁹⁵

Lidské obydlí je vázáno na podnebné a půdní podmínky toho kterého kraje. Je přirozené, že Eskymák si bude své obydlí budovat z ledových kvádrů, Tahit'an z palmových listů a Středoevropan musí při stavbě počítat se střídáním čtyř ročních období. Každý si vybírá stavební materiál, který mu poskytuje jeho prostředí, a tudíž je pro ně přirozené a nejsnáze dosažitelné. V šumavských Volarech jsou typickým stavebním materiálem kámen a dřevo, v severovýchodních Čechách pískovec, v Praze opuka a v jižních Čechách rula a žula.⁹⁶

Převážnou část Čech pokrývaly jehličnaté nebo smíšené lesy, jejichž dřevo bylo vhodné pro stavbu roubených domů. Tyto stavby byly nejčastější v pohraničních horách na východě a severovýchodě. Výrazným protipólem zástavby nížinatých oblastí je zástavba v horských oblastech Šumavy, kde se pochopitelně dlouho výrazně uplatňovala dřevěná stavba. Dřevo dodávalo různým částem objektů i charakteristický vzhled. I zevně patrné roubení (často z netesaných, oblých trámů) se udrželo zvláště na předních obytných částech domů. Viz příloha č. 2.⁹⁷

Západ a sever Čech byla oblast s hrázděnou konstrukcí.⁹⁸ Na některých místech Čech se budoval dům kamenný nebo hliněný. Později se objevují i stavby cihlové, a to jak z vepřovic, tak z pálených cihel.

---

95 Srov.: Krier, L. *Architektura volba nebo osud*, s. 48.

96 Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 14.

97 Srov.: Čerňanský, M. *Krajina Jižních Čech*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-stavby-obytny.htm>

98 Hrázděná konstrukce je konstruována z hraněných svislých a vodorovných trámů zpevněných šikmými vzpěrami. Tato kostra má nosnou funkci a její volný vnitřní prostor je vyplněn materiálem bez nosné funkce. Používala se v kombinaci s roubenou nebo zděnou stavbou.

Nejbohatší na zděné stavební památky lidové architektury jsou u nás kraje Jižních Čech. Především pak kraj horažďovský, strakonický, volyňský, netolický vlachovobřezský a blata mezi Soběslaví a Českými Budějovicemi. V letech 60. až 70. 20. století však byla tradice opuštěna. V městské architektuře zavládl chaos, který se projevil i na vesnici. Jednou z příčin byla přeměna socialistického způsobu hospodaření zaváděním celostátního podnikání a technických vymožeností.⁹⁹

Vesnice jsou dnes vylidněné a mizí i vlivem urbanizace. Ztrácejí se i „obyčejné“, staré chalupy. Chalupy, které vytvářely obraz rodné krajiny a byly charakteristickým výtvozem místních poměrů. Někteří označují tyto stavby za staré a hyzdící naše vesnice. Stáří však není ohyzdné a není potřeba ho odstraňovat. Může nám toho dost povědět, je v něm ukryto mnoho zkušeností. Je třeba, abychom pochopili význam lidového stavitelství, protože jen tak můžeme budovat budoucí vesnice, ale i města, která se budou znovu přibližovat povaze svého kraje.

Poměry ve všech oblastech našeho bytí, a tedy i ve stavitelství, se změnily především díky zdokonalené komunikaci a transportním prostředkům. Máme možnost používat různé materiály, i ty, které nejsou charakteristické pro naši krajinu. Tím se veškeré zákonitosti vybudované ve stavebnictví ruší, tím zároveň mizí i krajinný svéráz lidových staveb. Tyto stavby byly vždy průkazem životní úrovně na venkově.¹⁰⁰

Pokrok je nevyhnutelný, a bylo by proto i chybou snažit se ho zastavit nebo předstírat, že není. Vývoj a pokrok tu byl a vždy bude. Záleží jen na nás, s jakým rozmyslem ho využijeme. Pokud k němu budeme přistupovat neuváženě a pouze jako konzumenti, nevytvoříme udržitelnou architekturu,

---

⁹⁹ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 6.

¹⁰⁰ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 15.

ze které by mohly čerpat příští generace, stejně jako dnes můžeme my čerpat z lidové architektury, jako udržitelného a ekologického přístupu.

3.3 Stavební materiál

Musíme brát v úvahu, že každé místo má unikátní klimatické podmínky, dobře odlišitelné pozemek od pozemku. Tradičně se tento fakt projevoval ve tvarech budov a v detailech. Proto vznikaly malé rozdíly v lidové architektuře obec od obce, od návrší k údolí.¹⁰¹

Individuální vyjádření bylo podřízeno způsobu, jakým měla být stavba vytvořena. Stavby byly tedy logickým výsledkem pohledu na svět, který byl utvářený podnebím, zdroji, způsobem života, kulturou a náboženstvím. Každý region měl systém odpovídající materiálům, klimatu i kultuře. Do velké míry tento systém určoval způsob výstavby. Rozměry dřeva používaného na stavbu omezovaly délku trámů, a tím i rozsah a šířku budov. Můžeme tedy říci, že lidová architektura byla vymezena nutností.¹⁰²

Společným znakem konstrukčního utváření tradičních venkovských staveb je využití přírodních a pokud možno místních původních použitých materiálů a surovin. Vývoj směřoval od materiálů hořlavých (konstrukce ze dřeva a hlíny, na střechy se používalo došků a šindele) k protipožárně odolným a tvrdým materiálům (zdívo z kamene a pálených cihel, na střechách pálená krytina nebo břidlice). Tento proces znamenal přechod od materiálů "teplých" ke studeným.

Materiálová přeměna na českém venkově nebyla dobrovolná, ale podmíněna vnitřním i vnějším tlakem, jednak snahou napodobit vzory velké slohové

---

¹⁰¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 49.

¹⁰² Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 23, 24.

architektury, nástupem školených projektantů, spojeným s legislativním omezováním, a nakonec i zákazem užívání spalných materiálů a konstrukcí.¹⁰³

K nejstarším stavebním materiálům užívaným od samého počátku, i po celou dobu tradičního vesnického stavitelství, náleží sláma, hlína a dřevo. Základní krytinou po mnoho století byla ve venkovském prostředí krytina došková – slaměná. Později se začalo užívat šindele, většinou ze smrkového dřeva. U zděných staveb jižních Čech bývaly používány „prejzy“ – tašky.

Sláma se používala hlavně na krytinu a pro vylehčení i vyztužení do hliněných konstrukcí včetně nepálených cihel. *Hlína* se používala pro stavbu hliněných stěn a pro hliněné mazaniny. Ty doprovázely snadno hořlavé dřevěné konstrukce a zvyšovaly tak jejich protipožární odolnost. *Dřevo* nacházelo na vesnických stavbách širokého uplatnění v podobě nosných konstrukcí (stěny, stropy, krovy) a konstrukcí nenosných, kompletačních (bednění štítů, šindelová střešní krytina atd.). *Kámen* se nejdříve sbíral na polích a později byl těžen v lomech. Používal se na zdění stěn a kleneb i na střešní krytinu (břidlice). Z dobře opracovatelného kamene se tesaly architektonické články používané na vstupní portály a orámování okenních otvorů. V běžném vesnickém prostředí na území naší republiky považujeme stavby zcela vyzděné z kamene za vývojově mladší. Nejstaršími kamennými stavbami jsou zpravidla sýpky. Poměrně mladého původu je použití *pálených cihel*, rozšiřujících se na venkovských stavbách od 18. století, ale hlavně v 19. století následkem stavebních a protipožárních nařízení. Pálené cihly vytlačují postupně dřevo charakterizované vysokou hořlavostí. Značné je i uplatnění pálené krytiny (tašek), nahrazujících ze stejných důvodů starší, ale zároveň i lehčí doškovou nebo šindelovou krytinu. Z dalších materiálů nachází na vesnických stavbách uplatnění *kov* (mříže, závěsy atd.) a *sklo*.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Srov.: Čerňanský, M. *Získávání a zpracování materiálu*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/material-staveb/material-staveb-uvod.htm>.

¹⁰⁴ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce historických staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/konstrukce-staveb-uvod.htm>.

Během 1. poloviny 19. století dochází tedy na našem území k upřednostňování zděné výstavby oproti dřevěné. Potlačování dřevěných staveb bylo vynuceno stále přísnější protipožární legislativou. Výsledkem byl rychlý rozvoj zděného stavitelství a také klenebního umění. I vesničtí zedníci v té době ovládali alespoň nejužívanější, univerzálně použitelnou „českou“ *plackovou klenbu*¹⁰⁵, takto nazývanou i v přilehlých německých oblastech.¹⁰⁶

3.4 Výrazné znaky lidové architektury

Pro lidovou architekturu je typické, že vyrůstala ze země na vyvýšených základech. Tradiční stavby spočívaly na těžkých, s půdou spojených vrstvách. Stavby tak byly bezčasově zakotveny a pomáhaly posilovat vlastní kořeny v měnícím se a nejistém světě.¹⁰⁷

Přirozené je, že si každý lidský tvor přizpůsobuje své obydlí podle poměrů, které mu poskytuje jeho okolí. Využívá materiálů, jaké mu příroda nabízí. Můžeme mluvit o krajinné svéráznosti lidských přístřešků jen díky rozmanitosti přírody. Člověk ve starých dobách neměl možnost cestování, naučil se opracovávat a zušlechťovat svůj stavební materiál, nevstřebával cizí vlivy, a i to mu umožnilo dospívat ve své tvorbě k vyhraněné svéráznosti, která se projevovala přizpůsobením se místním podmínkám.¹⁰⁸

Odborné stavební školy tehdy nebyly, a proto hlavní „školou“ bylo pro učedníky a tovaryše samotné staveniště. Tam se učili zpracovávat stavební materiál, především kámen, dřevo a cihly, s konstruktivními a dekorativními prvky. Venkovští stavební tvůrci vyšli většinou z řad sedláků a byli to samouci.

---

¹⁰⁵ Česká placková klenba: typ klenby používané ve vrcholně barokním a klasicistním stavitelství. Ve vesnickém prostředí se široce uplatnily zejména v období rozvoje zděných staveb v 1. polovině 19. století. Svým geometrickým tvarem je česká placka částí kulové plochy nad libovolným půdorysem.

¹⁰⁶ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce a materiál staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-konstrukce.htm>

¹⁰⁷ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 49.

¹⁰⁸ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 9-10.

Jejich synům se pak už dostalo vyučení v oboru. Po několika letech úspěšné práce nabyt učedník titulu zednického mistra. Při své práci se stále opíral a navazoval na místní tradici.¹⁰⁹

Lidová architektura se lišila podle účelu. Dříve než stačili přemýšlet o tom, jak by měla stavba vypadat, bylo to dáno její funkcí. Lidová architektura nebyla schopna probudit lidské vědomí, současná architektura to dokáže. Absolutní přiměřenost lidové architektury byla založena na formách vznikajících s potlačením vědomí. Lidé byli součástí místa. Dnes dokážeme místa vnímat odděleně.¹¹⁰

To neznamená, že svět byl dokonalý. Tehdejší život byl krutý, nespravedlivý. Myšlení propojovalo neznalost a přijímání autorit se zkušeností, která byla založena na pradávných moudrech. Vše, co předkové vytvořili, muselo přežít v těžkých podmínkách. A protože stavby, které byly špatně postaveny, nevydržely, je dědictví, které užíváme, kruté probráno.

Původní architektura byla útulná a uměla naplnit duši, nikdy však nerozšiřovala lidské vědomí. Byla omezena životním stylem, který se strukturoval podle stereotypů, a nikdy tak tedy nemohla osvobodit ducha. Možnost vyrovnat tento nedostatek máme dnes my.¹¹¹

3.4.1 Prostorové rozložení staveb

Způsoby ohraničení usedlostí se liší podle bezprostředního okolí. Záleží na tom, zda je statek na samotě nebo stojí na vesnici v užší souvislosti s jinými. Rozhodující je i rozložení budov na pozemku nebo podle terénu. Usedlosti na samotách mají většinou rozdělené jednotlivé budovy kolem vnitřního dvora.

---

¹⁰⁹ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 1-2.

¹¹⁰ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 25, 26.

¹¹¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 38.

Na straně k silnici je vjezd a vchod. Ostatní strany jsou ohraničeny zdmi budov, popřípadě ohradními zdmi. Ze stodol pak vede další výjezd na záhumenek. Ohrazení bývá někdy i širší, a to včetně zahrad a sadů vybudovaných v blízkosti stavení.¹¹²

Usedlosti na vesnicích mají budovy řazené do řad nebo oblouků. Před průčelními budovami byly zakládány předzahrádky, ohraničené nízkým plotem. Mezi nimi je pak situován příjezd k vratům, případně příchod k brance. Zděná spojka mezi frontálními budovami je součástí celé architektury usedlosti. Harmonický celek zajišťuje sjednocený ráz výzdoby vjezdu i stavení.¹¹³

Volný prostor přímo u zemědělské usedlosti byl volen vždy individuálně. Většinou ho tvořil malý dvorek nebo větší nádvoří. Tento kousek plochy byl vždy nezbytností pro hospodaření. Nejjednodušším uspořádáním půdorysu byly stavby řazené pod jednu střechu s obdélníkovým půdorysem. Tzv. „*typ východoevropského domu*“.¹¹⁴

I u hospodářských stavení je patrný vývoj. Z původního malého obdélníkového stavení se půdorys rozšiřuje do hloubky i šířky. Dvorek se začíná obestavovat a budovy už nestojí v přímé řadě. Chlív, který bývá zděný, svírá s chalupou pravý úhel. Na protější straně je stodola a strana u cesty je oplocena. Pozemek je zřetelně vymezen, jasně vyznačuje soukromé vlastnictví obyvatel. Vzniká tzv. „*U- typ*“. Vytváří se skutečné nádvoří u domu uzavřené plaňkovým plotem nebo zdmi s prolomenými vraty a brankou. Stejně jako byly vyzdobovány štíty, nyní si majitelé nechávají záležet na vyzdobení svých vjezdů.¹¹⁵

---

¹¹² Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 42.

¹¹³ Srov.: Tamtéž, s. 42.

¹¹⁴ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 47.

¹¹⁵ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 51-52.

3.4.2 Vnější omítka

Omítky se nanášely ručně v tenkých vrstvách a míchaly se z vyhašeného vápna a jemného říčního písku. Omítka se po mírném zavadnutí natírala vápenným mlékem a znovu uhlazovala, aby získala lesklý povrch. Venkovská architektura pracovala i s přirozenými zemními barvami, kterými omítky tónovala. V různých krajích byly oblíbeny různé barvy například okrově žlutá, zelená, modrá, oranžová a růžová v kombinaci s bílou. Pro sokl se převážně volil temnější studený tón, protože se nejvíce špinil.¹¹⁶

3.4.3 Štíty

Štíty jsou účinným výrazovým prostředkem pro zdůraznění budovy. V historii byly štíty obměňovány především z důvodů klimatických podmínek - mají různý sklon střechy. Stavby jsou téměř vždy situovány svou podélnou osou kolmo k veřejnému prostranství.¹¹⁷

Štít je svislá stěna konstruovaná ve dřevě nebo v hrázděném, cihlovém, kamenném nebo smíšeném zdivu. Má buď pouze ohraničující funkci, nebo i funkci podpěrnou. Z hlediska jeho udržování je velmi důležitá ochrana štítu především před deštěm. Proto jsou štíty shora přetažené krytinou nebo mají samostatný kryt.¹¹⁸

3.4.4 Komíny a kabřince

Komíny jsou výrazným architektonickým doplňkem obytného stavení na venkově. Původně vycházel z černé kuchyně, kde bylo otevřené ohniště. Postupem času se vaření přesunulo ke sporáku kombinovanému s pecí v sousední

---

¹¹⁶ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 38-39.

¹¹⁷ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 8.

¹¹⁸ Srov.: Tamtéž, s. 10.

místnosti. V peci se rozdělával oheň z černé kuchyně. Komín zároveň sloužil jako udírna masa.¹¹⁹

Komíny se stavěly na tloušťku cihly a byly vyvedené hřebenem střechy. Nevznikala tak v krytině žádná úžlabí, ani větrné víry, které by narušovaly tah komína. Silné zdi komína byly ochranou proti jeho prochlazování. Vnější tvar omítaného komína byl různý. Záleželo vždy na zručnosti, vkusu a záměru lidového výtvarníka.¹²⁰

Kabřinec je typickou zvláštností lidové architektury. Jedná se o dřevěnou, půlkruhovou nebo obdélnou stříšku se zakulacenými rohy. Je obedněná a krytá šindelem, který je seříznut kónicky, aby se mohl vykroužit tvar. Spodní okraj dolejší řady je seříznut do tupých špiček, aby se docílilo vzhledu krajky.¹²¹

Špička kabřince je ozdobena dřevěnou profilovanou „makovicí“. Ta je ve znamení nejsvětější trojice přibita třemi silnými hřebíky. Někdy je špička místo makovice ozdobena železnou korouhvičkou. Kabřinec je obedněn současně se štítem. Bývá omalován, nebo je zde vyřezán letopočet založení stavby, nebo její renovace. Bohužel kvůli finanční nákladnosti a složitosti opravy kabřinců bývají tyto často odstraněny a štít je obedněn vodorovnými prkny.¹²²

3.5 Typy obytných staveb

Stavbu sloužící potřebám bydlení nazýváme dům. Bydlením rozumíme souhrn funkcí nezbytných pro život člověka. Jsou jimi např. odpočinek, příprava a konzumace jídel, pracovní činnost, osobní hygiena atd. V minulosti nebyly jednotlivým činnostem vyhrazeny samostatné místnosti, ale jednalo se zpravidla

---

¹¹⁹ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 39.

¹²⁰ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 40.

¹²¹ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 63.

¹²² Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 64.

o prostory sloužící několika funkcím dohromady, tj. prostory víceúčelového charakteru.¹²³

Zprvu se život rodiny soustřeďoval pouze v jedné místnosti – jizbě nebo síni. Byl to jediný vytápěný a nábytkem zařízený pokoj v přízemním domě trojdílné dispozice, reprezentující tzv. „tradiční dům“. Střední část byla vyhrazena vstupní síni a zadní část byla hospodářského charakteru (komora, chlév nebo sýpka). Podle této části rozlišujeme dům komorový, chlévní, smíšený nebo špýcharový. Jejich rozmístění na našem území se odráží i v regionálních domových typech. Vývoj tradičního přízemního domu postupně směřuje k systému dvou topenišť, která umožňují obývat oba krajní díly domu, a zejména k typu – „patrového domu“.¹²⁴

Vesnice se začaly postupně přesně vymezovat stejně jako města. Staly se goticky vázaným stavebním kolektivem s pevně danými pravidly zástavby. Slovanský dům se začal proměňovat i proporčně. Narůstal hodně do šířky, okna i dveře se obracely k podélné straně, která byla zároveň průčelím. Gotický dvorec vytlačil z našich vesnic staré volné dispozice usedlostí a zavedl do nich kolem 14. století pevný řád. Vesnice v horských oblastech, jako třeba na Šumavě, své usedlosti zakládaly stále volně při cestách nebo na stráních nad nimi.¹²⁵

Lidové domy v Čechách dokazují, že místní lidé byli spíše pastevcí a zemědělci, než odborní řemeslníci. Stavby v mnohem větší míře byly spjaty s přírodou a s osobním stykem s ní. Převládala zde kultura „přírodního národa“, což odlišuje naše lidové stavby od architektury západní Evropy. V každém případě se u nás stavělo z materiálů kvalitativně jednolitych. Vztah českého lidu k přírodní látce vedl ke stavbě monolitické nebo materiálově homogenní. Viz příloha č. 3. Všude tam, kde docházelo ke kombinaci více materiálů,

---

¹²³ Srov.: Wikipedia, dostupné na <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/242949-dum>

¹²⁴ Srov.: Čerňanský, M. *Seznam typologických druhů staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/prehled-staveb/prehled-staveb-uvod.htm>

¹²⁵ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 598, 599.

například roubení do nárožních sloupků nebo hliněné stěny do dřevěných koster, se jednalo o vliv ze západu, zpravidla německý.¹²⁶

Lidový dům byl tedy zhruba od 14. století ovlivňován gotickým slohem. Dům se opatoval na užší straně štítem, jehož tvar sledoval vertikální tendenci gotického růstu. Dvorec domu se obracel do ulice svou bránou. U roubených staveb se potlačovalo vše, co vycházelo z horizontálního vrstvení. Štít se dostával s průčelím do jedné plochy a srub se hladce přitesával. Dřevěný dům pod vlivem gotiky změnil také svou orientaci hlavního obytného prostoru. Pod vlivem gotiky okna světnice hledí směrem do ulic, kam hledí i štít a kam se dům obrací celou svou „tvář“.¹²⁷

3.5.1 Špýcharový dům

Špýchary byly původně budovány jako přízemní, jedno či vícepatrové stavby často opatřené pavlačí, přístupnou po schodech. Sloužily k ukládání obilí i k úschově jiných produktů (např. uskladňování ovoce), nářadí, odložených předmětů, v létě i k přespávání. Původně stávaly mimo obydlí tak, aby byly dobře viditelné z domu. Později byly připojovány k zadní části obytného traktu nebo tvořily součást průčelí usedlosti. Budova, kde byl špýchar připojen přímo k síni, je označována jako *špýcharový dům*.¹²⁸

Špýcharový dům byl typický také pro oblast Šumavy. Stavba měla trojdílnou dispozici, jejíž součástí byl i prostor komory špýcharu. Jednalo se nejdříve o stavbu roubenou, doplněnou vrstvou mazaniny a se šindelovou střechou. Dřevo později nahradil kámen a hliněné nepálené, či pálené cihly. Nejstarší objekty pocházejí ze 16. století.¹²⁹

---

¹²⁶ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 577.

¹²⁷ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 577.

¹²⁸ Srov.: Wikipedia, dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0p%C3%BDchar>

¹²⁹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 566.

3.5.2 Roubený dům

Dům roubený z klád ležel těžkopádně celou svou váhou na zemi, nevytvářel pevné plochy a obrysové čáry. Jeho zeď se skládala z oblin, jako by šlo pouze o porubaný les, u oken a dveří se dřevo píšťalovitě seřezávalo, aby se dalo vklínit do drážek rámu. Každá příčka se i navenek projevovovala čepy.¹³⁰

Starší vrstva dřevěných staveb je charakteristická masivností svého provedení. Svislé i vodorovné konstrukce jsou provedeny z kuláčů, tj. kmenů stromů jen s nejnútnejším a poměrně hrubým opracováním. Později je již běžnou součástí nejstarších dřevěných staveb zateplení a snížení požárního rizika v podobě hliněné mazanice.¹³¹

Dřevěné roubené stavby jsou v lidové architektuře zastoupeny kromě obytných domů i stodolami a chlévskými budovami, komorami a chlívkami pro drobné zvířectvo. I u dřevěné stavby je černá kuchyně vždy zděná, z důvodu nebezpečí požáru. Obytné stavby jsou na silných kamenných podezdívkách, aby byly chráněné před zemní vlhkostí. Dalším izolačním prostředkem bylo přetažení střechy na návětrné straně domu.¹³²

Na roubené stavby se používaly rovné a silné kmeny, byly kladené co nejvíce na těsno, aby k sobě přiléhaly. U stodol a sýpek štěrbiny mezi kmeny přispívaly k provětrávání prostoru a dosoušení obilí a sena. U obytných budov a chlévů byly škvíry mezi kmeny ucpávány mechem nebo koudelí, případně byly stavby zevnitř omítány. Aby se udržela horizontalita stavby, byly kmeny kladeny střídavě. Viz. příloha č. 4.¹³³

---

¹³⁰ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 577.

¹³¹ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce historických staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/konstrukce-staveb-uvod.htm>

¹³² Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 57.

¹³³ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 57.

Obvodové stěny čistě roubených staveb byly konstruovány vodorovným pokládáním kmenů s převázáním na nárožích nebo v kombinaci se svislými rohovými sloupky s drážkami, do kterých se vsunovaly připravené kmeny. Nejspodnější kmeny, ležící na podezdívce, bývají nejsilnější, aby zajistily stavbě pevný podklad. Zároveň i ty nejhořejší kmeny bývaly mohutné, aby unesly celou konstrukci střechy, hlavně v místech, kde střecha přesahovala. U lidových roubených staveb bylo využíváno kmenů, které se opracovávaly ručně a byly tedy různě široké a silné. Tím byla samozřejmě práce s nimi ztížená a nepřesná. Ale právě tak bylo dosaženo půvabu a svérázu u těchto staveb, který svědčí o zručnosti a důmyslnosti jejich stavitelů.¹³⁴

Mladší vrstva dřevěných staveb se vyznačuje už postupným odlehčováním konstrukce a výraznějším stupněm opracování jednotlivých prvků. Vývoj tak postupně směřuje ke stěnám roubeným ze zcela hraněných trámů. V pohraničních a západněji položených oblastech nachází uplatnění také hrázděná konstrukce. Její pronikání bylo umožněno také nedostatkem vhodného stavebního dřeva. Na stavbách se začínají používat trámové stropy se záklopem. Stropní trámy jsou kladeny po určitých vzdálenostech od sebe a prostor mezi nimi je shora zakryt prkny tvořícími tzv. záklop. Nadále se používají došky a v horských oblastech šindel.¹³⁵

Tesaři si pomáhali např. tím, že místa pro vazbu otesali ze všech čtyř stran do hraněného profilu. Štítová strana, vystavená silnému náporu větru a dešti, byla co nejvýše vyzděna, někdy až do výše oken. Otvory ve srubech byly většinou omezeny jen na okna a dveře, osazeny vlastními rámy a obrubou z hoblovaných prken. Na vnějších stranách byly obruby dekorativně upravovány. Z důvodu ochrany před povětrnostními podmínkami byla okna opatřována bytelnými

---

¹³⁴ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 58, 59.

¹³⁵ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce historických staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/konstrukce-staveb-uvod.htm>

okenicemi. I ty přinášely příležitost k dekorování a to buď řezbou, malbou nebo jen zajímavou skladbou prken.¹³⁶

Kmeny se napouštěly fermeží nebo se barvily, aby byly ochráněny před škůdci a povětrnostními podmínkami. Pokud byly škvíry mezi kmeny zamazávány maltou, pak se většinou bílily a nakonec i omítaly. Je pak těžké rozeznat srub od zděné stavby, pokud nepředstupují konce kmenů na nároží.¹³⁷

Doma si lidé rádi užívali teplo, protože trávili celý den na polích. Proto měli v oblibě dřevěná stavení, která jim přinášela suché, útulné a teplé prostředí. Raději stavěli zděný chlév a cihlovou stodolu, ale světnice zůstávaly dlouho roubené, což pro nás vytváří zajímavé kontrasty.¹³⁸

3.5.3 Zděný dům

Starší vrstva zděných staveb je provedená z kamene, který se nejdříve sbíral na polích a později se těžil v lomech. Vyznačuje se značnou masivností, spočívající zejména v tloušťce svislých stěn. Stěny jsou po dlouhou dobu vyzdívány na sucho nebo hliněnou maltu. Výrazným znakem těchto staveb jsou konstrukce valených kleneb vyzděných z kamene, dochované především ve sklepech, stájích nebo komorách.¹³⁹

Mladší vrstva zděných staveb je již provedená z pálených cihel. Se zdokonalováním klenební techniky se tvary kleneb stávají stále odvážnějšími. Mladší klenby zaujímají stále menší výšku a jsou značně zploštělé, což nám pomáhá při časové orientaci stavby. Klenby postupně umožňují odlehčení hmoty stavby (síly jejího zdiva). Vedle kleneb jsou na zastropení zděných staveb běžně

---

¹³⁶ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 60, 61.

¹³⁷ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 63.

¹³⁸ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 58.

¹³⁹ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce historických staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/konstrukce-staveb-uvod.htm>

používány i trémové stropy. S nástupem cihelného stavitelství dochází rovněž k rozšíření pálené střešní krytiny (tašek).¹⁴⁰

3.6 Typy hospodářských staveb

Typologickou rozmanitost staveb ve venkovském prostředí vedle obytných stavení představuje i řada dalších objektů. Stále více lidí opouští vesnice, upustilo se i od tradičního obhospodařování půdy a mizí i tradiční řemesla. S tímto procesem souvisí i nenávratná ztráta těchto objektů. Nejpočetnější část vesnických staveb představují právě hospodářské stavby, které sloužily k provozu a hospodaření na zemědělské usedlosti. Byly situovány zpravidla po obvodu hospodářského dvora nebo v zahradě.

Hospodářské stavby můžeme rozdělit na:

- stáje a zařízení pro zvířata - chlévy, ovčiny, salaše, konírny, kurníky, holubníky, úly;
- sklady a přípravný krmiva a steliva - stodoly, seníky, řezárny;
- sklady potravinářských plodin - sýpky – též ve tvaru špýcharu nebo sroubku, komory, sklepy, jámy na brambory, haltýře;
- prostory pro mechanizaci – kolny;
- ohradní zdi - ohrazení hospodářského dvora, vjezdové brány - vjezd do dvora.¹⁴¹

Nedílnou součástí každé vesnice byly také sakrální stavby, které plnily především náboženskou funkci. Mezi takové stavby patřil především kostel, který již spadá do okruhu oficiální architektury. Nesrovnatelně větší byl však i jejich význam v každodenním životě vesnice. Tuto roli zastávaly hlavně kaple, zvonice,

---

¹⁴⁰ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce historických staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/konstrukce-staveb-uvod.htm>

¹⁴¹ Srov.: Čerňanský, M. *Seznam typologických druhů staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/prehled-staveb/prehled-staveb-uvod.htm>

boží muka, kříže, smírčí kříže, sochy světců, reliéfy tesané do skal a umrlčí prkna na Šumavě, především v oblastech Antýglu, Kvildy a Horské Kvildy.¹⁴²

3.6.1 Stáje a zařízení pro zvířata

Stáje a zařízení pro zvířata jsou nejpočetněji zastoupeny *chlévy*. Starší stavby jsou provedené roubenou technikou, mladší jsou zděné s klenbami. Sloužily především pro ustájení hovězího dobytka a prasat. K ustájení ovcí slouží roubený nebo zděný *ovčín*. Nad ovčínem se většinou ukládala píce. Součástí ovčína bývala i koliba, která sloužila jako sezónní obydlí pastýřů a pro zpracování mléčných produktů. *Stáj* (maštal, konírna) je dřevěná či zděná stavba určená pro koně. *Kurník* je prkenná stavba pro chov hrabavé drůbeže. *Holubník* je vyrobený z prken a slouží holubům v době hnízdění, krmení a odpočinku. *Špalkové úly* (kláty) se užívaly ve včelařství před zavedením rozběrných včelích úlů.¹⁴³

3.6.2 Sklady a přípravný krmiva a steliva, sklady potravinářských plodin

Stodoly

Pro uskladnění svezeného obilí a jeho následné mláčení se postupně stavěly speciální objekty - *stodoly*. Musely poskytnout co největší krytý úložný prostor a pevnou plochu pro mláčení. Technologie stavby stěn "kopírovala" místní zvyklosti - na většině území byly stodoly roubené, kryté doškovou střechou. Materiál stodol měl více než u jiných druhů staveb vliv na jejich umístění, protože jejich hořlavá konstrukce i obsah nutily k izolovanému situování za dvorem usedlosti, v zahradě. *Seníky* sloužily k uskladnění sena. Stavby seníků stojí osamoceně nebo ve skupinách na lukách. Jejich konstrukce je roubená

---

142 Srov.: Čerňanský, M. *Seznam typologických druhů staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/prehled-staveb/prehled-staveb-uvod.htm>

143 Srov.: Čerňanský, M. *Přehled staveb*, dostupné na http://www.rozhlas.cz/lidovestavby/prehled_staveb/_zprava/177773

s mezerami ve stěnách, aby mohlo docházet k přirozenému provětrávání uskladněného sena, a tak k omezení možnosti vzniku požárů.¹⁴⁴

Sroubky

U malých usedlostí denně nepoužívané a cenné věci - včetně některých výtěžků hospodaření - ukládaly do *komor* sousedících se sednicí. U velkých statků se ukládaly do *špýcharů*, což byly samostatné budovy, stavěné na protější straně obytného stavení. U středních hospodářství to pak byly malé samostatné *sroubky*, stavěné naproti nebo vedle obytné části.¹⁴⁵

Tyto malé stavby měly až trojí účel. Jednak sloužily jako sklep k uskladnění zeleniny, kde byla po celý rok stálá teplota. Dále mohly sloužit jako chlívek pro drobná zvířata. A nakonec jako komora k uskladnění cenných věcí, které hlídal pes. Také zde bylo uloženo přebrané obilí, mák, semena a jiné. Všechny tyto věci měla na starosti hospodářova dcera, než se provdala.¹⁴⁶

Původní krytinou sroubků byly došky nebo šindel, vždy zpracované dekorativně. Některé z těchto staveb pocházejí až z druhé poloviny 18. století a můžeme je vidět i dnes v jižních Čechách. Viz příloha č. 5. Mnoho z nich je však zanedbáno, protože ztrácejí na svém účelu a chátrají.¹⁴⁷

3.6.3 Ohradní zdi a vjezdové brány

Nejstarší ohrazení byla budována jako ohradní zdi ze sbíraného kamene, spojovaného nasucho nebo hliněnou maltou. Ke starým typům ohrazení patřily i dřevěné ploty. Ve středověku byly vyplétané měkkými, pružnými větvemi

---

¹⁴⁴Srov.: Čerňanský, M. *Hospodářské stavby*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/prehled-staveb/prehled-staveb-uvod.htm>

¹⁴⁵Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 70.

¹⁴⁶Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 70.

¹⁴⁷Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 71.

nebo proutím. Na ohrazení se ale používala i kompaktnější roubená technologie v podobě dlouhé trámové stěny.¹⁴⁸

Prostší ohradní zdi ohraničují předzahrádky, zahrady nebo sady. Většinou jde o nízké stavby z kamene. Na vrch zdí byly pokládány drny, kvůli ochraně před povětrnostními podmínkami. I tak ale musely být tyto zdi často opravovány. Tyto staré zděné ohrady kopírovaly terén a měkce se vinuly krajinou. Často byly přerušeny brankou nebo opěrnými pilíři, výklenky, či kapličkami.¹⁴⁹

Pro vstup a vjezd bylo tedy nutné v ohrazení vytvořit brány a branky. Dlouho se stavěly dřevěné se stříškami krytými šindelem. Z těchto objektů se dochovaly pouze nepatrné zbytky. Většinu zachovaných staveb tvoří mladší a trvanlivější brány a branky zděné.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 152.

¹⁴⁹ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 52-53.

¹⁵⁰ Srov.: Čerňanský, M. *Hospodářské stavby*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/prehled-staveb/hospodarske-stavby-dvory.htm>

4. Dřevěné a polozděné lidové stavby jižních Čech

Oblast Pošumaví a Šumavy zabírá jihozápadní část Jihočeského kraje, v rozsahu okresů Český Krumlov a Prachatice a větší částí okresu Strakonického a jižní část okresu Klatovského. Lidová architektura těchto oblastí patří k nejpozoruhodnějším v Čechách pro svou mnohotvárnost, starobylost dochovaných objektů. Je to oblast s nejpůvabnějšími vesnickými celky.¹⁵¹

Region jižních Čech je určován jednak nižšími polohami, jejichž jádrem jsou Blata, a jednak polohami vyššími v horských oblastech Šumavy. Právě díky této geografické rozmanitosti je tato část Čech považována za jednu z našich nejzajímavějších oblastí s charakteristickou vesnickou zástavbou. Rozsáhlá oblast Pošumaví (dlouhý pás od Českokrumlovska na jihovýchodě až po Domažlicko na severozápadě) je charakteristická dřevěnými sruby, rozsetými po krajině. Oblast Blat je charakterizovaná kamennou výstavbou, s ohledem na nedostatek dřeva, s bohatou zdobností štítů domů otočených do návší a zrcadlící se v jihočeských rybnících.

Výrazný kolonizační ruch nastává v šumavském podhůří na přelomu raného a vrcholného středověku v souvislosti s těžbou zlata na Otavě a jejích přítocích, což dosvědčuje hustá síť pozdně románských a raně gotických kostelů ze 13. století.¹⁵²

4.1 Krajina jižních Čech

Jihočeská oblast je celkem rozsáhlou a rozmanitou krajinou, a proto zde můžeme vymezit větší počet základních okruhů vzájemně příbuzné lidové architektury, které se tu utvořily v těsné závislosti na přírodních

---

¹⁵¹ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 176

¹⁵² Srov.: Tamtéž, s. 176

podmínkách. Když se řekne jihočeská lidová architektura, většině z nás vyvstanou především široká světlá průčelí statků se štíty a branami, bohatě zdobenými štukovým dekorem. To je ale pouze jeden z obrazů jihočeské vesnice, který můžeme vidět zvláště v níže položených pánvích ve středních částech jihočeské oblasti. Důvodem byly zdejší příznivější podmínky.¹⁵³

V horské oblasti Šumavy se dlouho udrželo tradiční roubené stavitelství vzhledem k dostatku kvalitního stavebního dřeva i jeho tepelně izolační schopnosti výhodné ve zdejším drsném podnebí.¹⁵⁴

Pro bádání o vývoji vesnického stavitelství je oblast šumavského podhůří nedocenitelnou pokladnicí starobylých archaických stavebních forem a konstrukcí. Zachovalo se ještě mnoho středověkých zvyklostí, například roubené domy s archaickou konstrukcí srubu z nehraněných trámů, typy domu s patrovou sýpkou, valbový tvar střechy, konstrukce krovů s hřebenovou vaznicí.¹⁵⁵

Obytný dům v nížinných oblastech jižních Čech je pravidelně přízemní, přičemž roubená stavba tu začala stagnovat daleko dříve než v ostatních částech našeho území, především nedostatkem dřeva, který se v jižních Čechách začal projevovat poměrně brzy. Přispělo k tomu i zakládání rybníků, protože náhradní zemědělská půda se často získávala dalším mýcením lesů. Dřevo se po řekách dopravovalo do centrálních oblastí Čech. K relativně starším kamenným stavbám tu přispěl i nadbytek snadno dosažitelného stavebního kamene. V některých oblastech se ho získalo velké množství už nejhrubším vyčištěním obdělávaných ploch, o čemž svědčí i běžně dochované kamenné ohrady u polí.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Srov.: Čerňanský, M. *Charakter osídlení a jeho formy*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-osidleni.htm>

¹⁵⁴ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 188

¹⁵⁵ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 177-179

¹⁵⁶ Srov.: Čerňanský, M. *Obytné stavby a bydlení*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-osidleni.htm>

Pro lepší orientaci je tedy vhodné rozdělovat jižní Čechy z hlediska lidových architektonických prvků na čtyři oblasti. Nížinné oblasti Blat vyznačující se kamennou a později cihlovou zástavbou. Domy jsou zde organizovány do vesnických celků, kolem společných otevřených prostorů, určených ke shromažďování lidí. Oblast Horažďovicka je charakterizována především *špýcharovým typem domu*. A výše položené oblasti Pošumaví a Šumavy charakterizují dřevěné nebo polozděné stavby, převážně volně, ale harmonicky rozmístěné v krajině. Lidé využívali prostředků a materiálů ve svém nejbližším prostředí, díky čemuž my dnes můžeme vnímat tuto krajinnou rozmanitost, která koresponduje s přírodou.

4.1.1 Blata

Jádrem nižších poloh jižních Čech jsou takzvaná Blata se dvěma nejvýraznějšími stavebními oblastmi, a to západně od Veselí nad Lužnicí až po Soběslav, a v okolí Hluboké nad Vltavou. Stavby v těchto oblastech se vyznačují bohatou štukovou výzdobou. Nejznámější zděná podoba jihočeského domu s bohatými štíty pochází většinou z 1. poloviny 19. století.

Blata v oblasti Veselí a Soběslavi jsou územím rozlehlých rašelinišť a bývalých močálů. Jejich vysoušením se získala zemědělská půda. Architektonicky nejvýraznější je věnec vsí právě po obvodě těchto mokřin. Zdejší štíty, převážně cihlových staveb, jsou opatřeny bohatou štukovou výzdobou. Vznik a použití výzdoby má dvojí původ. Jednak jde o transformaci a stylizaci architektury oficiální, která již dlouhou dobu používala zděnou stavbu i štukový dekor, a jednak o uplatnění tradičně používaných výzdobných motivů lidových. Architektonicky podobně výrazná je blatská oblast kolem Hluboké nad Vltavou, v oblasti s velkým počtem rybníků. K nejrázovitějším obcím tu patří zvláště

Plástovice. Proti východnější blatské oblasti je tady výraznější podíl staveb kamenných, které byly stavební vlnou 19. století jen upraveny.¹⁵⁷

4.1.2 Šumava

Mohli bychom říci, že zástavba v horských oblastech Šumavy je protikladem k zástavbě v nížinných oblastech. Dlouho se zde výrazně uplatňovala dřevěná stavba, což bylo dáno dostatkem dřeva ve výše položených lesích. Dřevo dodávalo různým částem objektů charakteristický vzhled. Roubení často z netesaných oblých trámů se udrželo zvláště na předních obytných částech domů. Výrazně se uplatňují široké svisle pobíjené štíty, které někdy předstupují před plochu štítové stěny. Někdy se opatřovaly i zapuštěnou pavláčkou.¹⁵⁸

K charakteristickým znakům šumavského stavitelství patří časté užití šindele, a to nejen na střechy, ale i na pobití svislých stěn, případně štítů. Šindel býval i náročněji zpracováván různým tvarem seříznutí a vykrajování koncové části. Zděná stavba nastupuje na Šumavu velmi pozdě, až od druhé poloviny 19. století.¹⁵⁹

4.1.3 Pošumaví

Pošumaví je rozsáhlá oblast dlouhého pásu od Českokrumlovka na jihovýchodě až po Domažlicko na severozápadě. Je to jedna z našich nejzajímavějších oblastí s vesnickou zástavbou typickou právě jen pro tuto oblast. V této oblasti se koncentrovaly značně archaické stavební zvyklosti s použitím všech nejstarších stavebních materiálů: dřeva, kamene i hlíny. Důvodem jejich

---

¹⁵⁷ Srov.: Čerňanský, M. *Krajina jižních Čech*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-osidleni.htm>

¹⁵⁸ Srov.: Čerňanský, M. *Krajina jižních Čech*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-osidleni.htm>

¹⁵⁹ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 191

dochování je nepochybně relativní odlehlost, členitost i vysoká poloha území. Časté je zde i ozdobné dotváření dřevěných, kamenných i zděných staveb.¹⁶⁰

4.1.4 Horažďovicko

Nejucelenější "kamenný" výraz dosáhla zděná stavba na Horažďovicku. Omítané a bílené budovy statků zde převažovaly nad zbytky ještě částečně dřevěné zástavby. Dřevěná zástavba v této oblasti se vyskytovala již jen u chudších usedlostí v okrajových částech vesnic. K nejsvráznějším odlišnostem utváření zdejší zástavby patří časté použití takzvaného *špýcharového* uspořádání obytného domu. Jde o typ domu spojeného se špýcharem, který původně sloužil jako sklad obilí nebo cenností a stával odděleně od domu. Zadní, komorová část špýcharu bývá alespoň dvojpodlažní, takže se někdy svou výškou projevuje i v obrysu budovy. Tato část domu bývá budována z kamene.¹⁶¹

4.2 Charakter osídlení na Šumavě

Osídlení oblasti jižních Čech se dotvořilo, včetně půdorysů většiny vesnic, již ve středověku. V této oblasti nalezneme vesnice návesní a nepravidelné, ale i pravidelné obdélné i radiální. Tato rozmanitost je dána především terénem krajiny, která je jak nížinná, tak horská a zalesněná.

Nejstarší stavby v této oblasti vznikaly ve 13. století, v době, kdy románský sloh ustupoval rané gotice, například v Petrovicích, ve Vimperku nebo Janovicích. Viz příloha č. 6. V té době byla Šumava jen těžko přístupnou oblastí. Lesy byly husté, plné divoké zvěře a močálů. Až v polovině 14. století byla zřízena tzv. Zlatá stezka, cesta po níž se do Čech vozila solnohradská sůl. Do té doby

---

¹⁶⁰ Srov.: Čerňanský, M. *Krajina jižních Čech*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-osidleni.htm>

¹⁶¹ Srov.: Čerňanský, M. *Krajina jižních Čech*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-osidleni.htm>

zde bylo jen několik málo přechodů, které byly za špatného počasí jen obtížně schůdné.¹⁶²

Souvislé osídlení se sem dostávalo až mnohem později a bylo spojeno hlavně s lesy a s jejich bohatstvím dřeva. Od 15. století vznikají na Šumavě hutě, hamry a sklárny, které sem začaly přitahovat odborníky. O počátcích sklářství víme z okolí Vimperska; postupně vnikalo do celé oblasti Šumavy. Velkého rozmachu dosáhlo sklářství v 18. století v době baroka, kdy na zámcích byla vysoká poptávka po broušeném sklu. Až za napoleonských válek tento průmysl téměř zaniká. Schwarzenberk jej pak v 19. století nahrazuje těžbou dřeva, plaveného po řekách do středu Čech.¹⁶³

Šumava byla naplňována také německým obyvatelstvem, ale tato kolonizace probíhala převážně od 16. století. Jižní Čechy byly územím dlouho neosídleným, táhnoucím se od vrchu Ostrého až po hrad a městečko Vimperk, z již výše zmíněných důvodů. Zároveň to bylo území bohaté na lesy, kterému se říkalo Královský hvozd.

V jižních Čechách se také dochoval větší počet mladých, plánovitě založených vesnic z přelomu 18. a 19. století. Tyto vesnice byly zakládány převážně pro dělníky, kteří v oblastech pracovali, a pro jejich rodiny. Především šlo o práce lesnické, vorařské nebo sklářské. V jižních Čechách ale můžeme doložit rovněž poměrně značný počet nejstarších dochovaných staveb z období před třicetiletou válkou. Nejvíce se jich nachází v bohatých dvorcích mezi Českými Budějovicemi a Českým Krumlovem, ojediněle i na jiných místech. Jde především o objekty zastoupené pevnými zděnými sýpkami, ale také zděnými klenutými branami a jádry domů.¹⁶⁴

---

¹⁶² Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 491.

¹⁶³ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 491.

¹⁶⁴ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 173.

4.3 Obytné stavby a bydlení na Šumavě

Jak už bylo zmíněno výše, jižní Čechy jsou rozsáhlou a rozmanitou krajinou s různorodou lidovou zástavbou. V této části práce bych se chtěla zaměřit na vývoj roubených a polozděných staveb z oblasti Šumavy. I zde dochází k dalšímu dělení typů staveb. Stavby se zde vyznačují charakterem, který je jim dán krajinou, ale zároveň přejímají stavební techniky například od sousedů.

Dřevo bylo nejvyhledávanějším stavebním materiálem po dlouhou dobu, protože vyhovovalo tehdejšímu požadavkům. Dřevo je velice přirozený, ale také celkem snadno opracovatelný materiál. Jedním z důvodů, proč si tehdejší zemědělec vybral roubené stavby ze dřeva, byla čistá a rychlá práce s konstruktivně poddajným materiálem, která přinášela fyzické i estetické uspokojení. Dalším důvodem, zmíněným již výše, jsou výborné izolační schopnosti dřeva. Mezi nevýhody dřevěných staveb však patří jejich kratší životnost, ohrožení staveb červotoči. Přesto při dobré údržbě jsou schopny tyto stavby přežít i 150 - 200 let, což dokládají roubené stavby, které přečkaly dodnes.¹⁶⁵

V tomto kraji je typické, že se zde rozšiřuje „*rozběhlý osadní horský typ*“. Každá rodina si buduje své stavení uprostřed svých pozemků. V nižších oblastech je obecně rozšířenější *typ vázaný*, kdy jsou stavení seskupována blízko u sebe a vytvářejí tak soustavu budov s nepravidelným půdorysem. *Rozběhlý typ* nevytvářel skutečnou náves ani síť ulic. Bylo to však způsobeno přizpůsobováním se vlnitému terénu. Vznikají tak osady nesoustavné a roztráštěné, ale právě to vytvořilo osobitou krásu jihočeských vesnic. Staré stavby zapadaly do obrazu krajiny přirozeně a staly se tak její sounáležitostí.¹⁶⁶

---

165 Srov.: Spirhanzl Duriš, J. Staré jihočeské chalupy, s. 122-123.

166 Srov.: Spirhanzl Duriš, J. Staré jihočeské chalupy, s. 18-19.

Původní selská stavení byla velmi prostá, z počátku i z velmi hrubě opracovaného dřeva. Většinou je tvořila jedna světnice, černá kuchyně a vstupní síň. Světnice představovala základ obydlí a skutečné středisko života v domácnosti. Sednice měla vždy dvě štítová okna, která nemusela být orientovaná na náves nebo cestu (v případě rozběhlého typu). Stavby se přizpůsobovaly především terénu, a proto je mnoho štítů obrácených do zahrádky. Okna jsou nejčastěji dvoukřídlá se čtyřmi tabulkami, mají téměř čtvercový tvar. Štítová okna byla reprezentační, ale sednice vždy měla ještě alespoň jedno okno na zápraží a jedno malé okénko za humna, aby měl hospodář přehled.¹⁶⁷

Zděná stavba postupně proniká i do těchto oblastí, v některých lokalitách už v 1. polovině 19. století. Jednou z příčin byl nastávající nedostatek dřeva, a proti tomu snadno dostupný kámen, který se zprvu sbíral při obdělávání zemědělských ploch. To je jen dalším důkazem přizpůsobování se tehdejšího lidu krajině, ve které žil.

Naše kulturní dědictví vesnic a měst, která jsou vhodná pro konkrétní místo, je unikátní. Jsou produktem lidské činnosti v souladu s přírodou. I když zvyky z minulosti pro nás již nemusejí být vhodné, měly by pro nás být inspirací. Tato místa ztělesňují praktickou efektivitu, ekologickou harmonii, krásu a individualitu, která zakládá identitu místa a vdechuje mu život.¹⁶⁸

4.3.1 Chodský a pošumavský špýcharový dům

Chodský a jihočeský špýcharový dům se od ostatních domů v Čechách velmi lišil. Vše, co platilo u domů v Čechách, bylo u těchto staveb obráceně. Tyto stavby jsou spíše podobné stavbám podunajským. Na domech se často objevovaly prvky alpského domu, což bylo dáno zeměpisnou polohou kraje,

---

¹⁶⁷ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 79.

¹⁶⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 39.

vinoucího se kolem hranic. Především šlo o dřevěné pavlače nebo podobnost se srubem z hrubých neotesaných kmenů.¹⁶⁹

Domy byly roubené ze silných trámů, často stojící na kamenné podezdívce. Někdy bývaly roubené světnice zvenčí omítány. Omítka měla jednak zlepšit vzhled po vzoru městských staveb, ale také chránit dřevo před vlivem počasí. Někdy byl štít místo omítky obit prkny. To se týkalo především západních štítů, protože odtud nejčastěji přicházely lijáky a vánice. Černá kuchyně byla vždy vyzdívána z kamene, poněvadž to byla místnost s otevřeným ohněm, kde tedy hrozilo největší nebezpečí požáru.¹⁷⁰

Těchto dřevěných, blátem ohozených špýcharů bylo kdysi na jihu Čech plno. Byly spojovány s obytnými domy, zastřešené jednou střechou. Ty byly dřevěné, roubené, i zevnitř s holým dřevem a vymazávanými spárami. Později byly ještě rozšiřovány o další část, která už bývala zděná.¹⁷¹

Pošumavský špýcharový dům zasahuje z Chodska celým podhůřím Šumavy až po kraje kolem Vimperka a Prachatic. V těchto oblastech se ještě dnes můžeme setkat se zbytky špýcharového domu. Tento typ domů byl typickým pro zemědělce. Například ve vesnici Trhonín můžeme ještě dnes nalézt plno obydlí spojených se špýchary. Domy zde jsou s rozložitými štíty a roubenou světnicí z oblých klád.¹⁷²

4.3.2 Dřevěný dům v jižních Čechách a na Plzeňsku

Bílé barokní štítové domy, které si dnes spojujeme s představou jižních Čech, jsou vlastně velice mladé a moderní. Původní zástavbou zde byly domy dřevěné, což si můžeme ověřit ze zpráv o jejich častých požárech. Typickou stavbou

---

¹⁶⁹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 137.

¹⁷⁰ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 81.

¹⁷¹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 143.

¹⁷² Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 145.

pro tuto oblast byly domy roubené s dřevěnou lomenicí a vysedlým podélným kabřincem. Plochy štítů se klasovitě skládaly do jednoduchých středních švů oním českým univerzálním gotickým způsobem.¹⁷³

Střechy byly kryté doškem stupňovitě skládaným a s hřebeny pokrytými mechem nebo „kalenicí“.¹⁷⁴ Navrch byly ještě pokladeny drny s netřesky, jako ochranou proti ohni a zasažení bleskem. Zároveň však tvořily malebnou součást starých chalup.¹⁷⁵

Na horských loukách vznikaly samoty i celé vesnice plné malebných sroubených domů, se spáry vymazanými na žluto nebo modro, se širokými čely a nízkými rozsedlými štíty a s vrcholy zakončenými kabřincem. Byly to domy chudých lidí, tkalců, zemědělců nebo dřevařů. Vzhledem ke stáří těchto domů jsou jejich půdorysy už složitější. Stavení má stále uprostřed síň a černou kuchyň za ní, ale jsou zde ještě dvě malé světničky a komora.¹⁷⁶

Častým úkazem u těchto staveb je dostavovaná část, která je již zděná. Toto rozšíření vypovídalo především o zlepšení poměrů. Dalším důvodem pro rozšiřování stavení byla rozrůstající se populace v domě a vznikající potřeba výměnku.¹⁷⁷

Roubené světnice, často rozšiřované o další již zděné, byly svědky několika vyrůstajících generací. Jejich obyvatelé museli být nenároční, zdědili skromně vybavený kout, který již nevyhovoval požadavkům nové doby, ale přesto k němu cítili úctu. Je potřeba úprav, ve kterých vždy číhá určité nebezpečí zániku.

---

¹⁷³ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 273.

¹⁷⁴ kalenice: hřeben střechy, kdy jsou došky namáčené v hlíně a kaleny, aby byly těžší, lépe vázaly a čelily povětrnosti.

¹⁷⁵ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 82-84.

¹⁷⁶ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 276.

¹⁷⁷ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 82-84.

Chalupa je příkladem soustředěnosti hospodářských i obytných prostor. Jde o hospodárné využití stavebního místa, kde je vše jako na dlani.¹⁷⁸

Vliv německého domu a gotizace byl v této oblasti velmi silný. Přesto si ale domy udržely svůj krajinný ráz. Domy byly zpravidla přízemní, z vodorovných klád. Obytná část si zachovala své slovanské prajádno, které bylo tradičně tvořeno studenou síní a teplou jizbou. Vliv německého domu byl nejsilnější v pohraničí, kde také postupně dochází ke stavbě horního patra. Vliv gotiky je pak patrný orientací štítu do ulice a snahou po odhmotnění stavby.

Tvarový základ dřevěného domu českého sedláka se zformoval definitivně ve 14. století. Český lidový umělec dbal především na to, aby štít i průčelí domu tvořily jedinou rovinu. Ještě dnes můžeme nalézt v našem kraji vesnice, kde renesance ani barok nevytlačily gotiku z živé lidové tradice. S čistou gotickou tvorbou se setkáváme na našem venkově ještě v 1. polovině 18. století u dřevěného selského domu.¹⁷⁹

Vliv gotiky na našich vesnicích přežíval po dlouhou dobu. Renesanční prvky se prosazovaly na venkově jen velmi pomalu a zdobné prvky si venkovský lid přetvářel podle toho, co viděl ve svém okolí na vlastní oči. U dřevěných staveb se vyskytovaly první renesanční prvky především v podobě arkád, které nahrazovaly jednoduchou pavláčku, a v použití zdvojených renesančních oken, bohatě profilovaných říms s obloučkovým vlysem.¹⁸⁰

Největším nepřítelem těchto dřevěných staveb není věk, jak by se mohlo zdát, ale jsou to povětrnostní vlivy. Pod jejich vlivem staré roubené domy podléhají rozkladu svého materiálu: dřeva, slámy a hlíny. Lidé se začínali více obracet ke kameni jako stavebnímu materiálu, a to už nejen v případě černé kuchyně.

---

¹⁷⁸ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 93-97.

¹⁷⁹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 277, 278.

¹⁸⁰ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 607.

Kamene bylo dostatek, a pokud třeba hrozilo sesunutí stěny, začali ji zesilovat zdivem. Podezdívky se navyšovaly a mladší stavby byly převážně jen zděné. Zůstával zachovaný půdorys a střešní krytinou byly stále došky a šindel na hřebeni.¹⁸¹

Dnešní zemědělec si rozvrhuje své obydlí již zcela jiným způsobem. Je to přirozené, protože i způsob jeho života se zcela změnil, a nelze tomu bránit. Nepřítelem dochovaných dřevěných staveb v dnešní době nejsou ani tak povětrnostní podmínky, ale spíše nezáměr a pocit vykořeněnosti.

Okolí vnímáme pouze jako pozadí, a tak si jen stěží všimneme jeho vlivu na nás. Okolí přitom působí na osobní i sociální zdraví. Přitažlivost starých míst byla důsledkem celistvého přístupu jejich stavitelů. Ekologická harmonie byla podmínkou přežití. Shromážděvaná moudrost vycházela ze zvyků a instinktů. Byla podvědomou součástí každodenního života.¹⁸²

Ztrácí se nám tak ale kulturní statek národa a projev krajového svérázu, který ustupuje současnému šablonování. Tyto staré chalupy však mají hodnotu estetickou, krajevědnou i historickou. Proto bychom měli mít my všichni zájem na tom, aby tyto staré chalupy byly dobře udržované ve své původnosti.¹⁸³

Problémy, s kterými se každodenně potýkáme, se snažíme řešit pomocí šablon. Ne vždy tak ale docházíme ke správnému rozhodnutí. Často to jsou řešení krátkozraká, zbavující nás odpovědnosti ve prospěch specialistů. Naše konání je v čase a prostoru odtrženo od svých důsledků. Naši předkové vnímali vše v celistvosti.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 99.

¹⁸² Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 17.

¹⁸³ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 105-106.

¹⁸⁴ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 16.

4.3.3 Alpský dům v Pošumaví

Šumava byla dlouho územím ne příliš obydleným, hlavně kvůli drsným podmínkám a těžké přístupnosti. Byla to krajina silně zalesněná, plná rašelinišť a mokřadů. Od 2. poloviny 14. století dochází k rozmachu zakládání osad v těchto krajích. Při soumarské (Zlaté) stezce bylo založeno i dřevěné městečko Volary. Jeho obyvatelé byli živi nejen z dopravy dřeva a tkalcovství, ale především z chovu dobytka a z tranzitního obchodu se solí a obilím.¹⁸⁵

Oblast Šumavy byla zalidňována také německým obyvatelstvem, především její blízké pohraničí. Ti si s sebou přinesli i pro ně typický *dřevěný alpský dům*. Viz příloha č. 7. Šlo o alpský srub, kdy se při práci zachovávala technika roubení v její starobylé podobě. Stejně jako v Alpách i zde tvořily přírodní základ srubů jehličnaté lesy bohaté na dlouhé dřevo.¹⁸⁶

Srubové domy na Šumavě se vyznačovaly především do šířky se rozkládající střechou. Půdorys domu se rozšířil oproti klasickému slovanskému dřevěnému domu na celý dvorec. To poskytovalo stavbě jednotný architektonický obalový tvar. Byl to tzv. „*Einheithaus*“. Dům tvořila síň s ohništěm, světnice s kamny, komora a černá kuchyň, dále pak stáje a stodola. Šumava představovala nejsevernější část rozsáhlé oblasti, kde se uplatňoval tento typ staveb typický pro celé Alpské pohoří. Šlo především o pás od Chodska až po Volary.¹⁸⁷

Už za dob Rožmberků v 16. století mělo volarské městečko ve znaku čtyři vzrostlé jedle na znamení, že je to právě dřevo, které dává obyvatelům obživu a charakter. Rožmberk jim také potvrdil jejich stará práva volně kácet a užívat lesních pastvin. Rušno bylo ve městě také díky soumarské stezce, která tudy procházela, a přinášela peníze do městské pokladny. Město v té době bylo tvořeno

---

¹⁸⁵ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 492.

¹⁸⁶ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 493.

¹⁸⁷ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 493.

převážně z roubených staveb. Mnoho se jich nedochovalo kvůli častým požárům. Při jednom z největších roku 1863 jich podlehl kolem šedesáti.¹⁸⁸

Volarské domy se daly rozdělit do dvou typů. Do první skupiny bychom mohli zahrnout ty, které měly nekryté dvory. Celé čelo parcely zabíral široký dům, uprostřed s průjezdem. Po jedné straně byl hospodářův příbytek, po druhé ležel výměnek. Vnitřní uspořádání měly stejné, jen u výměnku šlo o drobnější prostory. V čele velkého dvora stávala po celé šířce parcely stodola a dvojí chlév, hospodářův a výměnku.¹⁸⁹

Druhý typ běžného volarského domu byl dům zcela zastřešený, včetně dvoru ležícího za domem. Střecha obytného domu byla přetažena i přes dvůr. Pod jednou sedlovou plochou leželo tedy nejen obydlí, ale i průjezd, výměnek, zadní dvůr, chlév a stodola. Průjezd byl zpravidla uprostřed dispozice, po obou stranách měl vlastně dva domy, hospodářův a výměnkářův. Vzadu k obytným stavbám těsně přiléhaly stavby hospodářské.¹⁹⁰

Pod vlivem německého domu byl i volarský dům patrový. Patro bylo nad obytnými prostorami domu. Obsahovalo zastropenou roubenou světnici s okny ve štítu a komoru. Tyto části sloužily jako další prostory k obývání. Zbytek části patra pak tvořila půda, která se používala jako seník. Na konci 19. století byly pavlače opatřovány bohatě zdobenými řezanými zábradlími tyrolského typu. Do té doby tam bývaly jen dvě vodorovné klády.¹⁹¹

Typ alpského domu se vymezuje velmi nízkou a plochou střechou. Šlo o řád typický pro středomoří, který ale svou kulturní příslušností patří k šumavským domům, navzdory prostředí a jeho podmínkám. Nikde se totiž stavby nepřičily tolik tomu, co si žádala příroda, především v zimě bohatá na sněh. Šlo

---

¹⁸⁸ Srov.: dostupné na <http://www.volary.wbs.cz/Historie.html>

¹⁸⁹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 495.

¹⁹⁰ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 495.

¹⁹¹ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 497.

zde o zachování předgotických znaků těchto středomořských staveb. V českém prostředí byly výjimečné, ale byly spojené s bavorskou kolonizací na Šumavě. Víme o nich nejenom z Volar. Tento typ stavby se vyskytuje i v Lenoře, Vimperku a Železné Rudě.¹⁹²

Časové zařazení těchto staveb je velice sporné i kvůli častým požárům, které zničily většinu původních staveb. Nabízejí se nám dvě možnosti časování těchto staveb. Jednou z nich je bavorská kolonizace na Šumavě, už při založení města ve 14. století, druhou možností je vlna nové kolonizace se zaváděním alpského dobytčářství na Šumavu v 16. století za Rožmberků. Architekt Mencl se přiklání spíše k teorii, která zastává názor, že tyto domy sem vnikly až v 16. století, a to především podle architektonického tvarosloví těchto domů. V té době se zde začaly stavět i sklárny.¹⁹³

Střechy domů byly později ovlivňovány gotickými vysokými střechami, a to po celé severní hranici Alp. Stavby se navzájem ovlivňovaly. Gotické se pod vlivem alpských zplošťovaly a alpské šly naopak více do výšky. Domy těchto typů lemovaly celou Šumavu až po Chodsko.¹⁹⁴

Na Vimpersku a Prachaticku šlo o slovanské domy špýcharové, ale u mnohých z nich se setkáváme se šumavskou pavláčkou a plochým štítem. Ve Vimperku jsou dva takové roubené domy pod náměstím. Viz příloha č. 6. V 1. polovině 19. století se však i v této části Šumavy začala prosazovat zděná stavba.¹⁹⁵

---

¹⁹² Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 501-503.

¹⁹³ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 504.

¹⁹⁴ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 504.

¹⁹⁵ Srov.: Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*, s. 511.

4.4 Charakteristické stavební prvky pro šumavské dřevěné domy

Oblast Šumavského pohoří nebyla vždy tak vlídnou krajinou, jak je již zmíněno výše. Bylo to prostředí drsné a často nelítostné. I přesto, nebo právě proto, se zde vytvořil charakteristický krajinný svéráz staveb, které nás oslovují svou klidností, malebností a přirozeným propojením s přírodou i dnes. Původní roubené stavby, ty které se ještě dochovaly, jsou rozesety volně po krajině, vytvořil je člověk, ale my přesto máme často pocit, jako by byly v krajině odjakživa. V každé oblasti Čech se vytvořily různé typy staveb a jejich různorodost je dána hlavně stavebními „doplňky“. Mezi něž bychom mohli zařadit zápraží, lomenice, kabřince i střešní krytiny.

4.4.1 Zápraží

Zápraží bylo nepostradatelným prvkem pro praktický život selského lidu. Zabírá celou délku stavení jako chodník z lomového kamene, který je zakrytý přesahem střechy. Nebrání však osvětlení vnitřních prostor. Okap je umístěn pod úroveň stropu přízemí a je odepřen samostatnou konstrukcí sloupků. Zápraží bývalo založeno jako krytý příchod z ulice, nebo se přes něj vcházelo do předzahrádky.¹⁹⁶

Z bezpečnostních důvodů bylo zápraží opatřováno dřevěným zábradlím, a to bylo dále dekorováno. Zápraží sloužilo také jako krytá cesta ke chlévům nebo stodole. Dále slouží k umístění lavice k odpočinku nebo různého náradí.¹⁹⁷

Dveře do obytné síně byly pevně konstruovány a opatřeny světlem. V létě zůstávaly otevřené, ale byly opatřené „lísou“: lehkou, laťkovou a přenosnou mřížkou, aby nemohla vniknout zvířata do síně.¹⁹⁸

---

¹⁹⁶ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 61-62.

¹⁹⁷ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 62.

4.4.2 Lomenice stavení, kabřince

Základní technologie pro vnější krytí štítů představovalo bednění. To bylo vždy z co nejširších a svisle kladených prken, jejichž spáry se chránily lištami. Náročnost bednění se projevovala zejména ve vodorovných předělech, kde se mohly objevovat profilované římsy a obloučkové lemy vykrajované z prken do různých tvarů. Dalšími charakteristickými prvky byly větrací otvory, které sloužily k odvádění kouře a páry z místnosti domu, k větrání půdních a jiných prostorů. Osobitý výraz dodávají štítům i dekorativní prvky převzaté ze slohové městské architektury nebo vycházející z lidové ornamentiky.¹⁹⁹

Dřevěné štíty jsou tím, co dodává jihočeským chalupám jejich svéráznou krásu. Jsou velice různorodé. Je však škoda, že se jim v současnosti nedostává kvalitních oprav, a proto jich mnoho podléhá nenávratně zkáze času. Bedněný štít byl vždy chloubou domu, nejnápadnější částí a jakousi navštívenkou, kterou se dům představoval návsi. Jedním z problémů, proč se bedněné štíty neopravují, je jejich finanční nákladnost a mnohdy i neznalost takové práce u tesařů.²⁰⁰

Kabřinec je ozdobným prvkem, jímž vrcholí prkenný štít roubených domů. V podstatě jde o malou polovalbu, která má půlkruhový půdorys. Kabřinec je často ukončen dřevěnou profilovanou hlavicí. Téměř vždy byl kabřinec kryt šindelem, a to i v případě, kdy zbytek střechy byl kryt doškem. Spodní část kabřince byla často zdobena malovaným ornamentem, bývaly zde napsány ochranné modlitby, prosby o zachování domu a o požehnání, mnohdy se jménem stavebníka domu a s letopočtem. Vznik tohoto prvku souvisí s barokní zdobnou architekturou, přestože se jedná o prvek uplatňovaný prakticky vždy v lidové architektuře.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 62.

¹⁹⁹ Srov.: Čerňanský, M. *Dřevěné konstrukce*, dostupné na [http://www.lidova-architektura.cz/A-
vyvoj/konstrukce-staveb/drevo-bedneni-stity-steny.htm](http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/drevo-bedneni-stity-steny.htm)

²⁰⁰ Srov.: Spirhanzl Duriš, J. *Staré jihočeské chalupy*, s. 35-36.

²⁰¹ Srov.: dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kab%C5%99inec>

4.4.3 Střešní krytiny

Tradiční krytinou lidových staveb jsou již zmíněný šindel a došky. *Šindel* si štípali a seřezávali vesničané sami z polínek bez suků. Šindel na poslední řadu dole se přiřezával do tupých špiček, čímž se docílilo krajkového vzhledu. Na návětrné straně se šindel přetahoval kousek přes hřeben střechy.²⁰²

Šindelová krytina je poměrně lehká, dřeva je však velmi snadno hořlavé. Dřevěný šindel také špatně odolává vlhkosti dešťových a sněhových srážek, a proto je vhodný k použití na střeších s dostatečně strmým sklonem, nejlépe v úhlu 45°, z nichž stačí dešťová voda snadno a rychle odtéci a sníh se sesouvá po strmých stěnách dolů. Vedle štípaného šindele je později používáno i řezaného šindele, u něhož je štípaní špalků nahrazeno řezáním. Řezaný šindel se vyznačuje rychlejší výrobou a je levnější než štípaný šindel. V důsledku přeřezání vláken dřeva má drsnější povrch a menší životnost.²⁰³

Došky jsou malé snopky z rovné slámy, které se přišívaly na latě na střeše povřísem, později páleným drátem. Dávaly se buď na celou plochu střechy, někdy se okraje pokrývaly šindelem kvůli větrům a nepřízni počasí. Následně byly přichyceny bidly a vidlicemi. Sláma se také máčela do řídké hliněné kaše, čímž vznikla tzv. „*kalenice*“, kdy se sláma více slehla a lépe těsnila. Na hřebeni střechy se ještě pokryla hustým drnem, do kterého byly vsazovány netřesky. Někdy byl štít pokryt opět několika řadami šindele.²⁰⁴

Byla to základní krytina v zemědělském venkovském prostředí. Způsob kladení se odlišoval navenek tím, že vnější plocha byla buď plynulá a hladká nebo zubovitě vrstvená. Došky byly schopné vykrytí i měkkí valbová nároží. Sklon doškových střech, stejně jako u šindele, musel být velký kvůli snadnějšímu

---

²⁰² Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 68.

²⁰³ Srov.: Čerňanský, M. *Konstrukce historických staveb*, dostupné na <http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/konstrukce-staveb/drevo-krytina-sindel.htm>

²⁰⁴ Srov.: Ausobský, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*, s. 68.

stékání vody. Spolu se šindeli patří došky k velmi lehkým krytinám, kterým postačuje poměrně řídký sled krokví s roztečemi až dva metry.²⁰⁵

---

²⁰⁵ Srov.: Škabrada, J., Voděra, S. *Jihočeská lidová architektura*, s. 173.

5. Typologie současných ekologických směrů

Představy většiny lidí o ekologické architektuře jsou stejné jako většinový názor. Domnívají se, že podstatou ekologické architektury je využívání přírodních materiálů a sluneční energie. A život podle ekologických zásad je životem ve skromnosti a pokoře. I můj názor byl takový, než jsem se začala touto problematikou více zabývat. Zdůrazňování těchto principů všude kolem nás však vede k dojmu, že ekologická architektura se snaží o návrat do minulosti.

Těžištěm ekologické architektury je rozumná úvaha o našich skutečných potřebách. Každý člověk je jiný, proto nemůžeme vytvořit jednotné schéma nebo návod pro optimální životní prostor. Ekologie je směr spíše liberální, který sice umožňuje svobodnou volbu životního stylu, ale který zároveň nesmí omezovat svobodu ostatních. Bere tedy ohled i na uživatele, kterým životní prostředí pouze dotváří.²⁰⁶

Literatura pojednávající o ekologické architektuře se často zabývá buď technickými možnostmi, nebo alternativním stavitelstvím z přírodních materiálů. Tím je vytvářen i povšechný názor, že ekologická architektura je pouze něco odlišného od normálu. Opravdová ekologická architektura není ještě přesně vymezena. Je to stále se vyvíjející a vznikající oblast. K jejímu definování zatím slouží porovnávání se současnými silnějšími proudy. Je také možné, že nevytvoří samostatný směr, ale její podstata se stane součástí obecné architektury.²⁰⁷

Ekologická architektura se jako koncept objevila v sedmdesátých letech 20. století. Tedy v době ropné krize, kdy šlo především o zachování energie. V osmdesátých letech pak šlo hlavně o otázky nezdravých budov, které byly výsledkem energetických úspor z let předchozích. V devadesátých letech

---

²⁰⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 8.

²⁰⁷ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 9.

se zaměřila pozornost na freony, CO₂ a ničení deštných pralesů, kvůli obavám z ozonové díry a globálního oteplování. Kolem roku 2000 dospěly debaty ke konceptu kapacity a k otázce, zda dokážou země a moře unést náš ekologický otisk.²⁰⁸

Pozornost se neustále mění a mnoho otázek se zdá být neslučitelných. Zda úspory energie, zdravé stavby, životní prostředí nebo pracovní příležitosti? Většinou jde o technické otázky a zdání, jako bychom byli nuceni k rozhodnutí buď a nebo. Buď budeme mít vyváženou ekologii, nebo prostředí, kde nám bude dobře. Když ale nahradíme spojku *nebo* spojkou *a*, získáme zcela odlišnou perspektivu.²⁰⁹

Je otázkou, která stavba je ekologická, a která ne. Je ekologičtější stavba s jižní prosklenou stěnou, která má v našich klimatických podmínkách velké tepelné ztráty nebo dobře tepelně zaizolovaná funkcionalistická kostka? Je ekologické schovat dům pod kopec s hlínou nebo je ekologičtější skleněná administrativní budova, která by mohla využít velkého energetického potenciálu své fasády?²¹⁰

Ekologie je založena na vztazích, především na celistvosti, harmonii různorodých a vzájemně se ovlivňujících vztahů. Celistvost obsahuje kulturní, biologickou i technologickou dimenzi. V životě je nemůžeme oddělovat, ale často tak činíme. Není pak divu, že naše doba prochází nejen krizí společnosti, ekonomiky, ale stejně tak i ekologie. Jakmile spojíme myšlení s podstatou situace, začneme ji vnímat jako celek a místa funkční na všech úrovních začnou vznikat téměř sama od sebe. Takto se utvářela i lidová architektura, která vznikala pod vlivem prostředí, zatímco my musíme používat vědomé myšlení. Místa, ve kterých chceme žít, musí být nejen materiálně funkční, ale musí

---

²⁰⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 102.

²⁰⁹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 102.

²¹⁰ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 10, 11.

také poskytovat potěchu naší duši, musí nás duchovně podporovat a zároveň být materiálně i biologicky udržitelná.²¹¹

V prostředí se vše prolíná, přírodní s umělým, minulé s budoucím, dobré se zlým. Proto každý pokus o typizaci či unifikaci vede k zániku. Není možné tyto póly od sebe oddělovat, vždyť i samotný život člověka vyžaduje rovnováhu těchto pólů. V prostředí se odráží paměti národů, tradice, lidské události a díla. Najdeme v něm stopu po všem dobrém i zlém. Pro společnost je reflexe minulosti a udržování kolektivní paměti pomocí tradic významnou potřebou. Jen tak můžeme pochopit vztahy a souvislosti.²¹²

Dnes máme téměř neomezenou možnost volby. Pokud chceme k ekologii přistupovat s vědomím celistvosti, vyžaduje to vidění širšího celku, než jaký máme před očima, jako je například voda mezi kohoutkem a odpadem umyvadla. Je snadné zapomenout na ty části systému, které nejsou vidět. Čím více systémy dodržují malé měřítko a orientují se na určitou lokalitu, tím snadněji je místní ekosystém absorbuje. Jde o takové problémy jako místní využití dešťové vody, čištění odpadních vod a kompostování. Lokální recyklace funguje ve všech měřítkách.²¹³

5.1 Ekologie a moderna

Přínosem moderního pojetí architektury je hledání optimálního přístupu vzhledem k potřebám uživatele a společnosti. Ekologie má v tomto ohledu stejné cíle, ale ve svém přístupu zohledňuje navíc měřítko přírody. Ekologická architektura je dávána do protikladu vůči moderně. To je ale velký omyl.

---

²¹¹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 104.

²¹² Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodomu*, s. 5.

²¹³ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 106, 107.

V ekologii a moderně není nic antagonistického.²¹⁴ Oba směry se liší v hierarchii priorit, společně však mají to, že se snaží o vytváření *dobré architektury*.²¹⁵

Oba směry mají problémy se všeobecným názorem na jejich tvorbu. Moderna je chápána jako funkcionalismus nebo hi-tech technologie. Ekologická architektura je zužována na využívání přírodních materiálů. Obecně moderna směřuje k univerzalitě a unifikaci, zatímco ekologická architektura zohledňuje individuální potřebu.²¹⁶

Preferování technického a funkcionalistického směru před uměleckým vytváří z navrhování staveb ryze technickou disciplínu. Z většiny starých budov lidové tvorby vyzařuje úcta k místu, k prostoru i k životu. Ta vychází z jiného chápání světa tehdejších stavitelů. Dnes vše poměřujeme čísly a rozměry do výšky a šířky. Přitom zapomínáme na rozměry duchovní a kvalitativní. To je to, co chybí většině dnešních staveb, a proto z nich necítíme onu úctu. Také se více snažíme vytvářet hodnoty, ale tvoříme je pro peníze, slávu či ohromení druhých. Stávají se z nás pouzí konzumenti.²¹⁷

Současné století je čím dál tím častěji nazýváno stoletím informací. To pro oblast architektury znamená celosvětovou přístupnost nejvyspělejších stavebních technik. Architektonická forma je ovlivňována i rozvojem informačních a sdělovacích technologií. To přináší mimo jiné i možnost cíleného globálního ovlivňování názorů, založeného především na reklamě. Pravidlem se stává nutnost cyklických obměn, která zaručuje růst obratu. Tato pravidla však nejsou určována skutečnými potřebami. Důkazem je výstavba nových a naprosto stejných budov napříč všemi kulturami a klimaty.²¹⁸

---

²¹⁴ Antagonismus: rozpornost, protikladnost, protichůdnost.

²¹⁵ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 51.

²¹⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 51.

²¹⁷ Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodomu*, s. 5.

²¹⁸ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 53-55.

Všeobecné směřování vede ke vzniku tzv. *univerzální civilizace*, což má za následek ztrátu identity regionů, která je v architektuře obzvlášť patrná. Univerzalita přitom není optimální pro vytvoření ideálního životního prostředí. Univerzální architektura ničí lokální a tradiční formy a je poháněna hlavně ekonomickými kritérii. Produkty jsou vyráběny s malou životností, což zajišťuje jejich pravidelnou obměnu. Tento trend se nevyhnul ani architektuře. Společnost uvádí jako jednu ze svých předností mobilitu, která s sebou zároveň nese ztrátu zakotvení a kořenů. Univerzální architektura je pro tento styl života ideální. Nezatěžuje člověka minulostí a je otevřená měnícímu se světu. Je však ideální i pro člověka? Jsou na ni jedinec i společnost připraveni? Je tím, co opravdu chceme? Nebo je taková architektura pouze módním, uměle vyvolaným produktem?²¹⁹

Znamená vyšší mobilita skutečně vyšší životní kvalitu? Spotřeba energie potřebné ke stavbě neustále vzrůstá. Zvláštní na tom je to, že moderní domy přesto nejsou lepší, útulnější, zdravější nebo trvanlivější. Spíše naopak. Dříve platila zásada zásobovat se tím, co je nejbližší.²²⁰

Vzdálenost, která odděluje uměle vytvořené prostředí a přirozené prostředí, můžeme najít v rozdílu mezi produkcí a skutečnou tvořivostí. Kreativita je vždy vsazena do konkrétního kontextu, z něhož zároveň vyrůstá. Produkce se také vytváří v kontextu, ale postupně se z něj vyděluje a vytváří vlastní modely. „*To, co je vyrobeno, na rozdíl od toho, co je vytvořeno, není ve vztahu se svým kulturním kontextem*“.²²¹

Abychom vytvářeli místa, která nebudou neosobní a nebudou vypovídat pouze o formě, ale o obsahu, musíme znovu nalézat souvislosti, které jsou dostupné v odkazu minulosti. Pokud hovoříme o ekologických hodnotách, hovoříme

---

²¹⁹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 56, 57.

²²⁰ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 114-116.

²²¹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 58.

zároveň o našich kořenech. Snažit se pochopit prostředí v jeho komplexnosti, znamená respektovat minulost a přidávat k ní jen to nejlepší, čím může naše společnost přispět.²²²

Modernistická architektura ruší tradiční schémata a principy. Ekologická architektura hledá jistotu a bezpečí v tradicích, i v respektu k novým technologiím. V architektuře jde o převedení myšlenky do postavené formy.

Architektura se zabývá:

- kvalitou prostředí: tepelná pohoda, světlo, akustika, vhodnost stavebních materiálů a konstrukcí, lidské měřítko;
- společenskou vhodností: místa, která slouží lidem k bydlení nebo práci, podpora činností a úkolů;
- ekologickou a funkční vhodností: dlouhodobá životnost, využívání trvale udržitelných materiálů, nízká spotřeba energie, rozmanité využívání budovy;
- ekonomickou vhodností: poměr nákladů a kvality;
- estetickou vhodností: proporce formy a linií, zastavěný a prázdný prostor;
- kulturním vyjádřením: respekt ke kontextu města a krajiny, vize do budoucnosti a úcta k minulosti.²²³

Až do vzniku moderny fungoval již výše zmíněný Vitruviův princip architektury: krása, konstrukce, účelnost. Moderna ho zpochybnila svým tvrzením, že krása je automatickým důsledkem účelnosti. Ale už dnes je zřejmé, že pouhá účelovost ke kráse vést nemusí. Průkopníci moderny odkázali většinu tradičních principů do sféry historie. I dobré principy jsou tak chápány jako historizující.²²⁴

---

²²² Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodomu*, s. 6.

²²³ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 59.

²²⁴ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 60.

Mění se také materiálová poctivost a symbolický význam materiálů. Domy se často tváří jako něco, co ve skutečnosti nejsou. Beton vypadá jako kámen, plast jako dřevo. Takové domy vytvářejí iluze, které fungují jen na určitou vzdálenost. Protože tyto materiály se chovají jinak, jsou jiné při dotyku, i jinak voní.

Častým obrazem modernistického přístupu jsou také minimalistické stavby, které jsou založené na práci s prostorem a světlem. Rizikem je aplikace těchto prostorů do obytné architektury. Tvůrci se zřejmě nezabývají otázkou obývání jejich prostor obyčejnými lidmi. Jak bychom mohli do takového interiéru přinést všechny ty „věci“, které tvoří domov? Z hlediska ekologie musí architektura takový nápor vydržet, a co víc, má dodávat prostoru nový rozměr. To vše v souvislosti se schopností návrhu vyhovět individuálním potřebám. Ne vždy vize architekta však odpovídají reálnému životu.²²⁵

Jako každé jiné umění i architektura si nárokuje tvůrčí svobodu. Oproti jiným uměleckým oblastem je více součástí života ostatních. Z toho pramení určitá nesvoboda, která je daná nutným respektem k potřebám druhých. Architektura nebyla vždy chápána jako umění, dříve šlo spíše o řemeslo. Byla vytvářena respektem k místním danostem, technickým pokrokem z řemeslné tradice i z poznatků z ciziny. Architektura zastřešuje celou řadu řemesel. Otázkou je, zda upřednostňování jednoho hlediska, k čemuž často dnes dochází, prospívá duševnímu a fyzickému zdraví jeho uživatelů.²²⁶

Domy jsou schopné podporovat fyzické i duševní zdraví, ale zároveň mohou způsobovat nemoc. Podle odhadů Světové zdravotnické organizace také jeden ze tří domů nemoc způsobuje. Většina z nich je špatně postavena, nebo nejde opravit. Zdraví se samozřejmě netýká jen fyzických aspektů, budeme-li je však ignorovat, nemůžeme čekat, že se nám v domech bude zdravě žít. „Nemocné

---

²²⁵ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 62.

²²⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 63.

domy“ nejsou ničím novým. Spojení různých nemocí s budovami existuje už dlouho. Staré a nové stavby a s nimi spojené nemoci se různí.²²⁷

Příčiny nemocných domů souvisejí s hodnotami. Mají domy vydělávat peníze, nebo podporovat život? Oba cíle přece nemusí být v rozporu. Čím dříve je dům obydlený, tím více vynáší. Ale mokrá stavba potřebuje na vyschnutí dostatek času. Nové umělé materiály jsou tak výhodnější, ale důsledkem jsou plísně a problémy s chemikáliemi. Stavby ze zdravotně nezávadných materiálů musí vyschnout, ale aroma nového dřeva a přírodních nátěrů nos nedráždí.²²⁸

Architekti jsou dnes často nahrazeni projektanty, podřízenými stavební výrobě a jejím potřebám. Globalizovaná architektura se také podřizuje výrobě. Ekologické přístupy v takovém prostředí mají tedy šanci na úspěch, jen když budou podporovat výrobu. Proto se rozvíjí aktivní a drahé technologie místo koncepčních přístupů omezujících globálně spotřebu. Rovnováha, o kterou ekologie usiluje, se ale vyznačuje vyvážeností potřeb, nabídky a spotřeby, tedy nulovým bezodpadovým systémem.²²⁹

Přirozená krajina má svou přirozenou konfiguraci, své přirozené dominanty. V zemích, kde lidé ještě nedisponují technickými prostředky, je stále ctěna. Lidé mají vůči přírodě respekt, protože ho musí mít. Nemají jinou možnost než využívat místních surovin. Díky tomu se ale měřítko staveb logicky nepřichází terénnímu reliéfu. Možnosti materiálu jim to nedovolí.²³⁰

5.2 Principy ekologické architektury

Klíčovou otázkou při studiu ekologické architektury je vztah jedince ke svému životnímu prostoru. Lidé, kteří si nechávají postavit dům, jsou ovlivněni mnoha

---

²²⁷ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 207.

²²⁸ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 210.

²²⁹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 64.

²³⁰ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 81.

názory a modely. Pokud jim architekt dopřeje čas a nabídne jim individuální řešení jejich individuálních potřeb, společně postaví dům úplně jiný, než byla původní představa. Dům, který bude postaven pro skutečné potřeby jedince nebo rodiny.²³¹

Ctění individuálních potřeb, bez ohledu na módu a převládající odborný trend, je základním principem ekologické architektury. Stejnou měrou však musí respektovat i potřeby sousedů a komunit. Moderna ovlivnila pozitivně chápání architektury tím, že postavila do popředí požadavky skutečného života. Zavrhlala ale přitom i pozitivní kvality tradice, vzniklé na základě kulturního a sociálního kontextu. Moderna je oblíbená, protože zavrhuje konzervatismus. Ekologická architektura stojí někde uprostřed mezi globálním a individuálním konceptem.²³²

Architektura musí být nadčasová a tolerantní k okolí. Představuje velkou investici, protože má zpravidla dlouhé trvání a není snadné ji nahradit jinou. Architektura není jen věcí majitele či uživatele, je zároveň součástí životního prostoru ostatních. Aby byla tvorba pro život harmonickou, musí odrážet základní pravidla života jako takového.

Architekt Suske říká, že pokusit se stanovit principy ekologické architektury je stejně nesnadné, jako pokusit se definovat, co je dobré nebo normální. Přesto vymezuje několik zásad, které se mu zdají důležité. Je si při tom vědom, že nepostihují celou problematiku a že se nehodí pro každou situaci.

5.2.1 Individualismus

Individualismus je základem optimalizace umělého prostředí pro svého uživatele, který je pokaždé jiný. Proto nemůžeme aplikovat žádnou jednotnou teorii nebo schéma bez ohledu na stávající módu nebo názor módního i odborného

---

²³¹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 123.

²³² Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 123, 124.

kritika. Úkolem architekta je rozpoznat skutečné potřeby svých klientů a k tomu najít odpovídající architektonickou formu. Málokdo dokáže objektivně vyjádřit svůj ideál. Ten je poskládán z mnoha faktorů, které nás ovlivňují během života, a to z kulturního prostředí, společenských zvyklostí, obecné módy i potřeb.²³³

I z hlediska architektury je každý klient jiný a individuální, připomíná architekt Suske. „*Jakákoliv unifikace a globalizace je pak i z hlediska ekologie nesmysl, protože prostředí by mělo odpovídat potřebám každého jedince. Máme odlišné společenské vazby i životní návyky. O klimatu ani nemluvě.*“²³⁴

I přes naši rostoucí svobodu, uniformita masově vyráběných produktů a sociální anonymita zakrývá znaky naší individuální identity, a proto máme stále potřebu ukázat, že se od sebe lišíme. Přestože je tato naše snaha ukázat svou odlišnost sebevětší, vnější fasády staveb mají své povinnosti. Ovlivňují a utvářejí místa, která působí na velké množství lidí.²³⁵

5.2.2 Tolerance a ohled k druhým

Tam, kde začíná tento bod, musí končit bod první. Tedy tam, kde architektura začíná příliš obtěžovat své okolí. To může probíhat přímo, a to odpady, emisemi, hlukem, světlem, ale i formou nebo měřítkem. Nepřímo může architektura obtěžovat tím, že ke svému vzniku, provozu i následné likvidaci potřebuje výrobu materiálů i energií a také dopravu. Problémy, které jsou viditelné ihned, nám vadí více, než ty, které nevidíme. Alespoň do té doby, než se začnou projevovat první problémy s tím spojené.²³⁶

---

²³³ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 124.

²³⁴ Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 125.

²³⁵ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 25.

²³⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 125.

5.2.3 Globální ekologický respekt

Tento princip spočívá ve snaze zastavit změny životního prostředí planety, jako je globální oteplování, zvětšování ozonové díry a změny v klimatu. To je obecně známý požadavek, na který se ekologická architektura často odvolává. Stručně řečeno jde o to neplýtvat. Uspokojovat pouze skutečné potřeby, přestože současný trend směřuje ke stále se zvyšující spotřebě. Pravdou však je, že kdyby byl evropský standard bydlení aplikován v celosvětovém měřítku, znamenalo by to kolaps ekosystému planety.

K hlavním příčinám klimatických potíží patří výroba a konzumace energie. Těžba ničí přírodu, spalování fosilních paliv zvyšuje množství skleníkových plynů, především CO₂. Ekologická architektura se snaží o snížení spotřeby energie a maximální využívání obnovitelných zdrojů. Při volbě stavebních materiálů respektuje zdravotní nezávadnost a recyklovatelnost. Při zásazích do krajiny dbá o původní ekologickou rovnováhu.²³⁷

5.2.4 Klimaticko geografický kontext

Tento princip ovlivňuje formu a umístění stavby. V Čechách je klima jiné než jinde na světě, a proto i stavby musí být v konkrétních místech odlišné, aby lidem poskytovaly ochranu před nepřízní počasí v dané lokalitě. Dům bude mít jinou střechu, jinou skladbu stěn, záleží na tom, jestli má chránit před zimou nebo horkem.

Klimatické podmínky významně ovlivňují optimální formu i konstrukci domu. Je přirozenější optimalizovat obytné klima koncepčními prostředky než energeticky náročnou klimatizací. Klima určuje velikost a umístění oken, tvar

---

²³⁷ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 125, 126.

a konstrukci střechy. Využívání alternativních energií i optimální způsob vytápění jsou také závislé na klimatu.²³⁸

Umístění stavby vždy souviselo s terénní morfologií. Ekologická architektura respektuje i specifika zemního podloží. Geopatogenní zóny jsou měřitelné změny magnetického pole, spojené většinou s větší radiací. Často jsou označovány za nevědecké, jejich škodlivost vědecky ale také nikdo nevyvrátil. Navíc jejich respektování nás moc nestojí. Pro stavbu je také důležitý tvar a velikost pozemku či místa. Jeho poloha, větrnost, sklonitost, ale i vzhled okolí, rozhledy a dominanty v něm.²³⁹

5.2.5 Kulturní a sociální kontext

Kulturní a sociální kontext ovlivňuje architekturu podobně jako klima. Specifika kultury každého regionu se vždy promítala do lokální architektury, čímž vytvářela její specifickou formu. Rodinný dům v Čechách je stále stavěn pro více generací. V USA je chápán jako zboží, které poskytuje přístřeší v místě zaměstnání. Je lehký, montovaný, přizpůsobený mobilnímu způsobu života. Kulturní kontext neznamena zřeknutí se pokroku ani sentimentální lpění na tradici. Ekologická architektura klade požadavek, abychom, než něčemu dáme přednost, to podrobili srovnání s místní architekturou, vytvářenou v souladu s místní kulturou a životním stylem.²⁴⁰

Dům musí být takový, aby byl pro většinu dostupný i ekonomicky. Do sociální odlišnosti patří i cenová dostupnost. Je-li pro někoho něco příliš drahé, tak je to také špatně. V momentě, kdy se kvůli bydlení příliš zadlužíme, je to stresující, a tím pádem neekologické a nezdravé. Měli bychom respektovat realitu.

---

²³⁸ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 126, 127.

²³⁹ Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodomu*, s. 16, 17.

²⁴⁰ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 127.

„Posledním“ požadavkem je, že by architektura měla být krásná. Schopnost stavby vzbuzovat v nás příjemné pocity je jedinou zárukou, že dům přetrvá. Stará stavba, která je krásná a dosud plně vyhovuje, je ekologická.²⁴¹

Naše každodenní okolí nám může dodat energii, zklidnit nás, motivovat i inspirovat. Stejně tak na nás naše okolí může působit negativně. Jakmile pochopíme, jak na nás naše okolí působí, dokážeme utvářet místa, která budou sloužit k užítku. Prostředí by tedy mělo být vytvářeno ne za účelem něco vyjádřit, ale podpořit nálady, pocity a vnitřní rozvoj. Krásné místo se tak stává jakousi terapií.²⁴²

5.3 Podoby současné ekologické architektury

Často dochází ke zjednodušování problematiky ekologické architektury. Tím i k zapomínání aspektů, které jsou důležitější než technická stránka věci. Zapomínáme na kulturní, sociální i psychologické aspekty. Většinou je ekologická architektura chápána ve dvou extrémech. Přílišná hi-tech architektura, která nenechá člověku prostor k zútulnění a cena domu se šplhá do velkých výšek, a na druhé straně totální odmítnutí moderních principů, dohnaných až k návratu k suchým záchodům. Veřejné povědomí, ale i současná produkce staveb jsou přesně takové. Architekturu, která využívá ekologických principů, můžeme rozdělit do několika oblastí.

5.3.1 Architektura nenáročná na fosilní paliva

Tato oblast ekologického stavitelství je nejprostudovanější. Jako hlavní příčinu znečišťování ovzduší vidí těžbu, zpracování a následné pálení fosilních paliv. Zásoby těchto paliv nejsou nevyčerpatelné, i když se k nim tak chováme.

---

²⁴¹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 127.

²⁴² Srov. :Day, Ch. *Duch a místo*, s. 25, 26.

Z hlediska architektonické formy jde hlavně o stavby s nízkými energetickými nároky na stavbu, provoz i následnou demolici, i stavby využívající obnovitelné zdroje energie. Za hlavní zdroj takové energie je považováno především slunce, ale i energie zemského jádra, či kombinace vlivů způsobujících pohyb vody a ovzduší. Taktéž i každý rok obnovující se flóra. Zde však musíme dohlížet na to, abychom nezpůsobili nerovnováhu přírodních cyklů jednostranným pěstováním nebo těžbou.²⁴³

Každý den probíhají před našima očima přirozené energetické koloběhy, které za jediný den vyrobí mnohem více energie, než jakou jsme schopni spotřebovat za celý rok. Záleží jen na nás, zda toho využijeme. Silou slunce je neustále vyzdvižováno do atmosféry nepředstavitelné množství vody, které se koloběhem vrací zase zpět do oceánů.²⁴⁴

Nízkoenergetický dům neznamená, že je to automaticky i dům ekologický, pokud je v domě vše podřízeno pouze jedné prioritě, kterou je snížení spotřeby. V ekodomech se šetří na všem, co je zajišťováno zvenku. Vše, co lze využít v místě, je využito. Dešťová voda přece nemusí bez užitku odtéci a potraviny není nutné jenom dovážet.²⁴⁵

5.3.2 Architektura na bázi přírodních stavebních materiálů

Za ekologickou kvalitu je často považováno samotné používání přírodních materiálů. Hlavním důvodem je energetická úspora. Energie je spotřebována jen na opracování materiálu a při použití místní suroviny navíc odpadají nároky na dopravu. Další důvod je estetický, protože místní materiál má největší šanci splýnout harmonicky s krajinou.²⁴⁶

---

²⁴³ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 94, 95.

²⁴⁴ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 120.

²⁴⁵ Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodomu*, s. 40.

²⁴⁶ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 102.

Výroba moderních stavebních materiálů je velmi náročná na energie spotřebované při jejich výrobě. Je však nutné zde započítat i energii spotřebovanou při dopravě na místo stavby, která v současnosti roste díky globalizaci a unifikaci staveb po celém světě. Významná je také energeticky náročná likvidace stavby. Nízkoenergetické požadavky nejlépe splňují místní přírodní materiály: dřevo, kámen a nepálená hlína, která v současnosti zažívá svou renesanci.²⁴⁷

Mimo energetické úspory je používání místních materiálů zároveň vazbou na kulturní a krajinný kontext. Místní materiály jsou součástí kulturního dědictví regionu. Materiálová a klimatická základna má přímý vliv na architektonickou formu i organizaci. Z ekologického hlediska je tento kontext velmi důležitý. Vedle jasně měřitelných parametrů je důležitá i psychická pohoda, kterou v nás vyvolává optimální životní prostředí.²⁴⁸

S přirozenými stavebními materiály žijeme zdravěji a ctíme se lépe. Pomocí správného postupu při zpracování těchto materiálů na stavby domů bychom se měli obejít bez lepidel, laků a nátěrů, které uvolňují škodliviny.²⁴⁹

5.3.3 Zelená architektura

Architektura využívající zeleň jako architektonický prvek je logicky považována za ekologickou. Vždyť zeleň je původním životním prostředím. Umělé prostředí roste na úkor zelených ploch, ale i zde má zeleň svou významnou roli. Její absence se negativně projevuje na jeho kvalitě.²⁵⁰

---

²⁴⁷ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 102.

²⁴⁸ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 103.

²⁴⁹ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 76-77.

²⁵⁰ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 105.

Nejznámějším reprezentantem tohoto přístupu jsou zelené střechy. Kromě ekologické hodnoty přinášejí i praktičnost v podobě izolační vrstvy proti výkyvům teplot. Zelené fasády jsou z praktického hlediska rozporuplnější. Na jedné straně vytváří krásnou, levnou a funkční fasádu, která brání proudění vzduchu, ale při jejím špatném použití může docházet k poškozování pláště fasády. Zeleň prolíná i do interiéru budov a kompozičně doplňuje umělé prostředí.²⁵¹

V tvorbě umělého prostředí má použití zeleně velmi důležitou roli. Často je však chápána pouze jako doplněk, v horším případě jako záplata do hluchých míst. Zeleň bychom měli chápat jako rovnocenného partnera k ostatním stavebním prvkům. Současně s tím pracuje zelená architektura se zelení jako klimatickým prvkem, který má vliv na proudění vzduchu, vlhkost prostředí, světlo i stín.²⁵²

Zelená architektura se oproti dvěma předchozím směrům navíc snaží o maximální udržení vody na místě jejího spadu. Změny charakteru krajiny, způsobené odstraňováním vegetace spojené s odstraněním vody z velkých ploch, má za následek rozptýlení sluneční energie. V přírodě jsou vodní srážky zachyceny vegetací tam, kde spadnou. Zelená architektura se snaží o přirozenou vodní cirkulaci.²⁵³

5.4 Zdravé stavení

Nízkoenergetické stavby, zelené stavby i stavby využívající přírodních materiálů respektují ekologické principy. Takové domy můžeme postavit téměř kdekoli, na vesnici i ve městech. Ekodům je oproti tomu přímo spjat s přírodou, vyžaduje proto větší nároky na rozlohu pozemku, který je nejčastěji vybírán

---

²⁵¹ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 105.

²⁵² Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 105, 106.

²⁵³ Srov.: Suske, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*, s. 106.

na venkově. Ekodomy se snaží o trvale udržitelné prostředí. Celý proces jejich navrhování, stavby i užívání je poznamenán ekologickým vnímáním světa. Takový dům klade větší nároky na ohleduplnost, šetrnost i úspornost, využívá materiálů, které jsou přírodní, lehce recyklovatelné, energeticky nenáročné a zdravotně nezávadné.²⁵⁴

V takovémto rozlišení staveb jsou snadno rozpoznatelné i úmysly obyvatel. Ekologie se dnes stává do jisté míry také módní záležitostí. Lidé si nechají postavit dům, který využívá například obnovitelných zdrojů energie. Logicky z toho vyplývá, že životní styl takového člověka bude odpovídat také zásadám ekologie. Ne vždy tomu tak opravdu je. Důvod pro takovou stavbu může být ekonomická výhodnost nebo i módní snaha předvést se. V případě ekodому jde ale o celkové propojení domu s jeho obyvateli, kteří ho berou jako dalšího „člena rodiny“, tráví v něm čas pracovní i volný a mají menší potřebu cestovat. V takovém domě dochází k propojení životního stylu se stavbou i jejím okolím.

U ekodому bychom měli sledovat především tyto hodnoty:

- spotřebu všech druhů energií;
- spotřebu všech druhů vody;
- venkovní klimatické faktory (vítr, teplotu, sluneční svit, srážky);
- vnitřní klima.²⁵⁵

---

²⁵⁴ Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodому*, s. 16, 26.

²⁵⁵ Srov.: Kovář, S., Böhmová, I. *Harmonie ekodому*, s. 37.

6. Možnosti dřevostaveb v současnosti

Evropské zásobování energií je z 80% založeno na neobnovitelných nositelích energie. Tento systém má jednu velkou nevýhodu, kterou je ohrožování životního prostředí a našeho zdraví. Intenzivní spalování ropy a uhlí zvyšuje mnohonásobně výskyt CO₂ v atmosféře, což je důsledkem moderní blahobytné společnosti.²⁵⁶

Dřevo patří mezi tradiční stavební materiály a mezi ostatními vyniká komplexností svých vlastností: má schopnost přijímat nadměrnou vlhkost z okolního prostředí, a zároveň vlhkost uvolňovat do suchého prostředí. Dřevo dokáže dýchat, tzn. umožňuje vzduchu procházet tam i zpět. Pohlcuje škodlivé látky z interiéru, povrchová vrstva dřeva se rychle ohřeje. V letních měsících dřevo výborně udržuje příjemné klima.

Dřevo by tedy mohlo být odpovědí na problémy ohrožování životního prostředí. Pokud se dřevo spaluje správným způsobem, nevznikne více CO₂, než kolik ho dřevo během svého růstu z atmosféry odebralo. I toto je další příklad uzavřeného koloběhu, který nezatěžuje životní prostředí. Očištěný vzduch pro nás bude odměnou, pokud zapojíme dřevo znovu do našeho života v podobě domů, nábytku, podlah nebo dřevěných hraček.²⁵⁷

Jde jen o to, abychom přijali nabídku, kterou nám příroda dává prostřednictvím lesů a obnovitelných zdrojů energie. Dřevěné stěny se nenabíjí statickou elektřinou, takže se v místnosti nevíří prach, což ocení zejména alergici. A navíc je krásné a voňavé. Dřevo je možné zpracovávat tak, aby po použití jako stavební materiál, mohlo být opět použito jako neškodlivé palivo a dále jako humus.

---

²⁵⁶ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 121.

²⁵⁷ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 122.

6.1 Vhodná lokace

Lidský duch není determinován pouze prostředím, ve kterém člověk vyrůstá. Ale na druhou stranu některé situace jsou pro formování lidského ducha velmi významné. V životě člověka nejde o vytvoření optimálního prostředí jako takového, ale o jedincem a jeho nejbližšími utvářený sled událostí, ve které průběh každé fáze naznačuje fázi další. Ukázalo se, že pro zdravý vývoj vnímání, myšlení, představivosti, a v neposlední řadě i duchovní dimenze člověka, nabízí venkovské prostředí celou škálu podnětů, které ve městě chybí nebo se musí složitě kompenzovat.²⁵⁸

Naše každodenní okolí nám může dodat energii, zklidnit nás, motivovat i inspirovat. Stejně tak na nás naše okolí může působit negativně. Jakmile toto pochopíme, dokážeme utvářet místa, která budou sloužit k užítku. Prostředí by tedy mělo být vytvářeno ne za účelem něco vyjádřit, ale podpořit nálady, pocity a vnitřní rozvoj. Místo se tak pro nás stane jakousi terapií.²⁵⁹

6.1.1 Venkov jako nový rozměr

V současné době se často objevuje snaha vzít výzvy ekologických iniciativ vážně i v globálních souvislostech. Jeden směr se přiklání k návratu k tradičním společnostem založeným na cyklickém čase a druhý odmítá ekonomický růst. Oba z těchto směrů se však odklání od toho, co je typické pro náš domovský kontinent, což se projevuje negativismem vůči tradicím. Měli bychom se spíše ohlédnout do naší minulosti, jež je naplněna stavbami, které jsou součástí našeho každodenního života. Venkov se zdál být vším, dokud vyplňoval obydlenu krajinu, tedy do vzniku měst. Obyvatelé venkova měli své vlastní rysy, folklór

---

²⁵⁸ Srov.: Blažek, B. *Venkov města média*, s. 99, 100.

²⁵⁹ Srov.: Day, Ch. *Duch a místo*, s. 25, 26.

i zvyklosti, neměli však žádnou politickou identitu. I přesto byl venkov soběstačný a životaschopný.²⁶⁰

Takový může být i dnes, ba ještě lepší. Venkov je ideálním místem pro stavbu ekodomů. Takovou volbou vyjadřujeme úctu k přírodě, ke tradičním hodnotám. Je to výraz naší jedinečnosti a schopnosti spojit tradici se životem moderního člověka. Není přeci nic jednoduššího než vycházet z toho dobrého, co se nám uchovalo z minulosti a co je generacemi prověřené.

6.1.2 Lesy a zralé stromy

V přírodě byly odjakživa přirozené smíšené lesy. V každé lokalitě se míchaly různé typy stromů. Strom, který vyrostl ve smíšeném lese, jemu přirozeném prostředí, bude mít vždy klidnější dřevo, než strom, který vyrostl v lesní plantáži. Základním principem je vždy: „Pozorovat přírodu a chovat se podle toho.“ Měli bychom využít té možnosti zpracovávat dřevo lépe a zdravěji, bez použití chemie a jedů. A postarat se o to, aby se směs druhů dřeva v našich lesích opět přiblížila k přírodě.²⁶¹

Lesů ubývá a mění se jejich tvář. Les, který nahradila dálnice, se změnil na neles. Ale i lesy, na nichž je pravidelně prováděna těžba a pravidelně obnovována výsadba monokultur, je jiný. Přijde nám neživý, má blíž k umělé konstrukci a řádu.

Les jako solární „elektrárna“ očišťující vzduch pro nás pracuje každý den bez našeho úsilí. Ale aby byl tento přirozený koloběh uchován, musíme všechno dřevo, které si vezmeme, přírodě zase vrátit. To znamená ošetřovat dřevo pouze prostředky, které se vyskytují v přírodě, a nepoužívat žádné impregnační

---

²⁶⁰ Srov.: Blažek, B. *Venkov města média*, s. 85.

²⁶¹ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 58.

prostředky a syntetická lepidla. Pokud tato pravidla nebudou dodržována, skončí koloběh dřeva s nálepkou „nebezpečný odpad“.²⁶²

Veškeré stavebniny, které potřebujeme pro svůj život, bychom mohli čerpat ze zdrojů, které nezatěžují naše životní prostředí. Je to na volbě každého stavitele, zda si vybere materiály, u kterých není zapotřebí spotřebovávat velké množství energie. *„Dřevo pro svoji produkci nepotřebuje elektrárnu, tovární halu ani komín. Používat dřevo znamená šetřit energii a životní prostředí.“*²⁶³

Les pro nás představuje ohromný energetický zdroj, který není plně využit. Měli bychom ve svém vlastním zájmu odhalit princip tohoto energetického koloběhu a integrovat do něj naše potřeby v zacházení s energií. Dřevo je největší, sám sebe obnovující, akumulátor CO₂ a sluneční energie. Jeho dalším produktem je kyslík a očištěný vzduch.²⁶⁴

Smysluplné používání dřeva znamená také velkou úsporu energie a čistý vzduch. Dřevo vstupuje do vyvažujícího se vztahu k člověku a životnímu prostředí. Nešetřované dřevo stále dýchá, přijímá vlhkost a zase ji odevzdává. Jeho životní funkce zůstávají aktivní, pokud je dřevo zpracováno bez syntetické chemie. Jen tak se může navrátit přes kompost nebo spálení zpět do koloběhu.²⁶⁵

6.2 Dřevěné konstrukce pod širým nebem

Dřevo jako stavební materiál nám nabízí mnohé technické možnosti. Dřevěný dům, postavený podle biologických zásad, bez lepidel a chemických impregnačních prostředků, je dostupný i pro normálně vydělávající rodinu. Díky přirozenému dýchání dřeva se vytváří v obydlí jedinečné přírodní klima, které má pozitivní vliv na psychiku člověka, a to díky tepelnému sálání masivního

---

²⁶² Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 125.

²⁶³ Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 126.

²⁶⁴ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 127.

²⁶⁵ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 138-141.

dřeva, jeho barvy, vůně atd. Dřevo vytváří v domovech příjemnou atmosféru, působí teple - fyzicky i psychicky. Nepřímo člověka spojuje s přírodou - evokuje stromy a lesy.²⁶⁶

Lidé jsou dnes vystaveni velké zátěži stresujících faktorů, které zhoršují jejich zdravotní stav. Z těchto důvodů přichází do popředí otázka bydlení jako životního stylu, který by měl sloužit k regeneraci sil lidského organismu. Pracovní vypětí člověka, časté stresové situace, by měly být vyváženy dobrou funkcí domova, která je jednou z hlavních prevencí proti civilizačním nemocem. Jednou z možných cest je i návrat k tradičním a osvědčeným hodnotám, k přírodě a k přírodním stavebním materiálům.

I dnes, v době zvýšených nároků, je možné budovat stavby, které přežijí staletí a to navíc bez zatížení zdraví a životního prostředí, bez vysokých nákladů a přirozeným způsobem. V posledních desetiletích jsme z přírodního materiálu dřeva, pomocí lepidel, nátěrů a impregnačních prostředků, vytvořili téměř chemický prostředek. Velkou část takto napuštěného dřeva lze totiž zlikvidovat pouze jako nebezpečný odpad. Tím se dostáváme do slepé uličky.²⁶⁷

Jednou z chyb, kterou děláme, je, že pohlížíme na nábytek, a postupně i na domy, jako na krátkodobé spotřební zboží. Avšak investice do řemeslně vyhotoveného nábytku, který vydrží generace, je zároveň investicí do vlastního životního stylu.²⁶⁸

6.2.1 Nabídka dřevěných staveb

Na trhu se objevuje čím dál tím více stavebních firem, které využívají dřeva jako stavebního materiálu. Najdou se mezi nimi společnosti, které nabízejí

---

²⁶⁶ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 14.

²⁶⁷ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 78.

²⁶⁸ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 84.

nízkoenergetické bydlení, ekologické bydlení, ale i takové, které nabízejí pouze jeden druh stavby sestavený z průmyslově vyráběných dílců. Takové stavby jsou asi levnější a dostupnější, ale na úkor životního prostředí a jistě i na úkor našeho budoucího bydlení. Máme velkou možnost volby. Je jen na každém z nás, co si zvolíme.

Technologie dřevo 100

Skutečně dobrý dům má být nejen útulný, přírodní a zdravý, ale měl by nabízet vysokou kvalitu i ohledně tepelné izolace, ohnivzdornosti a zvukové izolace. V dřevu se skutečně všechny tyto vlastnosti skrývají, ale často jsou využívány jen částečně. Nad tím se zamýšlel stavitel Erwin Thoma, který pak vytvořil stavební systém z masivního dřeva: Dřevo100. Název je odvozen od stoprocentního dřeva, které je využíváno při stavbách.

Stavitel a majitel pily Erwin Thoma si nechal patentovat dřevěnými kolíčky spojovaný způsob stavby z masivního dřeva Dřevo100. *„S tímto systémem stavbaři dosahují světových rekordů v tepelné izolaci, 5krát vyšší ohnivzdornost než v konvenčním stavitelství. 99,9% odstínění záření mobilních rádiových spojů, v létě přirozené chlazení. Mizivé teplotní výkyvy v prostorách díky dlouhé době vychládání dřevěných stěn. Za den až o 3500 úderů srdce méně (dřevo uklidňuje srdce), „vysněné klima“ pro alergiky a citlivé lidi.“*²⁶⁹

U domu ze Dřeva100 se co v nejkratší době sestaví stěny, stropy a střecha z masivních celodřevěných prvků. Jde jen o celodřevěné desky bez kličů, hřebíků nebo lepidel. Díky tomu nám dřevo poskytuje optimální technické výkony. Elementy Dřeva100 sestávají z prken a fošen, které se křížem krážem navrství ve stavební prvek. Aby tyto desky držely pohromadě bez pomoci lepidel, využívá Thoma vysušených dřevěných kolíků.²⁷⁰

---

²⁶⁹ Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 180.

²⁷⁰ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 96.

Do prvků složených z jednotlivých prken se navrtají otvory, do kterých se vrazí dostatečné množství v peci vysušených kolíků z tvrdého dřeva. Dřevěná stěna vždy obsahuje nějaké množství vody, které stačí kolíkům k tomu, aby vodu natáhly a nabobtnaly. Kolík doslova vrostle do svého okolí. V domě nikdy nebude větší sucho než v peci, a tak tento spoj nemůže být nikdy rozdělen. Nepohyblivost těchto stěn zaručuje i dřevo skládané křížem krážem. Lze ho omítat nebo obkládat. Nedochozí k deformacím nebo prasklinám dřeva.²⁷¹

Dobré izolační vlastnosti technologie Dřeva100 jsou způsobeny malými vzduchovými vrstvami, které vznikají mezi hrubě nařezanými částmi. Tuto vlastnost posílili tesaři ještě vyfrézováním malých drážek do povrchu dřeva. Tak dospěli až ke světovému rekordu v tepelné izolaci. U Dřeva100 stačí poměrně malá síla stěn, aby bylo dosaženo kvalitní izolace oproti jiným materiálům.²⁷²

„Dřevo100 sjednocuje ekologické stavění ze znovu dorůstajícího dřeva, nekompromisně zdravé stavění a technicky nejlepší výkony. Je to krásný příklad toho, čeho je dřevo našich lesů schopno.“²⁷³Viz příloha č 8.

Finnskania

Finnskania je firma, která vznikla v roce 1790 a jde již o sedmou generaci rodinného podniku. Zabývají se stavbou dřevěných srubů podle tradičních postupů. Nabízí jednak typové domy, jednak individuální projekty, včetně projektů harmonického bydlení dle Feng Shui. Využívají také alternativní zdroje energie – tepelná čerpadla, fotovoltaické panely.²⁷⁴

Kladou maximální důraz na přírodní materiály a nejmodernější technologie. Příkladem může být systém vytápění domu hliněnými panely. Pro nátěry používají výhradně přírodní oleje a vosky, aby mohlo dřevo dýchat. Tento nátěr

---

²⁷¹ Srov. Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 97.

²⁷² Srov. Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 99, 100.

²⁷³ Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 103.

²⁷⁴ Srov.:dostupné na: <http://www.finnskania.cz>.

se opakuje každých osm let. Firma nabízí jak katalogové domy, tak vlastní projekty svých klientů které, jak sama přiznává, lépe zapadnou do krajiny a jsou vhodnější pro spokojený život budoucích obyvatelů. Viz příloha č. 9.

To, co by nás od této firmy mohlo odradit, je, že pro stavbu nepoužívá místních materiálů, ale dřeva severských borovic, což vysvětlují jejich delší trvanlivostí. Jistě stromy ve vyšších polohách rostou pomaleji a jejich struktura je tedy pevnější a více odolná. Dovozem materiálu je však snižována ekologičnost stavby.

Sruby a roubenky Walter

Tato firma nabízí tradiční roubené stavby, které se vyskytovaly na našem území. Snaží se svým přístupem změnit názor, že roubenky patří jen do skanzenů lidové architektury. Hranolovou konstrukci vážou tradičně pomocí samosvorných rybinových spojů. Změnila se jen metoda vyplňování spár. K tepelné izolaci používají ovčí vlnu a na nátěry přírodní oleje a vosky.²⁷⁵

Pro stavbu je využíváno místního dřeva ze smrků nebo borovice. Dřevo je ještě na pile ošetřováno proti škůdcům, houbám a plísním. Zároveň s touto ochranou se ale do dřeva dostávají škodlivé látky. Firma nabízí mimo klasické výstavby i tradiční ruční výrobu, kdy je kulatina opracovaná jen ze dvou stran a staví se ze surového dřeva. Viz příloha č 10.

V lese by se neměly používat insekticidy proti lýkožroutům. Tyto chemické látky do sebe pak vtahuje i dřevo, které je tak znehodnocováno. Stejně i na pilách by nemělo být dřevo napouštěno fungicidy a impregnačními prostředky. Při samotné stavbě by měl být brán velký zřetel na používání lepidel z umělých pryskyřic.²⁷⁶

---

²⁷⁵ Srov.: dostupné na: <http://www.sruby-roubenky.cz>.

²⁷⁶ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 148.

ARCO srubové domy

Pro stavbu upřednostňují dřevo ze zimní těžby, protože v zimním období jsou stromy zbaveny mízy, která je stažena v kořenech, a vzhledem k drsnějším povětrnostním podmínkám je pod kůrou pevnější povrchová vrstva dřeva. Používají smrkové dřevo z čisté přírody jižních Čech. Jednotlivé stavební klády jsou ručně oloupané. Tento způsob ručního odkornění nenarušuje povrchovou vrstvu dřeva. Dřevo si tím zachovává svoji přirozenou ochrannou vrstvu a zůstává proto odolnější a pevnější na povrchu. Každá takto opracovaná a připravená kláda zůstává jedinečným originálem a ideálním stavebním prvkem pro stavbu srubového domu. Viz příloha č. 11.²⁷⁷

Ze sruboviny je postaveno pouze přízemí a stropní konstrukce domu. Další navazující stavební části domu, jako je podkroví a štíty, jsou řešeny pomocí sendvičové konstrukce, která je pak obkládána. Především z toho důvodu, že dřevo stále pracuje a srub si během prvního roku sedne o několik centimetrů. Stejně jako u předchozích firem i zde je stavba složena u výrobce, následně rozložena a převezena na místo.

Dřevěné domy

Další firma nabízející domy tradiční koncepce českých roubených chalup, ale i moderního stylu. Jako materiál nabízí přírodní ručně opracované kmeny polární borovice a průmyslově opracované trámy z kanadského cedru či estonského smrku, což není příliš v souladu s ekologickým smýšlením. Cedr propagují především jako ideální dřevo pro stavbu srubů, které nepotřebuje ochranu před škůdci a vykazuje velmi dlouhou životnost.²⁷⁸

Mnoho dalších firem nabízí dřevěné stavby realizované pomocí lepených desek. Odvolávají se na zdravé bydlení v dřevěných domech. Tyto desky nasáklé

---

²⁷⁷ Srov.: dostupné na: <http://www.mujsrub.cz>.

²⁷⁸ Srov.: dostupné na: <http://www.drevene-domy.net>.

lepidlem však nemají se dřevem už mnoho společného. Nabídek na trhu je tedy mnoho a jde jen o to, najít si vlastní cestu, která nám bude nejvíce vyhovovat, a která bude v souladu s naším svědomím, s tím, jaký odkaz tu chceme zanechat dalším generacím.

Energie, kterou v sobě dřevo skýtá, je rozhodující silou pro dobrou cestu 21. století. Dřevo jako stavební materiál může zásadně zlepšit naše budoucí bydlení. Díky správnému využití dřeva přírodní koloběhy nemusejí být v rozporu s technikou. Mohou splývat staré tradice dřevostavby a vysoce vyvinutá technologie.²⁷⁹

6.3 Dřevo - zvláštní materiál

Použití dřeva ve stavebnictví celosvětově roste. Dřevo není zdaleka jen pomocným materiálem. Díky novým technologiím zpracování nabízí nové možnosti využití. Použití i obliba dřeva neustále roste, a to jak pro materiál na výrobu nábytku a doplňků, tak i pro samotnou stavbu. Mohli bychom říci, že znovu objevujeme možnosti, které nám dřevo nabízí. Dřevo je hmota organická, složená z buněk, pórů a nejrůznějších látek. Není to jednotný materiál jako třeba kov, sklo nebo umělá hmota. Díky tomu nám poskytuje mnoho rozmanitých vlastností materiálu.

- Dřevo má velmi dobré statické vlastnosti, není křehké, ale elastické. Stavba buňky a její pórovitá struktura mají hlavní zásluhu na vynikajících stavebně-fyzikálních vlastnostech dřeva. Má vysokou pevnost při minimální hmotnosti, vysokou pružnost.
- Dřevo je antistatický materiál, nevíří prach v místnosti. To ocení zvláště lidé trpící alergiemi. Je elektricky neutrální. Neprodukuje žádné škodlivé látky.

---

²⁷⁹ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 104.

- Dřevo absorbuje škodlivé civilizační produkty a neutralizuje vliv geopatogenních zón.
- Dřevo je výborný přírodní regulátor vlhkosti. Neustále vyrovnává svou vlhkost s vlhkostí okolního vzduchu. Ukládá ve svých buněčných a mezibuněčných prostorech relativně velké množství vody, to znamená, že je schopno z vlhčího vzduchu přijmout vlhkost, a naopak do suššího prostoru tuto vlhkost opět vrátit.
- Srubové stavby udržují neustále relativní vlhkost mezi 45 a 60%, při které je nejnižší výskyt škodlivých organismů a částic v ovzduší.
- Dřevo je schopno filtrovat vzduch. Zachytávají se v něm plyny, výpary a nepříjemné zápachy.
- Dřevo obsahuje léčivé silice, které vytvářejí příjemné aromatické prostředí. Toto prostředí má pozitivní vývoj na léčbu astmatu, bronchitidy a kataru horních cest dýchacích.
- Dřevo je nejdůležitější obnovitelný ekologický stavební materiál, neustále dorůstá, je znovu použitelné.
- Dřevo má vynikající tepelně izolační vlastnosti. V srubovém domě je v létě příjemný „chlad“, v zimě naopak příjemné teplo.²⁸⁰

6.3.1 Dřevo vhodné pro stavby

Dřevo je nejrozšířenějším přírodním materiálem ve stavebnictví. Z ekologického hlediska je pozitivní, že se stalo i materiálem módním. V posledních letech dřevo získalo nesprávnou pověst, že péče o něj je obtížná. To je způsobeno také tím, že žádný jiný materiál nebyl vystavován jedovatým nátěrům tolik, jako právě dřevo. Mnoho lidí tedy vůbec neví, jak se o dřevo správně starat.

---

²⁸⁰ Srov.: dostupné na: <http://www.woodlife.cz>.

Ideálním stavem při práci se dřevem je používání přírodních nátěrů, nebo dřevo vůbec neošetřovat. Přírodní barvy se vyrábí z látek, běžně se vyskytujících v přírodě, jako jsou rostlinné oleje, vosky, pryskyřice. Při koupi barev a laků bychom měli dávat přednost takovým výrobcům, kteří uvádějí všechny obsažené látky. Dobrý nátěr by neměl znemožňovat dřevu dýchat tím, že mu ucpe póry.²⁸¹

Náročné stavby z masivního dřeva vyžadují klidně rostlé stromy. Pro silně namáhané plochy, jako jsou podlahy, jsou nejlepší volbou tvrdá dřeva buků, dubů nebo jasanů v masivním provedení, bez laků a nátěrů. Pod širým nebem je nejodolnější dřevo modřínů, dubů nebo akátů.²⁸²

Dřevo pod širým nebem je pro přírodu látka, která je určena k rozkladu v humus. Věčná trvanlivost dřevěných částí, které jsou dennodenně vystaveny povětrnostním podmínkám, je pouhá iluze. To ale neznamená, že nemůžeme jeho životnost přirozeným způsobem prodloužit. Některá dřeva zvětrávají pomaleji než jiná. Škodlivé pro jakékoli dřevo je stojatá voda a poranění vláken, například šrouby.²⁸³

Klid a trvanlivost dřeva lze podpořit správnou dobou sklizně. Základními kritérii pro sklizeň dřeva, určeného pro stavbu nebo nábytek, jsou: správné roční období a správná měsíční fáze (novoluní).²⁸⁴

6.3.2 Doba sklizně, stáří stromu a původ

Transporty dřeva z jednoho světadílu na druhý zatěžují naše životní prostředí a stojí energii. Nejvhodnější je používat dřevo z místních lesů. Především z lesů,

---

²⁸¹ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 172, 173.

²⁸² Srov.: Thoma, E. dostupné na: <http://www.thoma.at/html/deutsch/index1.html>.

²⁸³ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 169.

²⁸⁴ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 149.

kteře jsou trvale pouřívane, a ne z oblastí plenění. Tam se nedbá na opěťované vysazování nových stromů a na jejich následnou péči.²⁸⁵

Vřechny pokácené stromy by měly leřet korunou z kopce dolů, měly by být pokácené ve správný den a na správném místě. Věťve a koruny stromů musí jeřtě vykonávat řivotně důleřité funkce, a zároveň odvádět vodu z kmenů. Stromy by se měly nechat takto leřet až do léta.²⁸⁶

Pokácený strom má jeřtě naposledy potřebu zachovat druh, vytvořit plody a semena. Při tomto procesu dochází k vytaření neuvěřitelného množství vody z kmene stromu, který je pak lehčí. Polohou směrem z koce podporuje proudění mízy i zemská přitařlivost. Takovýmto odčerpáním vody se zredukuje vlhkost zhruba na 50%. Jde o nejpřirozenější sušení dřeva v tomto rozsahu vlhkosti.²⁸⁷

Určující pro vhodnost dřeva pouřitého na stavbu je především výběř klidně rostlých stromů, sklizeň dřeva ve správnou dobu a v neposlední řadě správné skladování, sušení a zpracování dřeva. Klidně rostlý strom a sklizeň dřeva ve správný okamřik jsou předpokladem pro trvanlivé dřevo. Rychle rostlé stromy mají větší rozestupy mezi letokruhy, což svědčí o nižší kvalitě dřeva. Čím jemnější struktura, tím více výhod dřevo poskytuje ve stavebnictví při stavbách domů a nábytku. Dalřím kritériem výběřu, aby stavba odpovídala myřlence ekologie, je výběř místního dřeva, aby odpadly zbytečné náklady na dopravu.

---

²⁸⁵ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 148.

²⁸⁶ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 30.

²⁸⁷ Srov.: Thoma, E. *viděl jsem tě růst*, s. 31.

Závěr

Představme si svět utkaný mezi živly a dýchající mezi extrémny, v neustálém pohybu. Svět jiný, než ten minulý, takový, co ani nebojuje s přírodou, ani ji nezneužívá, nýbrž svět, kde si lidstvo a příroda, myšlenka a život navzájem prospívají. Svět moudrý jako minulost, ale s vědomím naplněným novým chápáním.

Představme si svět, kde se nové představy nemusí prosazovat silou, ale stavějí na již existujícím základě. Svět, kde je lidská činnost tak spojena s trvalými silami, přírodními i společenskými, že nové věci se bez přechodu zapojí mezi staré. Svět, jehož základní tlaky jsou sladěné s inspirací napájenou ideály a utvářeny k prospěchu všech.

Představme si svět neustále utvářený a měněný živými procesy, přírodními i společenskými, uspořádaný díly myšlenky a plný života, přizpůsobený archetypálním potřebám duše a nárokům situace. Svět stejně krásný jako praktický.

Namísto utopického nebe, které není z tohoto světa, a bezduché, hmotou svázané země si představme svět oduševnělé matérie, ducha zakotveného v praktické, každodenní realitě. Svět respektující přírodu a sociálně otevřený. Uzdravující svět.²⁸⁸

Na závěr jsem si dovolila citovat Christophera Daye. Z jeho knihy *Duch a místo* jsem hodně čerpala v této práci a závěr knihy mě natolik oslovil, že jsem se rozhodla ho zde použít. To, co bychom měli hledat, je tedy cesta, jak dosáhnout podobného výsledku jako v minulosti, ale způsoby vhodnými pro dnešní dobu. Určit si naše skutečné potřeby a s ohledem na okolí vytvářet podle toho nová místa.

---

²⁸⁸ Day, Ch. *Duch a místo*, s. 263.

Ne vždy je jednoduché zvolit si tu správnou cestu, což se odráží i v našem současném světě. Mám pocit, že se nám nabízí tolik možností, že už neumíme žít bez extrémů. Život se v posledních desetiletích hodně změnil, hodně se změnilo i prostředí. Jen když si uvědomíme, jak moc ho podřizujeme dopravě, která je dnes hlavní hybnou silou. Vzdálenosti jsou čím dál tím větší, téměř každý vlastní auto, protože ho potřebuje pro přesuny z domova do zaměstnání, školy, za zábavou. Vše je v oddělených celcích. Ekologická architektura se snaží o propojenost a normálnost. Jde jí o holistický přístup a nemá ráda extrémy. Mohli bychom říci, že se snaží o střední cestu. Extrémy nikdy nevydrží dlouho. Jsou postavené bez kořenů, snaží se provokovat, ale brzy ztrácí svůj lesk. Každý se samozřejmě snaží přijít s něčím, co tu ještě nebylo, ale to přece neznamená, že se musím odpoutat a zahodit vše, co je dobře fungující.

Každý jsme jiný a máme jiné potřeby, proto si ani nemyslím, že bychom všichni měli bydlet v ekodomech. Taková představa je nereálná a nesmyslná. Vzniklo by tím další unifikované prostředí, jen s jinými stavbami. Touto prací jsem se pokusila o shrnutí několika zásad, na které bychom měli pamatovat při volbě našeho prostoru. Vytvářet místa krásná, s ohledem nejen na sebe. Brát na zřetel minulost i budoucnost. Nejsme na světě sami, proto bychom se neměli chovat sobecky. Naše doba je často nazývána konzumní. To, že máme velkou nabídku zboží a služeb, neznamená, že je musíme všechny využít. Nemusíme ani nutně vše přepočítávat na peníze. To důležité v životě si penězi stejně nekoupíme. Oproti našim předkům máme možnost volby a jsme více svobodní. Pokud odhodíme minulost jako něco nepotřebného, nemůžeme utvářet vhodná místa pro život. Ke spokojenému životu potřebujeme znát souvislosti.

Naše doba je také často nazývána dobou informací. Vše má svůj termín a význam, který je mnohdy zaměňován za cílem většího zisku. Je těžké vyznat se ve velkém množství informací, které nám jsou nabízeny. Jak si vybrat ty správné? Co se týče otázky utváření nového prostoru, je podle mého názoru dobrou cestou plánování pomocí konsenzu. Jestliže přispějeme svými nápady

k vytváření projektu i samotné výstavby, budeme tak zhmotňovat naše skutečné potřeby. S místem se navždy propojíme, bude nám na něm záležet, budeme mít potřebu se o něj starat. Taková cesta je určitě dobrá, je to cesta k zapojení se do velkého koloběhu přírody, k vytváření krásných a vhodných míst pro život. Nezapomínejme na to, co pronesl římský filosof a císař Marcus Aurelius: „*Příroda nikdy nezradila srdce, které ji milovalo.*“

Seznam použitých zdrojů

Monografie

AUSOBSKÝ, A. *Základy tvarosloví české lidové architektury*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1954. ISBN není uvedeno.

BLAŽEK, B. *Venkov města média*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-59-1.

CÍLEK, V. *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: DOKOŘÁN, 2002. ISBN 80-86569-29-2.

DAY, CH. *Duch a místo*. Brno: ERA, 2004. ISBN 80-86517-95-0.

KOVÁŘ, S., BÖHMOVÁ, I. *Harmonie ekodomu*. České Budějovice: Slunečnice, 2004. ISBN 80-239-3551-8.

KRIER, L. *Architektura - volba nebo osud*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0012-7.

MENCL, V. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980. ISBN není uvedeno.

Slovník cizích slov. Praha: ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, 1996. ISBN 80-90-1647-8-1.

SPIRHANZL DURÍŠ, J. *Staré jihočeské chalupy*. Praha: Earth Save, 2006. ISBN 80-903085-9-7.

SUSKE, P. *Ekologická architektura ve stínu moderny*. Brno: ERA, 2008.

ISBN 978-80-7366-112-0.

ŠKRDLANT, T. *Demokracie přírody*. Praha: Originální Videojournal, 1996.

ISBN není uvedeno.

THOMA, E. *Viděl jsem tě růst*. Ústí nad Labem: PAPRSKY, 2006.

ISBN 80-903553-4-X.

VODĚRA, S., ŠKABRADA, J. *Jihočeská lidová architektura*. České Budějovice:

Jihočeské nakladatelství, 1986. ISBN není uvedeno.

Elektronické zdroje

ČERŇANSKÝ, Martin. *Www.lidova-architektura.cz* [online]. 2000-2009

[cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.lidova-architektura.cz/Index.htm>>.

KUNC, V. *Www.fotokunc.cz* [online]. [2006] [cit. 2009-02-22]. Dostupný

z WWW: <<http://www.fotokunc.cz/new/image.php?image=1534&sort=36>>.

Www.drevené-domy.net [online]. c2008 [cit. 2009-03-16]. Dostupný

z WWW: <<http://www.drevene-domy.net/drevo.html>>.

Www.encyklopedie.seznam.cz [online]. 1996-2009 [cit. 2009-02-22]. Dostupný

z WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/>>.

Www.finnscaia.cz [online]. [2004-2009] [cit. 2009-03-17]. Dostupný

z WWW: <<http://www.finnscaia.cz/technologie/>>.

Www.infocentrum-horska-kvilda.cz [online]. [2006] [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.infocentrum-horska-kvilda.cz>>.

Www.isumava.cz [online]. 2006-2009 [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.isumava.cz/katalog.php?akce=detail&id=725>>.

Www.mujsrub.cz [online]. c2007 [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.mujsrub.cz/index.php?section=1>>.

Www.muzeum.klatovynet.cz [online]. 2005 [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.muzeum.klatovynet.cz/>>.

Www.rozhlas.cz/lidovestavby [online]. 2000-2009 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/lidovestavby/prehled_staveb/_zprava/177773>.

Www.sumavaregion.cz [online]. 2007-2009 [cit. 2009-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sumavaregion.cz/index.php?s=51>>.

Www.sruby-roubenky.cz [online]. c1994-2009 [cit. 2009-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.sruby-roubenky.cz/roubenky.html>>.

Www.thoma.at [online]. [2000] [cit. 2008-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.thoma.at/html/deutsch/index1.html>>.

Www.vimperk.cz [online]. 2005-2009 [cit. 2009-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.vimperk.cz/443/cz/normal/vimperske-pamatky-srubove-domy-cp-11-16-18/>>.

Www.volary.webs.cz [online]. [2009] [cit. 2009-03-14]. Dostupný z WWW: <www.volary.wbs.cz/Historie.html>.

Www.wikipedia.org [online]. 1995-2009 , 27. 5.2008 [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0p%C3%BDchar>>.

Www.woodlife.cz [online]. [2009] [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.woodlife.cz/drevostavby-srubove-drevene-domy.php>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

Přílohy

Příloha č. 1

Antýgl

Antýgl leží na území Národního parku Šumava u břehu řeky Vydry. V 16. století v této malé osadě vznikla sklářská huť. Dodnes tu najdeme několik typických šumavských stavení se zvoničkou a kapličkou.²⁸⁹

---

²⁸⁹Srov.: dostupné na: <http://www.sumavaregion.cz/index.php?s=51>.

Příloha č. 2

Horská Kvilda

Horská Kvilda leží ve výšce 1070 metrů nad mořem. První zmínky o osídlení v této oblasti pocházejí z poloviny 14. století, kdy tudy vedla známá Zlatá stezka do Pasova. Mezi hlavní zdroje obživy tehdejších obyvatel patřila těžba dřeva a rašeliny, zemědělství, sklářství, hamernictví a také rýžování zlata.²⁹⁰

---

²⁹⁰ Srov.: dostupné na: <http://www.infocentrum-horska-kvilda.cz>.

Příloha č. 3

Lučice

Ve vesničce Lučice můžeme vidět jednu z nejstarších chalup v Čechách. Toto roubené stavení bylo postaveno někdy v 2. polovině. 16. století. V místnosti je dobová pec a záklopový strop.²⁹¹

---

²⁹¹ Srov.: dostupné na: <http://www.isumava.cz/katalog.php?akce=detail&id=725>.

Příloha č. 4

Stachy

Obec vznikla patrně už na počátku 16. století kolem někdejší sklárny. Obyvatelé se živili především obchodem, sklářstvím a výrobou dřevěného zboží (známé jsou např. stachovské dřeváky a šindel) .Přímo v obci se dochovalo několik příkladů tradiční lidové architektury. Jsou to rozlehlá široká stavení, v nichž je obytná a hospodářská část spojena v jeden celek²⁹²

---

²⁹²Srov.:dostupné na: <http://www.lidova-architektura.cz/B-regiony/jizni-cechy/stavby-obytno/012-stachy-281.jpg>.

Příloha č. 5

Chanovice

V této malebné chalupě, původně barokní panská sýpka, je stálá expozice lidové architektury, která spadá pod Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. V Chanovicích se postupně buduje skanzen, který je pojímán jako záchranný projekt pro ještě dochované, ale ohrožené objekty lidového stavitelství v jihozápadních Čechách ²⁹³

---

²⁹³ Srov.: dostupné na: <http://www.muzeum.klatovynet.cz/>.

Příloha č. 6

Srubové domy ve Vimperku

Tyto domy srubové konstrukce jsou nejstaršími známými příklady na Vimpersku. Vznikly pravděpodobně v 17. století a představují typickou ukázkou šumavské lidové architektury. V průběhu 20. století prošly celkovou rekonstrukcí.²⁹⁴

---

²⁹⁴ Srov.: dostupné na: <http://www.vimperk.cz/443/cz/normal/vimperske-pamatky-srubove-domy-cp-11-16-18/>.

Příloha č. 7

Volarský dřevěný dům

Charakteristickým znakem těchto domů bylo, že celé hospodářství včetně obytných prostor a dvorku bylo pod jednou společnou střechou. V roce 1863 město postihl rozsáhlý požár, kterému podlehla značná část domů ve městě. Do dnešních dnů se dochoval soubor volarských domů, jejichž způsob stavby sem byl přinesen novými osadníky z alpských oblastí.²⁹⁵

---

²⁹⁵ Srov.: dostupné na: <http://www.volary.wbs.cz/Historie.html>.

Příloha č. 8

Technologie Dřevo 100

Dům postavený v severním Rakousku pomocí technologie Dřeva 100.

Tento dům nazvaný Slunečnice mimo jiné i střechu s vegetací.²⁹⁶

---

²⁹⁶ Srov.: dostupné na: <http://www.thoma.at/html/deutsch/index1.html>.

Příloha č. 9

Srubby od stavební firmy Finnscania

Využívají tradičních postupů při výstavbě a nejsou jim cizí ani obnovitelné zdroje energie. Firma vznikla už v roce 1790 a mimo jiné nabízí projekty harmonického bydlení podle Feng Shui.²⁹⁷

---

²⁹⁷ Srov.: dostupné na: <http://www.finnscania.cz/>.

Příloha č. 10

Roubenky

Roubené domy a chalupy nepatří dnes jen do skanzenů. Jsou vhodné ke každodennímu obývání nejen díky dřevu, které vytváří příjemné prostředí a rovněž vyzařuje klidnou atmosféru.²⁹⁸

---

²⁹⁸Srov.: dostupné na: <http://www.sruby-roubenky.cz/roubenky.html>.

Příloha č. 11

Srubové domy ARCO

Jedním z důvodů pro volbu bydlení ve srubovém domě je také důvěra v tradiční a čisté materiály i stavební postupy.²⁹⁹

---

²⁹⁹ Srov.: dostupné na: <http://www.mujsrub.cz/index3.php?section=17>.

Abstrakt

KURINCOVÁ, M. *Možnosti a přesahy tradiční lidové architektury jako inspirace pro ekologicky šetrnou architekturu současnosti*. České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. I. Kovářová.

Klíčová slova: architektura, lidová architektura, ekologie, ekologická architektura, moderna, modernismus, tradice, urbanismus, trvale udržitelný rozvoj, ekodomý, nízkoenergetické domy, zelená architektura, dřevostavby.

Práce se zabývá možnostmi využití tradičních poznatků a způsobů výstavby s ohledem na dnešní životní styl a moderní technologie, se zdůrazněním důležitosti hodnoty odkazu, respektu ke krajinnému rázu, individualitě i úctě k okolnímu prostředí. Jde především o poskytnutí informace, jaký převládá současný stav v oblasti architektury rodinných domů a jaké máme možnosti výběru. Se zaměřením na ekologickou architekturu, konkrétně na dřevostavby.

V úvodu práce je vystižena problematika současné architektury. Zabývám se zde otázkou, zda musí být tradice a moderní způsob života skutečně v rozporu. Jak dnes měníme své prostředí a jaké jsou možné důsledky do budoucna. Další část práce je zaměřena na tradiční lidové stavby v oblasti Jižních Čech, především v Pošumaví. Druhy staveb, použití a zpracování materiálu a jejich začlenění do krajiny. V poslední části se věnuji ekologické architektuře současnosti. Nejprve jejímu obecnému shrnutí a vytyčení jejího cíle. Následně konkrétnímu zaměření na dřevostavby, které odpovídají tradičním poznatkům a zkušenostem při těžbě a zpracování dřeva.

Abstract

Possibilities and overlaps of the traditional folk architecture as an inspiration for the environmentally friendly architecture today.

Keywords: architecture, folk architecture, ecology, ecological architecture, modern, modernism, tradition, urban design, sustainable development, ecology home, low energy buildings, green architecture, wooden.

The work deals with the possibility of use the traditional knowledges and methods in construction with regards to today's lifestyle and technology, emphasizes the importance of the legacy, respect for countryside, individuality and surrounding environment. Above all I try to summarize the information about the current situation in architecture of family houses, which influence dominates in this area and which choices we have. I target especially the organic architecture mainly for wood constructions.

At the beginning of the work I describe the issues of present architecture. I am dealing with the question if traditional and modern way of life must be in conflict, how we change our environment today and what could be the eventual effects for the future. The second part of the work is focused on the traditional vernacular architecture in South Bohemia, especially in the Bohemian Forest (Šumava) region, on types of construction, use and processing of materials and their integration into the countryside. The final part is applied to present ecology architecture. Firstly I summarize and identify the objects in general, subsequently I focus on the wood constructions, which correspond to traditional knowledge and experience in the manufacture and processing of wood.